

145898

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI

**TÜRK VERGİ MEVZUATINDA YATIRIM İNDİRİMİ
VE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Evrin TIRMIKÇIOĞLU

-145898-

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Oğuz FEYZİOĞLU

Eylül, 2004

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİLER VE YATIRIM TEŞVİKLERİ

1. YATIRIM VE TEŞVİK.....	3
1.1. Yatırım Nedir?	3
1.2. Teşvik ve Gayesi	4
1.3. Teşvik Sisteminin Sınıflandırılması	5
1.4. Türkiye’de Yatırım Teşvik Politikalarının Gelişimi ve Özellikleri	7
1.5. Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Tedbirleri	9
2. TÜRKİYE’DE YATIRIMLARI ÖZENDİRİCİ VERGİ TEŞVİKLERİ.....	10
2.1. Vergilerin Yatırımlarla İlişkisi.....	10
2.2. Yatırımları Teşvik Edici Vergi Politikaları.....	12
2.2.1. Yatırım Aşamasında Uygulanan Vergisel Teşvikler.....	12
2.2.1.1. Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti.....	12
2.2.1.2. KDV Ertelemesi.....	13
2.2.1.3. Makine ve Teçhizat Alımlarında KDV Desteği (Teşvik Primi)	14
2.2.1.4. Bina İnşaat Harcı İstisnası	14
2.2.2. İşletme Aşamasında Uygulanan Teşvikler	15
2.2.2.1. Yatırım İndirimi	15
2.2.2.2. Yatırım Finansman Fonu	16
2.2.2.3. Yatırım Kredilerine Vergi, Resim ve Harç İstisnası	16
3. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE UYGULANAN VERGİSEL TEŞVİKLER	17
3.1. Düşük Oranlı Gelir ve Kurumlar Vergisi Uygulaması	18
3.2. Vergi Tatili (Tax Holiday)	19
3.3. Vergi Cenneti-Verginin Süresiz Kaldırılması (Tax Heaven).....	22
3.4. Vergi Kredisi (Tax Credit).....	22
3.5. Hızlandırılmış Amortisman.....	23
4. TEŞVİKLERİN YATIRIM KARARLARINA ETKİSİ.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK VERGİ MEVZUATINDA YATIRIM İNDİRİMİ

1. YATIRIM İNDİRİMİ NEDİR?.....	28
2. YATIRIM İNDİRİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	29
3. 4842 SAYILI KANUN SONRASI YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI	36
3.1. Yatırım İndiriminin Niteliği ve Kanun Sistematığı İçindeki Yeri	36

3.2. Yatırım İndirimi İstisnasından Yararlanacak Mükellefler	37
3.3. Yatırım İndirimi İstisnasından Yararlanma Şartları ve Yatırım İndirimine Konu Harcamaların Mahiyeti.....	38
3.3.1. Yatırımın Teşvik Belgesine Bağlanma Zorunluluğunun Kaldırılması.....	38
3.3.2. Yatırım İndirimi Uygulanacak Kazançlar ve Kazancın Tespit Şekli	39
3.3.3. Yatırım İndirimine Tabi Harcamalar.....	41
3.3.4. Harcamalarla İlgili Açıklamalar ve Özellikli Durumlar.....	43
3.3.4.1. İktisadi ve Teknik Bakımdan Bütünlük Arz Eden İktisadi Kıymetler	43
3.3.4.2. Gayri Maddi Haklar	44
3.3.4.3. Bina, Arazi ve Arsalar.....	45
3.3.4.4. Alet, Edevat, Mefruşat ve Büro Demirbaşları	46
3.3.4.5. Binek Otomobiller ve Diğer Deniz ve Hava Taşıtları	47
3.3.4.6. Yurt İçinde veya Yurt Dışında Daha Önce Kullanılmış Olan İktisadi Kıymetler	48
3.3.5. Yatırım İndirimi Uygulanamayacak Harcamalar	49
3.3.5.1. 4842 Sayılı Kanun Sonrası Yatırım İndirimi Hesaplanamayacak Harcamalar	49
3.3.5.2. Diğer Hususlar	51
3.3.5.2.1. Özel Maliyet Giderleri.....	51
3.3.5.2.2. İnşa ve İmal Giderleri:	53
3.3.5.2.3. Kredi Faizleri ve Kur Farkları	55
3.3.5.2.4. Yatırım Mallarının Maliyetine Girmeyen Genel Giderler	57
3.3.5.2.5. İlk Tesis ve Taazzuv Giderleri.....	57
3.3.5.2.6. Montaj ve Taşıma Giderleri.....	57
3.3.5.2.7. Tecrübe İmalatı Giderleri	58
3.3.5.3.8. Yatırım İndiriminden Yararlanamayacak Harcamalar Konusunda İstanbul Defterdarlığı'nın Görüşü	58
3.4. Yatırım İndirim Oranı	61
3.5. Yatırım İndirimi Uygulamasının Başlangıcı ve Uygulama Süresi-Harcama Esası-Yatırım İndirimi Tutarının Hesaplanması-Yatırım İndiriminde Endeksleme..	62
3.5.1. Yatırım İndirimi Uygulamasının Başlangıcı ve Uygulama Süresi.....	62
3.5.2. Harcama Esası	62
3.5.2.1. Genel Olarak Harcama.....	62
3.5.2.2. Öngörülen Yatırım İndirimi	64
3.5.3. Yatırım İndirimi Tutarının Hesaplanması	66
3.5.4. Yatırım İndiriminde Endeksleme Uygulaması.....	68
3.6. Yatırım İndirimi Uygulamasında Vergi Tevkifatı	69
3.7. Geçici Vergi Uygulamasında Yatırım İndirimi	72
4. 5024 SAYILI ENFLASYON DÜZELTMESİNE İLİŞKİN KANUN'UN YATIRIM İNDİRİMİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELERİ.....	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASINA İLİŞKİN ÖZELLİK ARZEDEN HUSUSLAR

1. YATIRIM İNDİRİMİNE KONU İKTİSADİ KIYMETLERİN SATIŞI VEYA DEVİRİ HALİNDE YAPILACAK İŞLEMLER.....	76
---	----

2. YATIRIM İNDİRİMİNİN KONUSU.....	80
2.1. Mal ve Hizmet Üretimi ile Doğrudan İlgili Olmayan Alet ve Edevat, Mefruşat ve Büro Demirbaşları	80
2.2. Başkasının Mülkiyetindeki Arsa ve Arazilere Yapılan Yatırımlar	81
2.3. Yurt Dışında ve Serbest Bölgede Yapılan Yatırımlar.....	81
3. FİNANSAL KİRALAMA KONUSU İKTİSADİ KIYMETLERDE YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI.....	81
4. BAŞKA İNDİRİM VE İSTİSNALARIN BULUNMASI DURUMUNDA MAHSUP SIRASI.....	84
4.1. Başka İstisnaların Bulunması Durumunda.....	84
4.2. Geçmiş Yıl Zararlarının Bulunması Durumunda.....	85
4.2.1. Gelir Vergisi Mükelleflerinde	85
4.2.2. Kurumlar Vergisi Mükelleflerinde.....	86
5. 4842 SAYILI KANUN SONRASI ÖZELLİK ARZEDEN BAZI HUSUSLAR.....	87
5.1. Yatırım İndirimi İstisnası ve KDV İstisnası	87
5.2. Yatırım İndirimi Uygulamasında Stopaj	87
5.4. Yatırım İndiriminde Muhasebe Kayıtları.....	91

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YATIRIM İNDİRİMİNİN ETKİNLİĞİ VE ETKİLERİ

1. YATIRIM İNDİRİMİNİN ETKİNLİĞİ.....	95
2. YATIRIM İNDİRİMİNİN ETKİLERİ.....	98
2.1. YATIRIMIN MALİYETİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	98
2.1.1. Gelir Vergisi Üzerindeki Etkisi.....	98
2.1.2. Kurumlar Vergisi Üzerindeki Etkisi.....	100
2.2. YATIRIMIN KARLILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	103
2.3. YATIRIMLARIN BÖLGELER VE SEKTÖRLER ARASINDAKİ DAĞILIMI	104
2.4. DEVLETİN VERGİ KAYBI.....	107
SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA.....	121

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.: adı geçen eser

A.Ş.: Anonim Şirket

BKK: Bakanlar Kurulu Kararı

C.: Cilt

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

GVK: Gelir Vergisi Kanunu

KVK: Kurumlar Vergisi Kanunu

Ltd. Şti: Limited Şirketi

Md.: Madde

No: Numara

S.: Sayfa

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TÜSİAD: Türkiye Sanayici İş Adamları Derneği

YASED: Yabancı Sermaye Derneği

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1: Çeşitli Ülkelerde Uygulanan Vergisel Teşvikler.....	17
Tablo 2.1: Yatırım İndirimine Konu Amortismanına Tabi İktisadi Kıymetler.....	42
Tablo 4.1: 2004 Yılında Ücret Dışındaki Gelirlere Uygulanacak Gelir Vergisi Tarifesi.....	98
Tablo 4.2: Yatırım İndiriminin Yatırım Maliyeti Üzerindeki Azaltan Etkisi (Gelir Vergisi Kanunu Açısından).....	99
Tablo 4.3: Yatırım İndiriminin Yatırım Maliyeti Üzerindeki Azaltan Etkisi (Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından).....	101
Tablo 4.4: 2000-2003 Ocak-Aralık Aylarında Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı.....	111
Tablo 4.5: Türkiye’de Yatırım Teşvik Belgeleri Gelişimi ve Yatırım Sonuçları (2000-2003).....	112
Tablo 4.6: 2000-2001 Yatırım Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı(%).....	113
Tablo 4.7: 2002-2003 Yatırım Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı(%).....	114
Tablo 4.8: 1999-2003 Ocak –Aralık Aylarında Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı.....	115

GİRİŞ

Tarihin akışı içerisinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, iktisadi kalkınma ve sanayileşmelerinin hızlandırılmasına yönelik vergi politikalarına yoğun bir şekilde başvurmuşlardır. Günümüzde de adil ve dengeli kalkınmayı gerçekleştirmede vergi politikası aktif bir araç olarak kullanılabilir. Vergi politikası, kalkınma hedefini gerçekleştirmek için ekonomik hayatı yönlendirici ve teşvik edici, gerektiğinde ise müdahaleci olabilmektedir.

Serbest piyasa ekonomisinin benimsendiği ülkelerde, iktisadi kalkınmayı desteklemek amacıyla uygulanan vergi politikalarının başında yatırımları teşvik edici politikalar gelmektedir. Son yıllarda gelişmiş ülkeler dahi, yatırımları geliştirmek amacıyla vergi teşvik politikalarına başvurulabilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise, sermaye birikiminin yetersizliği nedeniyle, çeşitli vergi teşvikleri ile yatırımları artırma arzusu daha da belirgindir.¹

Ekonomik kalkınmada devletin üstlendiği birçok görev bulunmaktadır. Bunlardan biri de özel sektör yatırımlarının artırılmasına dönük teşvik uygulamalarıdır. Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere hemen hemen tüm ülkelerde ekonomik kalkınma, işsizlikle mücadele, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi veya sektörel darboğazların aşılması vb. amaçlara dönük teşvik politikaları uygulanmaktadır.

Yatırımları teşvik edici vergi politikalarının yoğun bir şekilde uygulandığı ülkelerden birisi de Türkiye'dir. Türkiye'de yatırım teşvikleri Osmanlı'nın son döneminden başlayarak sistemli olarak uygulanmıştır. Teşvik sisteminin gelişiminde önemli dönüm noktaları olarak, 1913'de Teşvik-i Sanayi Kanununun çıkarılması, Birinci İktisat Kongresi'nde Teşvik-i Sanayi Kanununun günün şartlarına uydurularak yeniden düzenlenmesi, 1950 sonrası dönemde özel sektör yatırımlarına finansman kaynakları sağlayacak yatırım bankalarının kurulması ve Yabancı Sermaye Kanununun çıkarılması, planlı dönemin başlaması ile birlikte teşvik uygulamalarının kurumlaşması ve belgeli sisteme geçilmesi ve 1980 sonrası dönemde sistemin yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi olarak beş dönemde incelemek mümkündür.

---

¹ Mustafa DURAN, *Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998)*, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi, s.2.

Teşvik sistemi uzun bir süreçten geçerken her dönemde benimsenen hedeflere uygun araçlar geliştirilmiştir. Bazı dönemlerde teşvik sisteminde parasal teşvikler önemli olurken, bazı dönemlerde vergisel teşvikler ön plana geçmiştir. Yine teşvik politikalarında bazı dönemlerde sektörel öncelikler ön plana geçerken, bazen bölgesel önceliklerin ön plana geçtiği görülmektedir.

Halen yürürlükte bulunan Yatırım Teşvik Mevzuatında, yatırımlarda devlet yardımlarının amacının; “Bölgeler arası dengesizlikleri gidermek, istihdam yaratmak ve uluslararası rekabet gücünü artırmak için Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda öngörülen hedefler ile Avrupa Birliği normları ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak tasarrufları, katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknolojileri kullanan yatırımlara yönlendirmek suretiyle, yatırımların desteklenmesi” olduğu belirtilmektedir.²

Bu amacı gerçekleştirmeye yönelik yatırımlara devletçe sağlanabilecek destek unsurlarından biri olan “Yatırım İndirimi” devletin yatırımlara sağlamakta olduğu gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerine tanınan bir vergi istisnasıdır. Vergiden istisna edilen ve hazineye ödenmeyen kısım, işletmenin finansman gücünü arttıran bir teşviktir. Uygulanan oranlar ve kapsamı zamanla değişmesine rağmen, teşvik sistemimiz içinde en yaygın ve temel teşvik aracı ola gelmiştir.

Bu çalışmada Türkiye'deki yatırım teşviklerinin gelişimi ve özellikleri belirtilerek, günümüzde uygulanan yatırımları teşvik edici vergisel düzenlemelerin açıklanacak ve bir teşvik tedbiri olan “Yatırım İndirimi”nin Türk vergi mevzuatındaki yeri, özellikle son düzenlemelerle yatırım indirimi müessesesine getirilen değişiklikler irdelenecek ve bir yatırım teşvik aracı olarak yatırım indiriminin etkileri incelenecektir.

---

² Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, 2002/4367 sayılı BKK; md. 1; 09/07/2002 tarih ve 24810 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİLER VE YATIRIM TEŞVİKLERİ

1. YATIRIM VE TEŞVİK

1.1. Yatırım Nedir?

Yatırım; yatırım yapana, yatırım yapanın gayesine, sonuçlarına göre çeşitli manalara gelen ve değişik şekiller gösteren bir faaliyettir.³

Yatırım dar ve geniş anlamda olmak üzere iki açıdan incelenir.

En geniş anlamdaki yatırım tarifi milli ekonomi açısından yapılır. Bir devre içinde (bir yıl) üretilen mallardan tüketilmeyen kısmın gelecek devreye (yıla) aktarılan kısmına yatırım denir.

İktisadi anlamda yatırım, yeni üretim tesisleri kurmak, büyütmek veya yıpranan, teknolojsi eskiyen üniteleri yenilemek için milli gelirden ayrılan veya tasarruf edilen kısımdır. Gayri safi olan bu yatırımdan, amortismanlar (aşınma ve yıpranma payları) çıkarıldığı takdirde kalan kısma safi yatırım denir.⁴

Geniş anlamda yatırım üretim kapasitesinin artmasını sağlamak için gösterilen faaliyetlerdir. Üretim kapasitesinin büyümesini sağlamak için; hem mevcut sermaye mallarının artırılması, hem de araştırmanın, eğitim ve öğretimin, örgütlenmenin geliştirilmesi için tedbirler alınır, harcamalar yapılır.⁵

Milli ekonomi bakımından yapılan yatırımın bu tarifi yanında herhangi bir müteşebbis bakımından daha dar bir tarifi de yapılabilir.

Dar anlamda yatırım, mevcut sermaye stoklarının aynı düzeyde muhafaza edilmesi ve bunlara yeni sermaye malları eklenmesi için yapılan parasal veya reel faaliyetlerdir. Farkedilmiş olacağı üzere, burada sözü edilen sermaye stoku ve

³ O.Orhan BALI, Yatırım Teşvikleri, Doruk Matbaacılık Sanayii, Ankara 1979, s.2.

⁴ Hüseyin ŞAHİN, Yatırım Projeleri Analizi, Ezgi Kitabevi, Ankara 2000, s.1.

⁵ BALI, a.g.e., s.2.

sermaye malları kavramları ile teknik sermaye anlatılmak istenmiştir. Yatırımlar bu tür maddi sermaye mallarına yöneliktir.⁶

Mevcut sermaye stoklarının aynı düzeyde kalması, üretim sırasında bunlarda meydana gelen aşınmaların amortismanlarla karşılanması (yenileme yatırımları) ile; mevcut sermaye mallarına yeni ilavelerde bulunulması ise; tüketilmeyen değerlerin (tasarrufların), sermaye malı haline dönüştürülmesi (gelişme yatırımları) yoluyla sağlanır.⁷

1.2. Teşvik ve Gayesi

Ekonomik literatürde teşvik kavramı, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve/veya gayri maddi destek, yardım ve özendirme olarak tanımlanabilir.⁸

Devlet yardımları özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik kalkınmanın sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Bu tür ekonomilerin özelliği tasarruf yetersizliği, dengesiz gelir ve kaynak dağılımı ve ekonomik kalkınmayı sağlayacak beşeri ve fiziki sermaye yetersizliğinin hüküm sürmesidir. Ayrıca yatırım ve kaynak kıtlığı, kurumsallaşma yetersizliği, bölgeler arası dengesizlik ve işsizlik sorunu, tabii kaynaklardan yeterince yararlanılamaması, girişimcilerin eğitim ve denetim yetersizliği, sık sık iktisadi bunalımlarla karşılaşılması gibi nedenlerle çeşitli şekillerde kamudan özel girişimlere kaynak aktarılmaktadır.

Teşvikler, ekonomik süreç ve yapının arzulanan sonuçlara ulaşması için başvurulan belli ekonomi politikası önlemleridir.⁹

Teşvik tedbirleri günümüzde özel teşebbüsün bulunduğu demokratik, gelişmiş, gelişmekte olan ve geri kalmış her ülkede uygulanmaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel yapısına göre farklı şekillerde ve niteliklerde olabilir.¹⁰

⁶ BALI, a.g.e., s.2.

⁷ Aziz KÖKLÜ, *Makro İktisat*, Sevinç Matbaası, Ankara 1976, s.81.

⁸ Ahmet İnce KARA, *Türkiye’de Teşvik Sistemi*, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul 1995, s. 9

⁹ Mustafa DURAN, *Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998)*, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara 1998, s.11.

¹⁰ Ercan DÜLGEROĞLU, *Kalkınma Ekonomisi*, Vipaş A.Ş. V. Basım, Bursa 2000, s.145.

Gelişmiş ülkelerde yürürlükte olan teşvik önlemleri genellikle görece geri kalmış bölgeleri kalkındırmak, teknolojik gelişmeyi devam ettirmek, bazı faaliyetlerde prodüktiviteyi arttırmak ve işsizliği azaltmak için uygulanmaktadır.¹¹

Gelişmekte olan veya geri kalmış ülkelerin sorunları gelişmiş ülkelere göre daha çok ve daha zor sorunlar olması nedeniyle teşviklerin önemi daha artmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin teşviklere başvurmalarının çok çeşitli nedenleri vardır. Bunların başlıcaları; ekonomik kalkınmayı sağlamak, sanayileşmek, bazı alanlarda dünya piyasalarında rekabet imkanı elde etmek, kıt kaynakların en rasyonel şekilde kullanılmasını ve dağılımını sağlamak, yatırımları en uygun ve verimli yatırım alanlarına ve bölgelere yöneltmek, ekonominin itici ve sürükleyici sektörlerini harekete geçirmek, döviz gelirlerini arttırmak için teşvik tedbirlerine ihtiyaç vardır.¹²

Gelişmekte olan ülkemizde de hür demokratik rejim içinde yaşamak ve kalkınmak için özel sektörün payına düşen görevleri başarı ile yerine getirmesi teşvik tedbirleri ile olur. Kalkınma planları ve yıllık programlarda tespit edilen hedeflere varabilmek için özel kesimi önceliği olan yatırımlara ve bölgelere yöneltmek hususunda en önemli araç, teşvik tedbirleri olmaktadır. Kıt olan ülkemiz kaynaklarının, özellikle özel sektöre ait kullanılabilir kaynakların tamamının kalkınma planı ve yıllık programların ilke ve hedeflerine en uygun bir şekilde ve gösterilen alanlardaki yatırımlara kanalize edilmesi, bu suretle kalkınmanın gerçekleştirilmesinde özel kesimin kendisine düşen görevi yerine getirmesi, sanayileşmenin hızlandırılması, ihracatın miktar ve değerinin artırılması, ihraç malları içinde sanayi ürünleri payının yükseltilmesi, turizmin ve döviz kazandırıcı hizmetlerin geliştirilmesi ülkemizde uygulanan teşvik tedbirlerinden beklenen başlıca gaye ve sonuçlardır.¹³

1.3. Teşvik Sisteminin Sınıflandırılması

Teşvik araçlarını çeşitli açılardan sınıflandırmak mümkündür. Teşvikleri mahiyetlerine göre sınıflandırmak mümkün olduğu gibi amaçlarına göre de sınıflandırmak mümkündür. Amaçlarına itibariyle yapılan bir ayrıştırmada

---

¹¹ DURAN, a.g.e., s.12.

¹² Hüsnü ERKAN ve Rezan TATLIDİL, **Serbest Bölgelerde Uygulanacak Teşvik Tedbirlerinin Sektörlere Katkı Yönünden Değerlendirilmesi**, TOBB Yayını, No.:175, Ankara 1990, s.50.

¹³ BALI, a.g.e., s.7.

teşviklerin ekonominin genelini ya da belli bir dalımı hedef alması anlaşılmaktadır. Ekonominin tamamını hedef alan teşvik araçları genel teşviklerdir. Örneğin; gümrük vergisi oranlarında yapılan genel bir indirim ya da gelir ve kurumlar vergisi oranlarında yapılan genel bir indirim, faiz oranlarının düşürülmesi genel teşvik araçlarıdır. Ekonominin tamamını kapsamayan belli bir ekonomik faaliyeti veya ekonomik alanı hedefleyen ve seçicilik kriterleri olan teşvik araçları özel teşvik araçlarıdır. Örneğin, Organize sanayi bölgelerinde, kalkınmada öncelikli yörelerde ve öncelikli sektörlerde yapılacak yatırımlara ayrıcalıklı veya daha fazla oranlarda verilen teşvikleri bu kapsamda değerlendirmek gerekir.¹⁴

Ekonomide uygulanabilecek genel amaçlı teşvik araçlarını dört ana başlıkta incelemek mümkündür.¹⁵

Mali Teşvik Araçları

- Bina ve teçhizat yatırım sübvansiyonu,
- Orta ve uzun vadeli düşük faizli yatırım kredileri,
- Özel reeskont kredi faiz oranları,
- Faiz ve vergi iadeleri,
- Gümrük taksitlendirmesi,
- Tam veya kısmi gümrük ve fon istisnaları,
- Bina vergisi istisnası.

İktisadi Teşvik Araçları

- Özel Amortisman Uygulamaları,
- Gelir ve Kurumlar Vergisi İndirimi,
- Gelir ve Kurumlar Vergisi Muafiyeti,
- Katma Değer Vergisi Muafiyeti,
- İhracat Kredisi Sigortası,
- İhracatta Vergi İadesi,
- Yeni pazar elde etme ve bunların hakkında bilgi verme.

---

¹⁴ DURAN, a.g.e., s.16.

¹⁵ Ekrem PAKDEMİRLİ, **Kalkınma Politikamız İçinde Teşvik ve Yönlendirme Politikaları**, 2. İktisat Kongresi, C.2, s.435.

İdari ve Teknolojik Teşvik Araçları

- Araştırma ve geliştirme harcamaları sübvansiyonu,
- Lisans ve know-how alma kolaylıkları,
- Yabancı teknik personel çalışmalarında kolaylık sağlanması,
- Verimlilik artırma çalışmalarının desteklenmesi,
- İşgücüne yetenek kazandırma programları.

Yatırımların teşvikine yönelik kullanılacak araçlar geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu amaca yönelik kullanılacak enstrümanlar dünyanın her yerinde aşağı yukarı benzerlikler göstermekle birlikte, ülkelerin ekonomik ve sosyal özellikleri ile kalkınma düzeyine bağlı olarak uygulanan teşvik programları ve bu amaç için kullanılan araçlar farklılık gösterebilmektedir.¹⁶

1.4. Türkiye’de Yatırım Teşvik Politikalarının Gelişimi ve Özellikleri

Türkiye’de kalkınmanın bir aracı olarak kullanılan yatırımları teşvik edici politikaların tarihçesi 1913 tarihli “Teşvik-i Sanayi Kanunu” na kadar uzanmaktadır. Sanayi işletmelerine hammadde, makine ve donatma ithalatında vergi muafiyeti tanıyan bu yasa, daha sonra 1924 ve 1927 yıllarında yapılan değişikliklerle sanayileşmeyi daha da kolaylaştırmaya yönelik düzenlemeler getirmiştir.¹⁷ Planlı kalkınma dönemi öncesinde yatırımları teşvik politikaları konusunda önemli bir düzenleme de 1951 yılında çıkarılan 6224 sayılı “Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu”dur. Ancak, Türkiye’de yatırımları teşvik edici politikalar gerçek anlamda ilk kez planlı dönemde uygulanmaya başlanmıştır. Kalkınma planlarının özel kesim için yol gösterici olması nedeniyle yatırımları teşvik politikaları ayrı ayrı yasal düzenlemelerle uygulamaya konulmuştur. 1967 yılında kabul edilen 933 sayılı Kanun ile o zamana kadar yürürlükte olan tüm teşvik tedbirleri bir araya getirilmiş, ancak bu yasanın birçok maddesi Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş ve etkisini yitirmiştir.¹⁸ Bundan sonra mevzuat dağılmış ve bugüne kadar bu mevzuatı bir yasa da toplamak mümkün olmamıştır. Planlı dönem boyunca uygulanan çeşitli teşvikler, kalkınma ve sanayileşme çabalarını sektörler ve bölgeler itibarıyla

¹⁶ DURAN, a.g.e., s.17.

¹⁷ İlhan TEKELİ ve Selim İLKİN, 1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları, ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi Yayını No:30, Ankara 1977, s.64-67

¹⁸ DPT, “Yatırım Teşvik Politikaları”, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını, Ankara 1989, s.14.

öngörülen hedeflere yönlendirmede kuşkusuz önemli katkılar sağlamıştır. Ancak planlarda öngörülen gelişme ve sosyal refahla ilgili hedeflere ulaşmada yeterince başarı sağlanamamıştır.¹⁹

1980 sonrası dışa dönük bir sanayileşme stratejisine uygun olarak yatırımları teşvik edici vergi politikalarının amaçları yeniden belirlenmiş, kullanılan araçlar daha da çeşitlendirilmiş ve müteşebbislerin daha çok yatırım yapmaları yoğun bir şekilde desteklenmiştir. Bu amaçla vergi kanunlarında bir dizi değişiklikler yapılmış ve Türk Vergi Sistemi adeta bir teşvikler, istisna ve muafiyetler” mevzuatı haline dönüştürülmüştür.²⁰ Günümüzde Türkiye’de uygulanmakta olan yatırım teşvik sisteminin başlıca özellikleri şunlardır:

- Yatırım teşvik sistemi merkezidir, tüm teşvikler merkezi hükümet tarafından verilmekte ve tüm uygulama Hazine Müsteşarlığı’na bağlı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Ancak, her ne kadar merkezi olarak adlandırılrsa da bu merkezilik kurumsal olmaktan öteye gidememektedir. Çünkü, merkezi idare çalışmalarını mevzuatın uygulanması, belge düzenlenmesi ve gerekli değişikliklerin yapılmasının ötesine götürememektedir. İzleme, denetleme ve gerçekleştirme değerlendirmeleri etkin bir biçimde yapılamamaktadır.²¹

-Yatırımlar, teşvik edici sistemden yararlanabilmek için teşvik belgesi alınması, yatırımlarda en az yatırım tutarı ve öz kaynak oranlarının karşılanması ve yatırımların belirli niteliklerde olması gibi bazı asgari şartlar aranmaktadır.²²

-Yatırımlara teşvik uygulamaları açısından dörtlü bir yöresel-sektörel sınıflandırmaya gidilmiştir.²³

1) Gelişmiş Yöreler;

2) Normal Yöreler;

- Sanayi kuşakları kapsamındaki normal yöreler

- Sanayi kuşakları dışındaki normal yöreler

¹⁹ Meral TECER, “Türkiye’de Teşvik Uygulamaları ve Avrupa Birliği”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 29, Sayı 1, Mart 1996, s.107.

²⁰ TOBB, **Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, TOBB Yayınları, No:244, Ankara 1992, s.24

²¹ Barboros İNECİ, **Avrupa Topluluğu ve Türkiye’de Sübvansiyonlar**, Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü Yayını, İstanbul 1993, s.211-212

²² DURAN, a.g.e., s.121.

²³ Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, 2002/4367 sayılı BKK; md. 4; 09/07/2002 tarih ve 24810 sayılı **Resmi Gazete**.

3) Kalkınmada Öncelikli Yörelere;

- Kalkınmada birinci derecede öncelikli yörelere
- Kalkınmada ikinci derecede öncelikli yörelere

4) Özel Önem Taşıyan Sektörler.

Gelişmiş yörelerden kalkınmada öncelikli yörelere doğru gidildikçe teşvik sisteminden yararlanma olanakları artmaktadır.

-Yatırım teşvik sisteminde özel önem taşıyan sektörlerle yer verilmiştir. Ancak bu sektörler hemen hemen ekonominin tamamını kapsamaktadır. Dolayısıyla sektörel yönlendirmede seçicilik tam anlamıyla sağlanamamaktadır.

-Yatırım teşvik sisteminde üretim konusunun teşvik edilip edilmediğine bakılmaksızın teşvik belgesi şartı aranmayan genel nitelikteki teşviklere de yer verilmiştir.

-Yatırım teşvik politikaları yatırım aşamasında ve işletme aşamasında çeşitli avantajlar sağlayacak bir biçimde düzenlenmiştir.

1.5. Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Tedbirleri

Türkiye’de 1913 yılından itibaren sanayiinin teşviki adı altında birçok parasal ve vergisel araçlarla sanayi ve yatırımlar teşvik edilmiştir. Türk teşvik sisteminde son 15 yılda uygulanan belli başlı teşvik araçları şunlardır: ²⁴

- Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti,
- Yatırım İndirimi,
- Kaynak Kullanımını Destekleme Primi,
- Uygun Koşullu Krediler,
- Vergi Resim ve Harç İstisnası
- Yatırım Finansman Fonundan Yararlanma,
- Bina İnşaat Harcı İstisnası,
- KDV Ertelemesi
- Makine Teçhizat Alımında KDV Desteği (teşvik primi),
- Enerji Desteği,
- Arsa Temini,
- Dış Kredi Teminat Mektupları Masraflarına Katkı,
- Kalite ve Standart Sağlama,

²⁴ DURAN, a.g.e., s.82., Oktay GÜVEMLİ, Yatırım Projelerinin Düzenlenmesi ve Değerlendirilmesi, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul 1990, s.168.

-Taşıma Desteği.

Devletin bugüne göre kaynaklarının bol olduğu 1980-1990 döneminde yatırımlara önemli oranda kaynak aktarılmıştır. Özellikle 1986 yılından itibaren yatırım teşvik tedbirleri arasına parasal teşviklerin girmesi ve verilen teşviklerin yatırım kararlarını etkileyecek büyüklükte olması bazı sektörlerde yatırım patlaması yaratmıştır. Hibe şeklinde geri ödemesiz Kaynak Kullanımını Destekleme Primi uygulamasıyla kalkınmada öncelikli yörelerde, organize sanayi bölgelerinde, turizm, eğitim, sağlık ve özel önem taşıyan sektörlerde sabit yatırımın yaklaşık yüzde 35-60'ı oranında devlet finansmanının sağlanması bu bölge ve sektörlerde yatırımları cazip hale getirerek yatırım artışında önemli rol oynamıştır.

2. TÜRKİYE'DE YATIRIMLARI ÖZENDİRİCİ VERGİ TEŞVİKLERİ

2.1. Vergilerin Yatırımlarla İlişkisi

Vergi, devletin veya devletten aldığı yetkiye dayanan kamu tüzel kişilerinin geniş anlamdaki kamusal faaliyetlerinin gerektirdiği harcamaları karşılamak ya da kamusal görevlerinin gereklerini yerine getirmek amacıyla ve yasal esaslara uymak kaydıyla hukuki cebir altında, özel bir karşılık vaadi olmaksızın geri vermemek üzere gerçek kişilerle gerçek olmayan kişilerden aldıkları para tutarlarıdır.²⁵

Vergilerle genel olarak belirli satın alma gücü özel kesimden kamu kesimine transfer edilir. Vergiler özel kesimden kamu kesimine transfer edilen kaynak olduğuna göre, özel kesim açısından sınırlayıcı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Vergiler özel sektörün tüketim veya tasarruflarını etkileyebilir. Vergiler gelirlerini daha çok tüketimde kullanan az gelirli olanların tüketimleri kısırken, gelirlerinin daha büyük bir kısmını tasarrufa ve yatırıma yönelten üst gelir gruplarının tasarruflarını ve bu yolla da büyümeyi etkileyebilir. Ancak vergiler yoluyla özel tasarruflar kamu kesimi tarafından yatırımlarda kullanılırsa, vergiler özel teşebbüsün yatırım kapasitesini azaltırken, kamu kesiminin yatırımları bu eksikliği giderebilir.

Vergilerin yatırımlar üzerindeki etkisi, verginin çeşidine göre değişebilir. Eğer vergi tüketim üzerinden alınıyorsa, bu tür vergilerin yatırım ve tasarruflar

²⁵ Halil NADAROĞLU, *Kamu Maliyesi Teorisi*, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul 1998, s.216; Abdurrahman AKDOĞAN, *Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması*, Gazi Kitabevi, Ankara 1998, s.1.

üzerindeki etkisi daha az, yatırım üzerinden alınıyorsa, bu vergilerin tasarruf ve sermaye birikimi üzerindeki etkisi daha fazla olacaktır.²⁶

Yatırımlar işletmeler tarafından gerçekleştirildiğinden, işletmelerin yatırım kararları üzerinde çeşitli faktörler etkin olmaktadır. İşletmelerin yatırım kararlarını açıklayan çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımların en önemlileri şöyle sıralanabilir.

-Yatırım, geçmişteki satışlar ve üretim kapasitesinin bir fonksiyonudur.

-Yatırım, gelecekte beklenen gelirin fonksiyonudur.

-Yatırım, vergi sonrası kâr ve amortismanı da kapsayan iç fonların bir fonksiyonudur.²⁷

Birinci yaklaşıma göre yatırım, geçmişteki satış hacmindeki değişiklik ile sermaye kapasitesine bağlıdır. Satışta gelecekte olacak artışların mevcut sermaye kapasitesiyle karşılanamayacağı bekleniyorsa, bu durumda yatırımlar artacaktır. Yatırım eğer satışlardaki artışlara paralel olarak değişiyorsa, vergiler bu durumda yatırımlar üzerinde doğrudan etkili olmayacaktır.²⁸

İkinci yaklaşımda, yatırımcı yatırımın gelecekteki gelirine göre karar verecektir. Eğer gelecekte muhtemel yatırımlar karşılığında yeterli gelirin elde edilebileceği tahmin ediliyorsa yatırım yapılacaktır. Burada vergi, yatırımlar üzerinde doğrudan etkili olacaktır. Çünkü vergi yatırımın gelecekteki net gelirini azaltır ve bu yolla yatırım kararlarını etkiler.²⁹

Üçüncü yaklaşımda ise yatırımcı yatırım için borç sermayenin katılığından kurtulmak amacıyla iç fonları tercih eder. Bu fonlar işletmenin amortismanları ile vergi sonrası kârından meydana gelmektedir. Vergi bu yaklaşımda hem nakit akışı açısından hem de kârlılık yönünden önemlidir.³⁰

Vergileme yoluyla işletmelerin gelecekteki gelirleri ve nakit fonları arttırılarak yatırımlar teşvik edilebilir. İşletmelerin kârlılığı vergi teşvikleri yoluyla

²⁶ Ziyaeddin BİLDİRİCİ, *Çeşitli Ülkelerde ve Ülkemizde Yatırımları Özendirici Vergi Teşvikleri*, T.C. A.Ü. Yayınları No:329, Eskişehir, 1989, s.7.

²⁷ Özhan ULUATAM, *Kamu Maliyesi*, Savaş Yayınları, Ankara 1991, s.245

²⁸ ULUATAM, a.g.e., s.245.

²⁹ ULUATAM, a.g.e., s.245.

³⁰ Richard A. MUSGRAVE ve Peggy B. MUSGRAVE, *Public Finance in Theory and Practice*, Second Edition, McGraw-Hill Kogakusha Ltd.Tokyo, 1976, s.493.

değiştirilebilir. Vergiler işletmelerin vergi sonrası gelirlerini etkileyerek yatırım riski üzerinde de etkili olabilirler. Yatırımlara uygulanacak amortisman oranları işletmelerin yatırım istekleri üzerinde etkili olabilir. Yüksek amortisman oranları işletmelerin yatırım harcamalarının işletmeye çabuk dönmesini sağlayarak yatırımcının gelecekle ilgili risk bekleme beklentilerini azaltabilir.³¹

Yatırımlar üzerinde etki yapan vergi teşvikleri nelerdir? Şimdi bunlar üzerinde durabiliriz.

2.2. Yatırımları Teşvik Edici Vergi Politikaları

Türkiye’de uygulanmakta olan yatırımları teşvik edici vergisel düzenlemelere bakıldığında bu düzenlemelerin bir kısmı yatırım aşamasında, bir kısmı ise işletme aşamasında avantajlar sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir. Bu nedenle yatırımları teşvik edici vergi politikalarını yatırım aşamasında ve işletme aşamasında olmak üzere iki başlık altında incelemekte yarar vardır.

2.2.1. Yatırım Aşamasında Uygulanan Vergisel Teşvikler

Yatırım aşamasında avantaj sağlamaya yönelik vergisel düzenlemeler şunlardır: Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti, KDV Ertelemesi, Makine ve Teçhizat Alımlarında KDV Desteği ve Bina İnşaat Harcı İstisnası.

2.2.1.1. Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti

Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti 14.5.1964 tarihli 474 sayılı kanunla düzenlenmiştir. 23.11.1982 tarih ve 2616 sayılı kanunla son şeklini alan 2. maddesi ve bu maddeye istinaden çıkarılan kararnamelerle uygulanmaktadır.³²

Yatırımda kullanılacak makine ve teçhizatın Gümrük Vergisi ile Gümrükte alınan sair vergi ve resimlerden muaf olarak ithal edilmesine imkan veren bir teşvik tedbiridir.³³ Yatırım aşamasında yurt dışından makine.teçhizat veya belirli malzemelerin ithal edilmesine ihtiyaç olabilir. İşte Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti teşvik belgesi kapsamında ithal edilecek yatırım malı, hammadde, ara mal ve işletme malzemelerinin Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu’ndan muaf tutulması şeklinde

³¹ BİLDİRİCİ, a.g.e., s.9

³² DURAN, a.g.e., s.82.

³³ DURAN, a.g.e., s.83.

uygulanmaktadır. Bu nedenle Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti yatırımların maliyetini düşüren bir vergi teşvikidir. Bu teşvikten yararlanabilmek için teşvik belgesi alınması, söz konusu projenin mutlaka uluslar arası rekabet gücü kazandıran, ileri ve yeni teknoloji getiren ve Hazine Müsteşarlığı tarafından sektör ve/veya proje bazında belirlenecek asgari ekonomik kapasitede olan yatırım projesi olması şarttır.³⁴

Yatırım Teşvik Belgesi alan yatırım malı Makine Teçhizat için bazı istisnalar hariç gümrük muafiyeti yüzde 100'dür. Bazı Makine Teçhizat yüzde 20 ila 5 arasında fona tabi olup bu yatırım malları tebliğde belirtilmiştir.³⁵

Gümrük muafiyeti uygulamasının amacı, sanayi mamullerine dış pazarda rekabet gücü kazandırmak, yeni imalat teknolojisinin yurda aktarılmasına imkan hazırlamak, yeni teşebbüslerin dünyada mevcut ve kurulmakta olan tesislerine uygun ekonomik koşullarda kurulmasını temin etmektir.³⁶

2.2.1.2. KDV Ertelemesi

Hazine Müsteşarlığı tarafından verilen teşvik belgelerinde gösterilen yatırım mallarının ithalinde ödenmesi gereken KDV'nin bu vergilerin fiilen indirilmesinin mümkün olduğu tarihe kadar ertelenmesine imkan veren bir teşvik tedbiridir. Erteleme uygulamasından yararlanabilmek için Teşvik Belgesi alınması ve yatırım malı ithal edenin gerçek usulde KDV mükellefi olması ve ithal edilen bu malın indirim hakkı tanınan işlemlerde kullanılması gerekmektedir.³⁷

Gümrük Vergisi muafiyeti, ithalde alınan KDV'yi kapsamamakta ve ithal edilen malların KDV'sinin ödenmesi gerekmektedir. KDV erteleme, ithalat esnasında ödenmesi gereken KDV tutarı kadar bir teminat verilmesi karşılığında, bu KDV'nin ödenmemesini sağlamaktadır.³⁸ Erteleme, yatırımcının işletme aşamasında vergi dairesine ödediği KDV'nin ertelenen KDV'ye ulaşınca kadar sürmektedir.

³⁴ İNECİ, a.g.e., s. 215.

³⁵ DURAN, a.g.e., s.83.

³⁶ DURAN, a.g.e., s.83.

³⁷ DURAN, a.g.e., s.86.

³⁸ İNECİ, a.g.e., s.219.

Vergi dairesi tarafından bu durumun belgelendirilmesinden sonra verilen teminat gümrük idaresinden geri alınmaktadır.³⁹

Firma uygulama ile teminat mektubu karşılığında ertelenen KDV kadar tasarruf sağlamaktadır. KDV ertelemesinin tek başına yatırım kararlarında etkili olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak, genel teşvik sistemi içinde özellikle ithal malı makine teçhizat ağırlıklı yatırım yapan firmalar için az da olsa katkı sağlayan bir teşvik aracıdır.⁴⁰

2.2.1.3. Makine ve Teçhizat Alımlarında KDV Desteği (Teşvik Primi)

İthal makine ve teçhizatlar için uygulanan KDV ertelemesi teşvikine karşılık, yerli makine ve teçhizat alımlarında teşvik sağlamaya yönelik bir uygulamadır. Böylece yerli makine üreticilerinin de teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Teşvik Belgesine istinaden düzenlenen yerli global listelerde yer alan, yeni olarak temin edilen, yurt içinde imal edilmiş olan ve Hazine Müsteşarlığı tarafından uygun görülen makine ve teçhizatlar için KDV'ye on puan ilave edilerek tespit edilen miktar "Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu"ndan yatırımcılara ödenmektedir. İnşa edilen gemi ve yatlara fatura bedeli kadar destek sağlanmaktadır.⁴¹

Bu destek, uluslararası ihale neticesi yapılan teşvik belgeli yatırımlarda, ihalenin yerli firmalara kalması halinde yatırımcı firma yerine, ihaleyi kazanan yerli firmalara verilir. Aynı hüküm uluslararası ikili anlaşmalar çerçevesinde teşvik belgeli kurum ve kuruluşlara iş yapan yabancı kuruluşlara, KDV desteğine tabi mal teslimi yapan yerli firmalar için de uygulanır.⁴²

2.2.1.4. Bina İnşaat Harcı İstisnası

26.5.1981 tarihli 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 1. maddesine göre, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde yapılan her türlü bina inşaatı, inşaat

³⁹ Erdoğan ALKIN ve Arif ESİN, **Sanayileşmede Teşvik Sistemleri**, TÜSİAD Yayını, İstanbul 1990, s.63.

⁴⁰ DURAN, a.g.e., s.87.

⁴¹ DURAN, a.g.e., s.87.

⁴² Yatırımlarda Devlet Yardımları İle İlgili 95/2 no'lu Tebliğ ; md. 1-A; 04/04/1995 tarih ve 22248 sayılı **Resmi Gazete**.

veya tadilat ruhsatının alınmasında tarifelerde gösterilen nispet ve hadlerde bina ve inşaat harcına tabidir.⁴³

Ancak Kanunun 2. maddesine göre, her türlü fabrika, değirmen, sınai nitelikteki imalathaneler ve tersaneler ile organize sanayi bölgelerinde yapılan her türlü bina inşaatı ile Turizm Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığınca teşviki karara bağlanmış otel, motel ve benzeri tesisleri bina inşaatı harcından istisna edilmiştir.⁴⁴

2.2.2. İşletme Aşamasında Uygulanan Teşvikler

İşletme aşamasında avantaj sağlamaya yönelik vergisel düzenlemeler şunlardır: Yatırım İndirimi, Finansman Fonu ve Yatırım Kredilerine Vergi, Resim ve Harç İstisnası.

2.2.2.1. Yatırım İndirimi

Yatırım indirimi, gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerine tanınan bir vergi istisnasıdır. Uygulanan oranlar zamanla değişmesine rağmen, teşvik sistemimiz içinde en yaygın ve temel teşvik aracı ola gelmiştir. Yatırım indirimi, gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin yatırıma yönelttikleri fonların belirli bir yüzdesinin matrah veya vergi borçlarından düşülmesini öngören vergi istisnası niteliğinde bir teşvik tedbiridir. Vergiden istisna edilen ve hazineye ödenmeyen kısım, işletmenin finansman gücünü artıran bir teşviktir.⁴⁵

Yatırım indiriminin konusu, oranları, şartları her yıl yayımlanan Teşvik Mevzuatı çerçevesinde yeniden belirlenmektedir. Özel önem taşıyan sektörlerle, öncelikli bölgelere ve organize sanayi bölgelerine daha fazla indirim öngören bir teşvik aracıdır.⁴⁶

4842 sayılı kanunla yatırım indirimi uygulamasında önemli değişiklikler getirilmiştir. Bunlar; teşvik belgesini kaldırılması, indirim oranının sadece %40

⁴³ 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu madde 1.

⁴⁴ 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu madde 2

⁴⁵ Mustafa DURAN ve Begüm AYDINLI, "Türkiye'de Yatırım İndirimi Uygulaması ve Bir Teşvik Tedbiri Olarak Etkinliği", *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı 137, Şubat 2000, s.106-112.

⁴⁶ DURAN, a.g.e., s.83.

olarak kabul edilmesi, yatırım indirimi istisnasının dağıtılmadığı müddetçe stopaja tabi tutulmaması, sektörel ve yöresel farklılıştırmaların kaldırılmasıdır.⁴⁷

2.2.2.2. Yatırım Finansman Fonu

Finansman Fonu, bir muafiyet ya da istisna uygulaması olmayıp, kurumların yatırım harcamalarını karşılamak amacıyla ayırdıkları meblağlar üzerinde vergi ertelemesine yönelik bir teşvik tedbiridir.⁴⁸

Yatırım Finansman Fonu, yatırım indiriminden faydalanması kabul edilmiş yatırımların finansmanında kullanılmak üzere safi kurum kazancından ayırabilecekleri bir fondur. Daha önceden kurulmuş ve faaliyete geçmiş kazançlı durumdaki kurumları yeni yatırımlara yönlendirmek amacıyla getirilmiştir. Uygulama, finansman fonunun safi kurum kazancından indirilmesi, bir yıl süreyle vergi dışı bırakılması ve ertesi yıl tekrar kazanca ilave edilerek beyan edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir.⁴⁹

4369 sayılı kanunla finansman fonu uygulaması kaldırılmış ve yerine bir sonraki yıl yapılacak yatırımın cari yılda vergiden indirilebilmesi (öngörülen yatırım indirimi) uygulaması getirilmiştir.*

2.2.2.3. Yatırım Kredilerine Vergi, Resim ve Harç İstisnası

Teşvik Belgesine bağlı yatırımın tamamlanmasından itibaren 2 yıl içinde asgari miktarda (10.000.-\$) ihracat yapacağına dair taahhütte bulunması kaydıyla;

-Şirket Kuruluşu

-Yatırım termin süresi içinde kalınmak kaydıyla teşvik belgesinde öngörülen özkaynak tutarını geçmemek üzere sermaye artırımını,

-Teşvik belgesinde öngörülen yabancı kaynak tutarını geçmemek üzere bir yıl ve daha uzun vadeli olarak yurt içinden ya da dışından sağlanacak yatırım kredilerinin alınması ve geri ödenmesi,

⁴⁷ Mustafa DAKIN, "Vergi Kanunlarına Getirilen Yeni Düzenlemeler ve Yatırım İndirimi", **Vergi Dünyası**, Sayı 261, Mayıs 2003, s.103.

⁴⁸ DURAN, a.g.e., s.85.

⁴⁹ Doğan ŞENYÜZ, **Türk Vergi Sistemi**, 2. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa 1996, s.396.

* 4842 sayılı "Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun" ile yürürlükten kaldırılan öngörülen yatırım indirimi uygulamasına çalışmamızın ikinci bölümünde değineceğiz.

-Teşvik Belgeli yatırıma ilişkin gayrimenkul ve gayrimenkule müteferri aynı hakların aynı sermaye olarak konulması halinde bunların şirket adına tapuya tescil, işlemleri ve bu işlemlerle ilgili olarak düzenlenecek kağıtlar Damga vergisi ve harçlardan istisna edilir.⁵⁰

Yatırımları teşvik edici vergi politikaları, piyasa ekonomisi koşullarında değişik biçimlerde uygulanmakta olup, iktisadi kalkınmanın sağlanması ve sosyal refah hedeflerine ulaşılması açısından önemli rol oynamaktadır. Çünkü bir yatırımın kısa vadede bir getiri sağlamaması, belirli bir mali külfeti ve risk unsurunu beraberinde taşıması teşvik politikalarının uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.

3. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE UYGULANAN VERGİSEL TEŞVİKLER

Tablo:1.1.

Teşvik Türü	Gelişmekte Olan Ülkeler			Gelişmiş Ülkeler			Orta ve Doğu Avrupa	Toplam
	Afrika	Asya	Latin Amerika	Kuzey Amerika	Batı Avrupa	Diğer		
Ülke Sayısı	23	17	12	2	20	4	25	103
Düşük Oranlı GVK	18	13	12	2	16	2	20	83
Vergi Tatili	16	13	8	2	7	2	19	67
Hızlandırılmış Amortisman	12	8	6	2	10	3	6	47
Yatırım İndirimi	4	5	9	-	5	-	3	26
Sos. Güv. Pay. İndirimi	2	1	2	-	5	-	2	12
KDV İstisnası	14	12	6	2	9	-	2	45
Güm. Muafiyeti	5	13	11	2	7	2	13	63
Güm. Vergisi İadesi	10	8	10	1	6	2	12	49

Kaynak: Mustafa DURAN, Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaya Yatırımları, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Araştırma ve İnceleme Dizisi No: 33, s.30 & UNCTAD, "Incentives and Foreign Direct Investment; Background Report", Geneva, 1995.

⁵⁰ 488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu ve 492 Sayılı Harçlar Kanunu, 03.07.1993 tarih ve 21626 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

3.1. Düşük Oranlı Gelir ve Kurumlar Vergisi Uygulaması

Hükümetlerin çoğu yabancı yatırımların artırılması için vergisel enstrümanların kullanımında hedefli bir yaklaşıma güvenmektedirler. Bu tür bir yaklaşımı benimsemiş gelişmekte olan ülkelerde popüler bir vergi teşviki tablodan da izlenebileceği gibi kurumlar vergisi oranının indirilmesidir. İncelenen 103 ülkeden 83'ünde düşük oranlı gelir ve kurumlar vergisi kullanılmaktadır.⁵¹

Oranları aşağı çekmede bir kaç farklı yöntem kullanılabilir. Bunlardan biri, genel vergi oranlarını aşağı çekmektir. Düşük oranlı bir GKV kendi başına bir teşvik etkisi yapar. Bu, yatırımcıların ellerinde daha fazla kâr tutmalarını sağlar. Kamu açısından ise, kısa vadede gelir kaybı olmakla birlikte uzun dönemde ilave yatırım yapılması ve vergi yükünün hafiflemesi gibi nedenlerle vergi tabanının genişleyerek vergi gelirlerinde artış sağlaması beklenir. İkinci yol; düşük orandan sadece bazı sektör, bölge veya projelerin yararlanacakları şekilde kademelendirilmesidir. Bu durumda, indirimli orandan yararlananların kapsamı daraldığından, kamu açısından gelir kaybındaki azalma sınırlı kalır. Yatırımcılar açısından ise, kapsamın daralmasıyla indirimden kaynaklanan ilave yatırımlar düşük düzeyde kalabilir. Düşük oranlı vergilendirme, belli bir süre ile sınırlandırılmış ise, teşvik programındaki vergi tasarrufu, vergi indirim oranına ve zararın ileriye taşınmasına bağlı olarak değişir. Firma, indirilebilir harcamalarını ve zararını ileriye erteleyebiliyorsa, normal kurumlar vergisi oranına dönüldüğünde vergi tasarrufu daha yüksek olacaktır.⁵²

Genel bir vergi indirimine karşı seçici bir yaklaşımla bazı sektörlerle veya bölgelere özel indirimlere gidilerek hem başta meydana gelebilecek büyük gelir kayıplarına meydan vermemek, hem de yatırımları belirlenen hedeflere yönlendirerek teşviklerin ekonomiye sağlayacağı katkının maksimizasyonu hedeflenmektedir. Düşük oranlı GKV uygulamasının en önemli kısıtı, vergi oranlarını kısa sürede çok düşük oranlara çekilmesine vergi gelirlerinde oluşacak kayıp nedeniyle, hükümetler tarafından pek sıcak karşılanmamasıdır. Ayrıca GKV

⁵¹ Yavuz AKBULAK, *Türkiye'de Yatırımların ve İstihdamın Durumu ve Mevcut Ortamın İyileştirilmesine İlişkin Öneriler*, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.26.

⁵² Mustafa DURAN, *Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları*, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi:33, Ankara 2003, s.38.

oranlarının ekonomik konjonktüre uygun esneklikte sıklıkla değiştirilmesinin ortaya çıkaracağı bir çok potansiyel tehlike de bulunmaktadır.⁵³

Ülkemizde halen kurumlar vergisi oranı, fon payı dahil %33'dür. Kurumlar vergisi oranı 1995 yılına kadar %46 olarak uygulanmış, 1999 yılında %44'e ve 1999 yılından sonra %33'e düşürülmüştür.⁵⁴

3.2. Vergi Tatili (Tax Holiday)

Vergi tatili, gelir ve kurumlar vergisinin tamamen veya kısmen geçici bir süreyle tatil edilmesidir. Burada amaç, verginin tatil edildiği dönemde yatırım projesinden sağlanacak gelirin vergiden istisna edilmek suretiyle yatırım kârlılığının artırılmasıdır.⁵⁵

Vergi tatilleri özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve geçiş ekonomilerinde en yaygın kullanılan teşvik araçlarıdır ve 67 ülke tarafından kullanılmaktadır. Bu uygulama yeni yatırımların hedeflenmesine oldukça uygun olan ve gelişmekte olan ülkeler ve geçiş ekonomilerinin doğrudan yabancı yatırımların çekilmesinde kullandıkları en yaygın vergisel teşvik türüdür. Vergi tatillerinin rekabetçi kullanımı özellikle serbest ticaret bölgeleri veya ortak pazarlar içinde ortaya çıkabilmektedir. Vergi tatillerinin bu gibi bölgeler içinde, projelerin yer seçimini etkilediği görülmektedir. Yabancı yatırımları çekmek için en sık ve yaygın olarak kullanılan teşvik yöntemlerinden biri olan vergi tatili uygulaması ülkemizde yatırım indirimi uygulamasının alternatifi olarak görülmüş ve sıcak bakılmamıştır.⁵⁶ Bir tür vergi tatili olarak da yorumlanabilecek olan belli bölgelere verilen yatırım indirimi teşvikleriyle vergi teşvik sisteminin tamamlandığı zannedilmiştir. Oysa yabancı sermaye çeken ülkelerde vergi tatili uygulaması bakımından rekabet yaşanmaktadır. Rakip ülkeler göz önünde bulundurulmalı ve "Vergi Tatili" konsepti mevzuatımıza kazandırılmalıdır.⁵⁷

⁵³ DURAN, a.g.e., s.39.

⁵⁴ AKBULAK, a.g.e., s.26.

⁵⁵ AKBULAK, a.g.e., s.27.

⁵⁶ Naci B. MUTER ve Birol KOVANCILAR, **Doğrudan Yabancı Yatırımlara Yönelik Teşvik Rekabetinin Türk Kamu Mali Yapısı Üzerine Olası Etkileri Olası Etkileri: Türk Vergi ve Teşvik Sistemine Yönelik Öneriler**, Celal Bayar Üniversitesi Maliye Yazıları, 2004, s.13.

⁵⁷ Şaban ERDİKLER, "Türkiye'nin Yabancı Sermaye Performansının İyileştirilmesinin Ötündeki Vergisel Engeller ve Alınabilecek Önlemler", **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Sayı 30, s.20.

Çok cazip gibi görünmesine rağmen, vergi tatili sistemi bir takım dezavantajlara da sahiptir. Özellikle, uzun dönemli yatırım projeleri için vergi tatili gibi teşvikler tek başına yeterli olmadığı kabul edilir. Bu tür teşvikler, daha çok ilk yıllarda kâr etmeleri beklenen montaj tipi imalat sanayileri için (7-8 yıllık bir vergi tatili) avantajlı olarak görülebilir. Yatırımın tamamlanmasından sonraki dönemde, teşvikten ne kadar yararlanılacağı teşvik aracının cazibesini belirleyen en önemli etkidir. Yatırım döneminin uzun sürmesi ve tatil döneminin kısa tutulması durumunda teşviğin cazibesi azalır.⁵⁸

Vergi tatili, öncelikle kısa sürede tamamlanan yatırımlar için caziptir. Bu tür teşvikler, yeni firma kuruluşlarını ödüllendirirken uzun vadede gerçekleşebilecek ve ekonomik ömrü uzun olan sermaye yatırımları aleyhine bir durum yaratır. Tatil dönemindeki zarar, sonraki dönemlerinde vergiden indirilemiyorsa, vergi tatili yatırımcı üzerindeki vergi yükünü arttırabilir. Bu sonuç, ilk yıllarında yüksek üretim ve başlangıç maliyetleri (işgücü eğitimi, reklam, pazarlama vb.) olan komple yeni yatırım projeleri için uygun görülebilir. Serbest (footloose) endüstriler olarak adlandırılan ve hızlı yer değiştirebilen firmalar bu tür teşviklere duyarlıdır. Ancak bu tür gezgin firmaların bir başka özelliği, vergi tatili bittikten sonra kolayca yer değiştirebilmesidir. Bu tür firmalar tatilden yararlanıp vergiye muhatap olmaya başlayınca bir başka vergi avantajı sağlayan ülkeye taşınabilmektedir.⁵⁹

Türkiye'ye en yakın örnekler olan Çin, Polonya, Hindistan ve Çek Cumhuriyeti'nde konu tüm ayrıntılarıyla düzenlenmiştir.⁶⁰

- **Hollanda:** Bu ülkedeki en önemli teşvik iştirak kazancı istisnasıdır. Bir holding şirket, katıldığı şirketin sermayesinin %5'ine sahipse, iştirak edilen şirketin kurum kazancı yerleşik ülkede vergilendirilmişse, iştirak edilen şirketin hisse senetleri alım satıma konu değilse ve portföy yatırımı niteliğinde de değilse holding şirketin elde ettiği iştirak kazancının tamamı kurumlar vergisinden istisna tutulmaktadır. Ayrıca, grup şirketlerinin mali hizmetlerden elde ettikleri gelirlerin %80'ini işletmede bırakma hakları mevcuttur. Yine, burada çalışan yabancılara aldıkları maaş ve ödeneklerin toplam tutarının %30'una kadar vergi muafiyeti tanınmaktadır.

⁵⁸ DURAN, a.g.e., s.41.

⁵⁹ DURAN, a.g.e., s.43.

⁶⁰ AKBULAK, a.g.e., s.30-31.

- **Fransa:** Çok uluslu şirketlerin koordinasyon, dağıtım ve hizmet merkezlerinin bu ülkede bulunması durumunda vergi indirimleri söz konusu olmaktadır. Ayrıca çalışan yabancıların çocuklarının okul masrafları ile kendi ülkelerine yapacakları seyahatlerin giderleri vergiden indirilebilmektedir.

- **Belçika:** Çok uluslu şirketlerin koordinasyon, dağıtım ve hizmet merkezlerinin bu ülkede bulunması durumunda vergi indirimleri söz konusu olacaktır. Temettü gelirlerinin %95'i vergiden bağışık tutulmuştur. Üst seviyede çalışan yabancıların çocuklarının okul masrafları ile kendi ülkelerine yapacakları seyahatlerin giderleri vergiden indirilebilmektedir.

- **İrlanda:** İrlanda, dünyanın önde gelen üretim ve yazılım merkezlerindedir. Bazı üretim bölgelerinde (yüksek teknoloji) merkezleri faaliyet gösteren şirketlere 2005 yılına kadar, bu bölgelerde üretim faaliyetlerinde bulunanlara ise 2010 yılına kadar %10 oranında kurumlar vergisi söz konusudur. Anılan tarihlerden sonra ise yine aynı şirketlerde kurumlar vergisi oranı %12,5 olacaktır. Temettü kazançları sadece %20 oranında vergilendirilmektedir. Üretilen ürünlerin %75'inin ihraç edilmesi koşuluyla mal ve hizmet ithalatında KDV %0 olup, ayrıca gümrük muafiyeti söz konusudur.

- **Polonya:** En önemli vergi teşviki olarak özel ekonomik bölgelerdeki yatırımlar (yüksek teknoloji) için vergi tatili söz konusudur. Ayrıca, genel kurumlar vergisi oranı %28'dir.

- **Macaristan:** Kurumlar vergisi oranı %18 olup, belli koşulların sağlanması durumunda 2011 yılına kadar vergi tatili söz konusudur. Ayrıca, koşullu kurumlar vergisi indirimi (%50'ye kadar) uygulanması bulunmaktadır.

- **Çek Cumhuriyeti:** Üretimde bulunmak üzere kurulan şirketler ilk 10 yıl vergiden muaftır. Daha önce 2 yıl olarak uygulanan vergi tatili de 10 yıl olarak uygulanmaktadır.

- **Çin:** Kurumlar vergisi oranı %33 olmasına karşın, özel ekonomik bölgelerde (yüksek teknoloji yatırımları) faaliyette bulunulması durumunda, elde edilen kurum kazancı sadece %15 oranında vergilendirilmektedir. Vergi tatili ve vergi erteleme de diğer teşviklerdendir.

- **Batı Asya Ülkeleri:** Filipinler, Vietnam ve Tayland'da da 5-8 yıla yayılan vergi tatili; Hindistan'da 10 yıla kadar devam eden vergi tatili uygulamaları bulunmaktadır.

3.3. Vergi Cenneti-Verginin Süresiz Kaldırılması (Tax Heaven)

Vergi cenneti, gelir üzerinden alınan vergilerin tamamen ve süresiz olarak kaldırılmasıdır. Genellikle ada ülkelerde veya serbest bölgelerde bu uygulamalara rastlanmaktadır. Bu teşvik sistemi, vergi yükünün ağır olduğu ülkelerden kaçışın bir uzantısı olarak gelişme göstermiştir.⁶¹ Vergi cenneti haline gelen bu gibi ülkeler tüm dolaysız gelir vergilerini kaldırmakta dolaylı tüketim ve istihdam vergilerine güvenmektedirler. Vergi cenneti ülkeler doğrudan yabancı yatırımların teşvikinde başarılı sayılabilirler. Ancak, bu başarı genellikle bankacılık, sigortacılık ve internet şirketleri gibi nispeten küresel faaliyetler ve mobil şirketlerle sınırlıdır.⁶² Bu tür eğilimler, görece yüksek vergi yüklerinin olduğu ev sahibi ülkelerden kaçmayı yansıtmaktadır. Bir çok ülke genel vergi rejimi içinde özel bazı bölgeleri ayırarak bu tür vergi ve bürokratik engelleri aşmak amacıyla daha cazip bölgeler oluşturma yoluna gitmektedir.⁶³

3.4. Vergi Kredisi (Tax Credit)

Vergi kredisi, vergi öncesi karın bir miktarının gelecekte yapılması planlanan yatırımların finansmanı için fon olarak tutulmasıdır. Verilendirilmeyen bu fon yatırımların finansman kolaylığı sağlaması bakımından önemlidir. Bu teşvik aracı özellikle mevcut vergi öder durumdaki işletmeler için değer taşır. Vergi kredisinin süresi değişken veya sabit olabilir. Sabit bir vergi kredisi, bir yıl içinde yapılacak yatırım harcamalarının sabit bir yüzdesinin fon olarak ayrılabilmesine imkan tanırken, değişken vergi kredisi uygulamasında yapılacak yatırım harcamalarının bir yılı taşması durumunda, taşan kısmın gelecek yıllara aktarılabilmesine imkan tanır. Vergi kredisi uygulaması, diğer vergisel enstrümanlarla birlikte uygulanabilir. Bu şekilde, sağlanan vergisel avantajların cazibesi daha da artırılmış olur. Vergi kredisi şarta bağlı olarak verilebilir. Sistem genellikle mal ve hizmetin ihraç edilmesi

⁶¹ AKBULAK, a.g.e., s.31.

⁶² Jacques MORISSET, "Tax Incentives", Viewpoint, The World Bank Group Private and Infrastructure Network, Note Number 25, January 2003, s.2.

⁶³ DURAN, a.g.e., s.45.

ve/veya yerli kullanım oranının artırılması gibi ek koşullarla birlikte uygulanmaktadır.⁶⁴

3.5. Hızlandırılmış Amortisman

Amortisman, işletmede bir yıldan fazla kullanılan ve yıpranmaya aşınmaya veya kıymetten düşmeye maruz bulunan gayrimenkuller ile gayrimenkul gibi değerlendirilen iktisadi kıymetlerin, alet, edevat, mefruşat, demirbaş ve sinema filmlerinin birinci kısımdaki esaslara göre tespit edilen değerinin bu kanun hükümlerine göre yok edilmesini ifade eder.⁶⁵

Hızlandırılmış amortisman yöntemine göre amortisman ayırma konusu Vergi Usul Kanununda;

“Bilanço esasına göre defter tutan mükelleflerden dileyenler, amortismanına tabi iktisadi değerlerini, azalan bakiyeler üzerinden amortisman usulü ile yok edebilirler” şeklinde düzenlenmiştir.⁶⁶

Hızlandırılmış amortisman usulünde normal amortisman oranının iki katı (% 40 oranını aşmamak kaydıyla) uygulanmakta, her yıl üzerinden amortisman hesaplanacak değer, önceki yıllarda ayrılmış amortisman toplamının düşülmesiyle bulunmakta, ancak amortisman süresi normal amortisman oranına göre hesaplanan süreyi aşmamaktaydı. 5024 sayılı Enflasyon muhasebesi uygulamasıyla bu düzenleme yürürlükten kaldırılmamış ancak uygulamanın yer aldığı Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 315. maddesinin ikinci fıkrasının 1 numaralı bendine “Enflasyon düzeltilmesi yapılan dönemlerde, üzerinden amortisman ayrılacak değer, amortismanına tabi iktisadi kıymetin düzeltilmiş değerinden daha evvel ayrılmış olan amortismanların toplamının taşınmış değerleri indirilmek suretiyle tespit edilir” hükmü eklenmiş, 2 numaralı bendi ise “ Bu usulde uygulanacak amortisman oranı normal amortisman oranının iki katıdır” şeklinde değiştirilmiş ve hızlandırılmış amortisman enflasyon muhasebesi düzenlemesine uygun hale getirilmiştir. Son olarak, 5228 sayılı Kanunla Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 315'inci maddesinde değişiklik yapılmış ve maddenin ikinci fıkrasının (2) numaralı bendinde yer alan

⁶⁴ Mustafa DURAN, *Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları*, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi:33, Ankara 2003, s.49.

⁶⁵ S.Hüseyin TOKAY, “Amortisman Hesaplama Yöntemlerinin Giderlere ve Yeniden Değerleme İşlemlerine Etkisi”, *Yaklaşım Dergisi*, Sayı 127, Temmuz 2003, s.27.

⁶⁶ *Vergi Usul Kanunu* mükerrer 315. madde.

“amortisman oranı normal amortisman oranının iki katıdır.” ibaresi “amortisman oranı % 50’yi geçmemek üzere normal amortisman oranının iki katıdır”, şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklikler, 01.01.2004 tarihinden itibaren geçerli olacaktır.⁶⁷

Hızlandırılmış amortisman yöntemi, yeni yatırım yapan mükelleflere ilk yıllarda daha fazla amortisman ayırmak suretiyle başlangıçta ödeyecekleri verginin bir kısmını daha sonraki yıllara aktarma olanağı sağlamıştır. Bu özelliği dolayısıyla enflasyonist bir ortamda bu yönetime göre amortisman ayıran işletmeler normal amortisman yöntemini uygulayanlara göre enflasyondan daha az etkilenmektedirler. Ülkemizde hızlandırılmış amortismana göre amortisman ayrılması durumunda, iktisadi kıymetin iktisap edildiği ilk yıllarda daha fazla miktarda amortisman ayrılması nedeniyle enflasyonun olumsuz etkisini kısmen azalttığı söylenebilir. Çünkü bu yöntem, vergi matrahını ilk yıllar için azaltmakta ve dolayısıyla sabit kıymetleri enflasyonun olumsuz etkisinden korumaktadır. Ancak faaliyeti zararlı sonuçlanan firmalar için bunu söylemek mümkün değildir.⁶⁸

Dönem faaliyeti kâr ile sonuçlanan bir mükellef için hızlandırılmış amortisman yöntemini uygulamak daha avantajlı olacaktır. Çünkü normal amortisman yöntemine göre ilk yıllarda daha fazla miktarda amortisman ayrılması nedeniyle dönem kârını azaltıcı bir etki yaratacak ve dolayısıyla da mükellef için daha az vergi ödemek söz konusu olacaktır. Ancak dönem faaliyeti zararlı sonuçlanan ve bu zararını beş yılda mahsup etme imkanı olmayan bir mükellef için normal amortisman yöntemine göre amortisman ayırmak daha avantajlı olacaktır. Çünkü ayrılan amortisman kar etmeyen mükellefin zararı olarak sonraki yıllara devredecektir. Geçmiş yıllar zararları değerlendirmediği için gelecek yıllarda kayıtlı değer üzerinden ve beş yıl süreyle vergi matrahından indirilebilmektedir. Dolayısıyla kar etmeyen bir mükellefin normal amortisman yöntemine göre amortisman ayrılması durumunda gelecek yıllar için daha avantajlı olacaktır.⁶⁹

Hızlandırılmış amortisman yöntemi, gerek teknik yetersizliği, gerek sadece bilanço esasına göre defter tutan mükellefleri kapsamaması ve gerekse sadece amortisman tabi iktisadi kıymetleri enflasyona karşı korumaya yönelik kısmi bir

⁶⁷ 5024 Sayılı Vergi Usul Kanunu, 30.12.2003 tarih ve 25332 Sayılı **Resmi Gazetede** yayımlanmıştır; 5228 Sayılı Kanun 31.07.2004 Tarih ve 25539 Sayılı **Resmi Gazetede** Yayımlanmıştır.

⁶⁸ Veyse YEŞİLKAYA, “Azalan Bakiyeler Yöntemine Göre Amortisman Ayırmak Her Zaman Vergisel Avantaj Yararır mı?”, vdenetim@e-kolay.net, 15.09.2003.

⁶⁹ YEŞİLKAYA, a.g.e., s.2.

düzeltilme aracı olmaktan öteye geçmemektedir. İşletmenin kârlılık durumu, fiyat düzeyinde meydana gelen sürekli artışlar, iktisadi kıymetlerin yeniden değerlemeye tabi tutulup tutulmaması gibi bir takım değişkenler dikkate alınmadan uygulanması durumunda vergisel avantajlar sağlaması beklenemez.⁷⁰

Çeşitli ülkelerde uygulanan hızlandırılmış amortisman uygulamalarını inceleyelim.

-Almanya: Almanya'da, kullanım süresi bir yılı aşan ve karın gerçekleştirilmesine hizmet eden bütün varlıklar (menkul veya gayrimenkul) amortisman tabidir. Hızlandırılmış amortismanda, oran, % 30 oranını aktüel olarak aşmaksızın ve normal amortisman oranının üç misli olarak, belirlenir. Oran hiçbir zaman doğrusal amortisman oranının üç mislini ve %30'luk bir tavanı geçemez. Küçük ve orta ölçekli işletmeler, konut inşaatı, bilimsel araştırma, enerji ekonomisi gibi belirli durumlarda hızlandırılmış amortisman öngörülmüştür.

-İngiltere: Makine ve donanımların amortismanı ile ilgili olarak toplam amortisman mekanizması (*pool*) getirilmiştir. Amortisman için yıllık indirimler, toplam (*pool*) bakiye değerler üzerinden hesaplanır. Diğer bir deyişle, her makine ve donanım bireysel olarak amorti edilmez. Amortisman, bütün makine ve donanımların toplu olarak bakiye değerleri üstüne uygulanır. Yıllık indirim, *pool*'ün bakiye değerinin % 25'ine (çok istisnai olarak % 6) eşittir.

-Fransa: Vergi kanunu, göz önüne alınan varlıklar için, aynı faaliyet sektöründeki işletmelerde, kullanım sürelerinin fonksiyonu olarak kendisinin belirlediği doğrusal amortisman oranlarına en az eşit olmak üzere amortismanların işletmeler tarafından muhasebeleştirilmesini mecbur tutar. Şayet bu mecburiyete uyulmazsa, işletme, haksız yere sonradan ayıracağı amortisman payını indirme hakkını kesinlikle kaybeder. Zararlarını prensip olarak beş yıl olarak sınırlandırılmış bir süre içinde nakletme imkanına sahip olan zarar etmiş işletmelerde bu mecburi kuralın etkisini yumuşatmaya yönelik olarak, kanun bunlara herhangi bir süreyle sınırlı olmaksızın, amortismanlardan kaynaklanan zararlarını nakletme hakkını tanımıştır. Özellikle, sınai donanım ve nakil araçları üstünde , işletmeler isterlerse azalan amortisman sistemine baş vurabilirler. Azalan amortisman sistemi, ilk önce başlangıç maliyet

⁷⁰ YEŞİLKAYA, a.g.e., s.5.

fiyatına bir “*sabit oran*” (duruma göre, doğrusal oranın 1,5, 2 veya 2,5 katı), sonra ikinci faaliyet döneminden itibaren de unsurun bakiye değerine uygulamaya dayanır. Bu sistem, genellikle amortismanın fiili süresini kısaltarak ve birinci sene amortismanını anlamlı bir biçimde arttırarak önemli bir avantaj sağlamaktadır.

4. TEŞVİKLERİN YATIRIM KARARLARINA ETKİSİ

Müteşebbisler yatırım kararı verirken kâr amacıyla hareket ederler ve yatırım kâr sağlayacağına inanırlarsa yatırım kararı verirler. Aynı durum yatırımın yapılacağı bölge açısından geçerlidir. Eğer yatırım yapılması düşünülen bölge veya saha yatırımın kârlılığını etkileyebilecek avantajlara sahipse, o bölgelere yatırım yapılması güç kazanır.⁷¹

Teşvik tedbirleri ekonominin ihtiyaç duyduğu saha ve bölgelere çeşitli avantajlar sağlar. Bu durum yatırım kararlarını amaçlanan yöne kanalize eder. Müteşebbis kararları üzerinde etkili olan teşvik avantajlarını şu şekilde sıralamak mümkündür.⁷²

-Yatırımın maliyetini düşürmek; Yatırım indirimi, vergi, resim ve harç istisnası ile gümrük vergisi ve resim muafiyeti gibi mali teşvikler yatırımın maliyetini düşürmektedir.

-Finansman ihtiyacını hafifletmek; Düşük faizli iç ve dış yatırım kredileri, işletme kredisi, yatırım destekleme primi, teşvik primi gibi finansal nitelikli teşvikler ile finansman fonu uygulaması sayesinde yatırım ve işletme aşamasında yatırım için gerekli finansmanın sağlanmasında teşviklerle yatırımcıya destek olunmakta ve kolaylık sağlanmaktadır.

-Kârlılığı arttırmak; Altyapı yatırımlarının devletçe yapılması, ucuz arsa ve arazi temini, vergi resim ve harçlardan muaf olması ile maliyetler düşerek, yatırımın kârlılığı artmaktadır.

Bu gibi teşvikler müteşebbislerin yatırım konusundaki kararlarını olumlu yönde etkileyerek yatırım yapmaya yönlendirmektedir. Bir taraftan müteşebbisler

⁷¹ Mustafa DURAN, *Türkiye’de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği*, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi:32, Ankara 2002, s.19.

⁷² Erdoğan KARAKOYUNLU, *Türkiye’de Yatırımlara Tanınan Teşvikler ve Etkinliği*, YASED Yayını, İstanbul 1985, s.8.

finansal yönden desteklenerek kaynak temin edilirken bir yandan da geleceğe ilişkin risklere karşı devlet güvenceleri yatırım kararlarını olumlu yönde etkilemektedir.⁷³

Teşviklerin etkinliğinde yatırımın hangi aşamasında verileceği, teşviklerin miktarı, teşviklerin kendi içinde tutarlı olması, bölgesel ve sektörel amaçlara uygun olması ile birlikte ekonomik konjonktür ile de yakından ilgilidir. Eğer ekonomide enflasyonist bir süreç yaşıyorsa teşviklerin yatırımlar üzerindeki etkisi zayıflayacaktır. Çünkü böyle bir ortamda gelecek tam anlamıyla tahmin edilemediğinden yatırım teşviklerinin yatırımcıların kararlarını etkilemesi güçtür.⁷⁴

Teşviklerin etkinliğinin bir başka ölçüsü de siyasi istikrar ve beklentilerdir. Siyasi istikrarsızlığın hüküm sürdüğü dönemlerde ve gelecek hakkındaki beklentilerin olumsuz olduğu dönemlerde teşviklerin etkisi zayıf olur. Ayrıca ekonomide istikrar ve devamlılık da önemlidir. Sürekli değişen ekonomi politikaları ve buna bağlı mevzuat değişiklikleri uzun dönemli yatırım kararlarını caydırıcı etkiye sahiptir.⁷⁵

Yatırımların teşviki, yönlendirilmesi, ve desteklenmesi için öngörülen destek unsurlarından birisi de yukarıda belirttiğimiz gibi Yatırım İndirimidir.

Ülkemiz uzun yıllardan beri enflasyonla yaşamaktadır. Bu ortam içerisinde faaliyet gösteren firmalar, enflasyondan kaynaklanan fiktif kazançlar üzerinden vergi ödeyerek özkaynak kaybına uğramaktadırlar. Enflasyonun etkisini deflate etmek için enflasyon muhasebesi uygulaması gereği doğmaktadır. Enflasyon muhasebesinin kabul edildiği müesseselerden birisi de Yatırım İndirimi müessesesidir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Yatırım İndirimi müessesesinin yapısı konu başlıklarıyla incelenecek ve 4842 sayılı kanunla yapılan değişiklikler irdelenecektir.

---

⁷³DURAN, a.g.e., s.20.

⁷⁴DURAN, a.g.e., s.21.

⁷⁵DURAN, a.g.e., s.21.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK VERGİ MEVZUATINDA YATIRIM İNDİRİMİ

1. YATIRIM İNDİRİMİ NEDİR?

Yatırım indirimi; ticari, zirai ve kurum kazançlarının vergilendirilmesinde kalkınma planları ve yıllık programlarda yer alan yatırımlara ilişkin bazı harcamaların, belirli bir oranda vergiye tabi matrahtan indirim konusu yapılmasıdır.⁷⁶

Yatırım indirimi, yatırımın maliyetine etkide bulunarak yatırımın kârlılığını artıran, bu bakımdan işletme dönemini ilgilendiren bir teşvik tedbiridir. Devlet, hazırladığı plan ve programlarda belirttiği alanlara yatırım yapan kişi ve kurumlara böyle bir olanak sağlamakla hem yaptıkları yatırımın kârlılığını artırmak, hem de onları kalkındırılması öngörülen faaliyet alanlarında yatırım yapmaya teşvik etmek ve kalkınmayı hızlandırmaktır.⁷⁷

Yatırımların teşvik edilmesinin yanı sıra;

- İstihdamın artırılması,
- Yatırımların belirli bölgelere gitmesinin sağlanması suretiyle bölgesel gelişmişlik farklılıklarının, çarpık kentleşmenin ve çevre kirliliğinin önlenmesi,
- Yatırımların belirli sektörlere kanalize edilerek, uluslararası rekabet üstünlüğü olan sektörlerde verimli yatırımların yapılması,
- Yabancı sermayenin ve gelişmiş teknolojinin teşviki, amaçlanmaktadır.⁷⁸

Yatırım indirimi müessesesi planlı ekonomiye geçişle birlikte 19.12.1963 gün ve 202 sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanunumuza eklenerek Türk Vergi Sistemindeki yerini almıştır.

⁷⁶ Tahir UFUK, "Yatırım İndirimi", *Diyalog Dergisi*, Süryay Yayınları, No:168, s.22.

⁷⁷ Erdoğan KARAKOYUNLU, *Yatırım ve İhracat Teşvikleri*, YASED Yayınları, İstanbul 1987, s.1.

⁷⁸ Nihat EDİZDOĞAN, *Yatırım İndirimi ve Türkiye Uygulaması*, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını No:25, Bursa 1997, s.29.

2. YATIRIM İNDİRİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’de yatırımları teşvik tedbirlerinin geçmişi 1913 yılına kadar uzanmaktadır. Yatırım teşvikleri Osmanlı’nın son döneminden başlayarak sistemli olarak uygulanmıştır. Teşvik sisteminin gelişiminde ilk önemli dönüm noktası 1913’de Teşvik-i Sanayi Kanununun çıkarılması olmuştur. Sanayi işletmelerine hammadde, makine ve donatma ithalatında vergi muafiyeti tanıyan bu yasa daha sonra 1923 yılında Birinci İktisat Kongresi’nde günün şartlarına uydurularak yeniden düzenlenmiştir. 1950 sonrası dönemde özel sektör yatırımlarına finansman kaynakları sağlayacak yatırım bankaları kurulmuş, 1951 yılında 6224 sayılı “Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu” çıkarılmıştır.⁷⁹

Türkiye’de yatırım teşvik tedbirleri gerçek anlamı ile planlı dönemde uygulanmaya başlanmıştır. Kalkınma planlarının özel kesim için yol gösterici olması ve uygulama zorunluluğu getirmemesi nedeniyle bu önlemler ayrı düzenlemelerle uygulamaya konulmuştur. 1961 Anayasasıyla planlı kalkınma ve buna bağlı olarak hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı özel sektörün kalkınmada etkin olabilmesi için teşvik tedbirlerine önem verilmesini öngörmüştür. Bu tedbirlerin en önemlisi de, 19.02.1963 tarih ve 202 sayılı Kanun ile yatırımlarda vergi indirimi sisteminin getirilmesidir. Buna göre, yatırımın özkaynaklardan karşılanacak kısmına uygulanacak yatırım indirimi oranı genel olarak %30, zirai yatırımlarda %40, az gelişmiş bölgelerde yapılacak yatırımlarda ise %50 olarak belirlenmiştir.⁸⁰ Özel sektör yatırımlarını özendirmek için 1963’ten itibaren uygulanan yatırım indirimi uygulaması ile birlikte diğer teşvik önlemlerinin girişimciler tarafından iyi bilinmemesi, formalitelerin fazlalığı, yetkili ve sorumlu kuruluşların dağınıklığı zaman kaybına neden olmuş ve bu teşviklerden genellikle belirli büyüklükteki kuruluşlar yararlanabilmiştir.⁸¹

İkinci Beş Yıllık Kalkınma döneminde (1968-1972), sanayinin ekonominin sürükleyici sektörü olması esas alınmıştır. Sanayi yatırımlarının verimliliğini artırmak üzere çeşitli önlemler alınmış, vergi politikalarının selektif kullanılması benimsenmiştir. Bu dönemde yatırımcıların teşvik edilmesine ilişkin olarak atılan en

⁷⁹ DPT, *Yatırım Teşvik Politikaları*, VI. BYKP (Özel İhtisas Komisyonu Raporu)

⁸⁰ Mustafa DURAN, *Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998)*, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi, Ankara 1998, s.66-67.

⁸¹ BBYKP Hedefleri ve Stratejileri, DPT Yayını, Ankara 1982, s.3.

önemli adım, 28.07.1967 tarih ve 933 sayılı “Kalkınma Uygulaması Esasına Dair Kanun”dur. Bu kanun teşvik sisteminin oluşmasında, kurumsallaşmasında ve ileriki yıllardaki uygulamalara esas teşkil etmesi açısından son derece öneme sahiptir. Bu kanunla planın bölgelerarası dengeli kalkınma ilkesi göz önünde tutularak teşvik sistemi ve teşvik tedbirleri ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Yatırım indirimi oranı da sektörel ve bölgesel öncelikler dikkate alınarak azami oran %80 olarak belirlenmiştir. Yine bu dönemde yatırım indirimi uygulamasında teşvik belgesi sistemine ve kalkınmada öncelikli yöre uygulamasına geçilmiş, 1968 yılında 22 il kalkınmada öncelikli yöre olarak ilan edilmiştir.⁸²

Üçüncü Plan Döneminde (1973-1977) ithal ikamesi politikası sürdürülürken kalkınmada öncelikli yöre uygulaması yaygınlaştırılarak 1977’de kapsama giren il sayısı 41’e çıkarılmıştır.⁸³

Dördüncü Plan Döneminde (1979-1983) ithal ikamesi politikalarından tedricen vazgeçilmiş bunun yerine ihracata dönük sanayiler teşvik edilmiştir. Yatırım indirimi uygulamasında da öncelikli sektör uygulamasına geçilmiş, kalkınmada öncelikli yöreler de kendi içinde iki gruba ayrılarak, Birinci Derecede KÖY (20 il) ve İkinci Derecede KÖY (5 il) olarak belirlenmiştir.⁸⁴

Beşinci Plan Döneminde teşvik araçları, yatırım konusuna, kapasitesine, teknolojisine, istihdam ve ödemeler dengesine katkısı ile yer seçimine göre etkili ölçülerde farklılaştırılmış olarak ve selektif biçimde kullanılmıştır.⁸⁵

Altıncı Plan Döneminde (1990-1994), özel sektör ağırlıklı yatırım politikasının geliştirilmesi hedeflenmiş, dışa açılma ve rekabet ortamının geliştirilerek AT ile ekonomik entegrasyonun sağlanması hedeflenmiştir. Bu bağlamda sektörel ayrıcalık uygulamasından vazgeçilmiş, gelişmiş yöre dışında kalan tüm bölgelerin eşit oranda teşviklerden yararlanması öngörülmüştür. Yatırım indirimi uygulamasının indiriminden istifade edecek aktif değerlerin yeniden

---

⁸² DURAN, a.g.e., s.69-70.

⁸³ DURAN, a.g.e., s.70-71.

⁸⁴ DURAN, a.g.e., s.72.

⁸⁵ DURAN, a.g.e., s.75.

değerlendirilmesi yoluyla ortaya çıkacak yeni değerler üzerinden yapılabilmesine imkan sağlayacak gerekli tedbirler alınmıştır.⁸⁶

Yatırım indirimi uygulamasının özellikle parasal teşviklerin uygulamadan kaldırıldığı 1995'ten sonra teşvik sistemi içindeki önemi artmış ve en önemli teşvik aracı durumuna gelmiştir. Kamuoyunda vergi reformu olarak bilinen vergi kanunlarında değişiklik yapan 4369 sayılı yasayla da yatırım indirimi ile ilgili temel değişiklikler yapılmıştır. Endeksleme uygulaması getirilerek enflasyon karşısında yatırım indirimine tabi harcama tutarının erimesi önlenmiştir. Öngörülen yatırım indirimi uygulamasına geçilmiş böylece, yatırım indiriminden yararlanacak yatırımcılara yatırım teşvik belgesine bağlanmış yatırımlarla ilgili bir sonraki yıla ilişkin harcama tutarının, yatırım indirimi oranında cari yıl kazancından indirilebilmesi imkanı sağlanmıştır.⁸⁷

Yatırım indiriminin teşvik sistemi içindeki önemi ve ağırlığının artması ile birlikte uygulaması, oranları ve kapsamı sıklıkla değiştirilmiştir. Son yıllarda yatırım indirimi uygulaması o kadar sık değiştirilmiştir ki, bırakınız yatırımcıların yapılan değişiklikleri takip etmesini, uygulayıcıların bile içinden çıkamayacağı bir mevzuat karmaşası olmuştur.⁸⁸

Günümüze kadar değişikliğe uğramış olan yatırım indirimi müessesesinin uygulama esasları Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 24.04.2003 tarihinde kabul edilen "Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun"un yürürlüğe girmesi ile önemli ölçüde değiştirilmiştir. 4842 sayılı Kanununun 1. maddesiyle Gelir Vergisi Kanununun 19. maddesinde köklü bir değişikliğe gidilerek daha önceki düzenlemelerin bulunduğu Gelir Vergisi Kanununun Ek1-6 maddeleri kaldırılarak yeniden düzenlenmiştir. Yeni düzenlemeyle birlikte yatırım teşvik belgesi alma zorunluluğu kaldırılmış, sektörel ve yöresel farklılaştırmalar kaldırılarak yatırım indirimi oranı sadece %40 olarak kabul edilmiş, öngörülen yatırım indirimi

---

⁸⁶ DURAN, a.g.e., s.76.

⁸⁷ Mustafa DURAN ve Begüm AYDINLI, "Türkiye'de Yatırım İndirimi Uygulaması ve Bir Teşvik tedbiri Olarak Etkinliği", *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı:167, s.118.

⁸⁸ DURAN ve AYDINLI, a.g.e., s.118.

uygulaması kaldırılmış, yatırım indirimi istisnası tutarının dağıtılmadığı müddetçe stopaja tabi tutulmayacağına karar verilmiştir.⁸⁹

Bu düzenleme ile daha önce uygulanan yatırım indirimi sistemine vergisel açıdan son verilmiş bulunmaktadır. Ancak söz konusu yeni düzenlemenin yürürlük tarihi olan 24.04.2003'ten önce alınmış olan yatırım teşvik belgelerine konu yatırımlarla ilgili harcamalarının nasıl değerlendirileceği konusu Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen Geçici 61'inci madde açıklanmıştır. Anılan madde hükmü uyarınca 24.04.2003 tarihinden önce yapılan müracaatlara istinaden düzenlenen yatırım teşvik belgeleri kapsamındaki yatırımlarla ilgili yatırım harcamalarına, yatırım indirimi uygulamasına ilişkin olarak G.V.K.'nın bu tarihten önce yürürlükte bulunan hükümleri uygulanacaktır. Geçici 61'inci madde ile 24.04.2003 tarihine kadar teşvik belgesi almak üzere başvuruda bulunmuş olan yükümlülerin, bu yatırımlarını 24.04.2003 tarihinden önce geçerli olan hükümler çerçevesinde tamamlayabilmelerine ve daha önceki dönemlerde hak kazandıkları ancak ilgili yıllarda kazançlarının yetersiz olması nedeniyle indiremedikleri istisna tutarlarını kullanabilmelerine olanak sağlanmıştır. Bir başka açıdan geçici 61'inci madde 24.04.2003 tarihinden önce yapılan başvurulara istinaden düzenlenmiş teşvik belgelerini kapsamaktadır. Bu başvurulara ilişkin teşvik belgelerinin düzenlenme tarihinin uygulama açısından bir önemi bulunmamaktadır. Gerçekte; 24.04.2003 tarihinden itibaren yapılmış bulunan başvurulara ilişkin olarak düzenlenecek olan teşvik belgeleri kapsamında yapılacak olan yatırımlara konu iktisadi kıymetler, Gelir Vergisi Yasası'nın 19. maddesi hükmü çerçevesinde yatırım indiriminden yararlanabilecektir.⁹⁰

Ancak 24.04.2003 tarihinden önce yapılan müracaatlara istinaden düzenlenen teşvik belgelerine bu tarihten sonra ilave edilen iktisadi kıymetler için yapılan yatırım harcamaları dolayısıyla yararlanılacak yatırım indirimi ile olarak G.V.K'nın 19. maddesi uygulanacaktır. Maliye Bakanlığı tarafından yapılan açıklamadan da anlaşılacağı üzere geçici 61'inci madde de yer alan "...teşvik belgelerine bu tarihten sonra ilave edilen iktisadi kıymetler" ibaresi 24.04.2003 tarihinden önce yatırım kapsamında yer almayan iktisadi kıymetlerin teşvik belgesine ilavesi olarak

⁸⁹ Mustafa DAKIN, "Vergi Kanunlarına Getirilen Yeni Düzenlemeler ve Yatırım İndirimi", **Vergi Dünyası**, Sayı 61, s.103.

⁹⁰ Veysi SEVİĞ, "Yatırım İndirimi Uygulaması İle İlgili Geçiş Hükümleri", **Dünya Gazetesi**, 05.09.2003.

anlaşılmalıdır. Buna karşın, yatırım kararlarındaki revizyonlar nedeniyle, yatırım kapsamında bulunan bir iktisadi kıymetin benzer bir iktisadi kıymet ile değiştirilmesi veya projenin uygulanması açısından zorunlu bulunan değişiklikler ilave edilmiş kıymet olarak değerlendirilmeyecektir. Ayrıca iktisadi kıymetin teşvik belgesinin alınması sırasında yatırım kapsamında bulunduğu veya 24.04.2003 tarihine kadar yapılan revizelerde yatırıma dahil edildiği 24.04.2003 öncesine ait bir tarih taşıyan global listelerle kanıtlanabilecektir. Bu bağlamda teşvik belgelerine konu yatırımlarla ilgili global listelerin saklanması gerekmektedir. Bir başka açıdan teşvik belgelerine ilave edilecek ve dolayısıyla geçici 61'inci madde kapsamında yatırım indirimi istisnasından yararlanamayacak olan iktisadi kıymetler için yeni düzenleme kapsamında yatırım indirimi istisnası uygulanacaktır.⁹¹

Geçici 61'inci madde kapsamında uygulanacak yatırım indirimi istisnası temel olarak 24.04.2003 tarihinden itibaren geçersiz kılınan Gelir Vergisi Yasası'nın ek 1-6 maddelerinde belirlenmiş olan ilkeler çerçevesinde yürütülecektir. Bu bağlamda yatırım indirimi istisnasından yararlanabilmesi için ek ikinci maddede belirlenmiş şartlara uyulmasını gerektirmektedir. Buna göre teşvik belgesinde yer alan yatırımın, belgede yer alan süre şartlar çerçevesinde gerçekleştirilmiş olması, şartlarda meydana gelebilecek değişiklikler ve sürelerde doğabilecek gecikmelerin meydana geldiği tarihten itibaren 3 ay içinde Hazine Müsteşarlığına bildirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yatırım indirimi uygulamasına ilişkin olarak meydana gelen değişikliklerin 3 ay içinde Hazine Müsteşarlığı'na bildirilmemesi durumunda, teşvik belgesi kapsamındaki yatırım ile ilgili istisna hakkı kaybedilecektir.⁹²

Yapılan yatırım harcaması tutarının teşvik belgesinde yer alan tutardan fazla durumunda, harcamanın belgede yer alan tutarın ilgili yıldaki yeniden değerlendirme oranı ile çarpılması sonucu bulunan tutarı aşmayan kısmı üzerinden revize koşulu aranmaksızın yatırım indiriminden yararlanılacaktır. Gerçekleşen yatırım harcamasının, yeniden değerlendirme oranı kullanılması suretiyle bulunan tutarı aşması durumunda aşan kısım için yatırım indirimi istisnasından yararlanılması revize koşuluna bağlı olacaktır. Ancak söz konusu revize işleminin, fazla harcamanın gerçekleştiği vergilendirme dönemine ilişkin beyannamenin verilmesi gereken

⁹¹SEVİĞ, a.g.m, s.1.

⁹² A. Murat YILDIZ ve Cem TEKİN, "Kurumlar Vergi Rehberi", Vergi Sorunları, Sayı 187, Nisan 2004, Sayı 187, s.67.

tarihten daha sonraki bir tarihte yapılması halinde istisnadan revizenin yapıldığı dönemde yararlanılabilecektir.⁹³

Mükelleflerin bir vergilendirme döneminde yararlanabilecekleri yatırım indirimi istisnası tutarı, önceki dönemlerden devreden, cari dönemde gerçekleşen ve öngörülen yatırım harcamalarından kaynaklanabilir. Yatırım indirimi istisnası tutarının ilgili dönemde kullanılamaması durumunda, ilgili dönemde indirimi konusu yapılacak olan istisna tutarının tespitinde;

* Öncelikle, önceki dönemlerde yapılan harcamalar üzerinden hesaplanan, ancak kazancın yetersizliği dolayısıyla cari döneme devreden yatırım indirimi,

* Daha sonra cari dönemde gerçekleşen yatırım harcamaları üzerinden hesaplanan yatırım indirimi tutarları,

* Son olarak, öngörülen yatırım harcamaları üzerinden hesaplanan yatırım indirimi tutarları,

dikkate alınacaktır. Birden fazla teşvik belgesi olması durumunda aynı gruba giren yatırım indirimi tutarlarına ilişkin olarak yatırım teşvik belgelerinin tarihi esas alınarak indirimi sırası belirlenecektir.⁹⁴

Ancak bir mükellefin hem 24.04.2003 tarihinden önce geçerli olan hükümlere, hem de bu tarihten sonra geçerli olan hükümlere göre tespit edilen yatırım indirimi istisnası bulunması halinde, bu iki grup arasından hangisine öncelik vereceğini kendisi belirleyecektir. Bu durumda öncelikle eski ve yeni düzenlemeye tabi harcamalar iki gruba ayrılacaktır.

* Eski düzenlemeye tabi harcamaları grubu, teşvik belgesi kapsamında önceki yıllarda yapılan harcamalar ile cari yılda yapılan harcamalardan,

* Yeni düzenlemeye tabi yatırım harcamaları grubu ise, GVK 19. maddesi kapsamında 24.04.2003 tarihinden sonra yapılmış olan harcamalardan oluşturulacaktır.

⁹³ YILDIZ ve TEKİN, a.g.e., s.68.

⁹⁴ 1 No.lu Gelir Vergisi Sirküleri 20/06/2003.

Mükellefler bu iki gruptan hangisine öncelik vereceklerini kendileri kararlaştıracak ve tercihlerini sonraki vergilendirme dönemlerinde de devam ettireceklerdir.⁹⁵

Diğer taraftan GVK'nun geçici 61. maddesinin ikinci fıkrası hükmü uyarınca, 24.04.2003 tarihinden önce yapılan müracaatlara istinaden düzenlenen yatırım teşvik belgeleri kapsamında yapılan yatırım harcamaları nedeniyle, yatırım indirimi istisnasından yararlanan kazançlar ile 24.04.2003 tarihinden önce gerçekleşmiş olmasına rağmen kazancın yetersiz olması nedeniyle sonraki dönemlere devreden yatırım indiriminden yararlanan kazançlar üzerinden dağıtılsın dağıtılmasın %19,8 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılacaktır. Ayrıca, 24.04.2003 tarihinden önce yapılmış müracaatlara istinaden yatırımlarını teşvik belgesine bağlamış mükelleflerin, bu tarihten itibaren yaptıkları harcamaları (öngörülen harcamalar kapsamında daha önce yatırım indirimi istisnasından yararlanmış harcamalar hariç) için 4842 sayılı Kanunla yapılan yeni düzenlemeden yararlanmak istemeleri durumunda; "24.04.2003 tarihinden sonraki ilk geçici vergilendirme dönemine ilişkin beyannamenin verileceği tarihe kadar (hesap dönemi takvim yılı olanlar için 15.05.2003) tercihlerini bağlı buldukları vergi dairesine bildirmeleri kaydıyla yatırım indirimi istisnasından yeni düzenleme çerçevesinde yararlanabilme imkanı getirilmiştir. Birden fazla yatırım teşvik belgesinin bulunması halinde, bu tercihin alınmış olan yatırım teşvik belgelerinin tamamı için yapılması gerekmektedir."⁹⁶

30.12.2003 gün ve 25332 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5024 sayılı Kanunla, 1.1.2004 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere "Enflasyon Düzeltmesi" konusunda yasal düzenleme yapılmıştır. 5024 sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanununa eklenen geçici 65. maddenin 2. fıkrasında, bu kez geçici 61. madde kapsamında yatırım indirimi istisnasını seçmiş olan mükelleflerin, maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonra verilmesi gereken ilk geçici vergi beyannamesinin 10.02.2004 (zor durumda olduğunu bildirerek ek süre talep eden mükellefler için 16.02.2004) tarihine kadar bağlı buldukları vergi dairesine bildirimde bulunmak suretiyle tercihlerini tekrar değiştirebilecekleri hükme bağlanmıştır. Bu nedenle eski hükümler çerçevesinde yatırım indirimi istisnasından yararlanan kazançlar üzerinden dağıtılsın, dağıtılmasın %19,8 oranında tevkifat yapılacaktır. Bu tevkifat oranı fon

⁹⁵ 23 No.lu Gelir Vergisi Sirküleri 24/03/2004.

⁹⁶ Mehmet ALTINDAĞ, "Yatırım İndirimi İstisnasında Yeni Uygulama", *Vergi Dünyası*, Sayı 271, Mart 2004. s.32.

payını da içerecek şekilde tespit edildiğinden, tevkifat tutarı üzerinden ayrıca fon payı hesaplanmayacaktır.⁹⁷

24.04.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4842 sayılı Kanunun 1. maddesiyle “Ticari ve Zirai Kazançlarda Yatırım İndirimi İstisnası” başlığıyla yeniden düzenlenen Gelir Vergisi Kanununun 19. maddesinde, yatırım indirimi uygulamasına ilişkin düzenlemelere başlıklar halinde yazımızda yer vereceğiz.

3. 4842 SAYILI KANUN SONRASI YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI

3.1. Yatırım İndiriminin Niteliği ve Kanun Sistematiği İçindeki Yeri

Dar mükellefiyete tabi olanlar dahil, ticari veya zirai kazançları bilanço esasına göre tespit edilen vergiye tabi mükellefler (adi ortaklıklar, kollektif ve adi komandit şirketler ile kurumlar vergisi mükellefleri dahil) faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları veya imal ettikleri amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerinin %40’ını vergi matrahlarının tespitinde ilgili kazançlarından yatırım indirimi istisnası olarak indirim konusu yaparlar.

Petrol Kanunu ve Maden Kanuna göre yürütülen arama ve sondaj faaliyetleri için yapılan ve aktifleştirilen harcamalar yatırım indirimi istisnası uygulamasından yararlanır.⁹⁸

4842 sayılı Kanunla yatırım indirimine ilişkin olarak yapılan değişiklik öncesinde madde metninde sadece “Yatırım İndirimi” ifadesine yer verilmişti. Söz konusu iade 4369 sayılı Kanunla kurum kazançları üzerinden yapılacak gelir vergisi tevkifatının düzenlendiği gelir vergisi tevkifatının düzenlendiği G.V.K.’nın 94. maddesinin 6/b bendinde yapılan değişiklik sonucunda yoğun tartışmalara neden olmuştur. Söz konusu düzenleme uyarınca kurum kazançları üzerinden yapılacak tevkifatlardan biri de anılan maddenin 6/b-ii alt bendinde düzenlenen kurumlar vergisinden istisna kazançlardan yapılacak gelir vergisi tevkifatıdır. Bu kapsamda olmak üzere yatırım indiriminin tevkifata tabi olup olmadığı hususunda iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. İlk görüşe göre yatırım indiriminin mahiyet olarak bir kazanç olmadığı, indirim olarak ifade edildiği için bu şekilde değerlendirildiği için gelir

⁹⁷ ALTINDAĞ, a.g.e., s32

⁹⁸ 2003/4842 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (BKK), Madde 1.

vergisi tevkifatına tabi tutulmaması gerektiği belirtilmiştir. Tartışmanın diğer tarafı ise yatırım indiriminin istisna olarak değerlendirilerek tevkifata tabi tutulması gerektiğini savunmuşlardır. Bunun üzerine G.V.K.'nın 94. maddesinin 6/b-ii alt bendinde 4605 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile yatırım indirimi tutarı üzerinden de gelir vergisi tevkifatı yapılacağı hüküm altına alınmıştır. 4605 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile yatırım indirimi üzerinden gelir vergisi tevkifatı yapılacağı hüküm altına alınmış olmasına rağmen yatırım indirimini istisna olup olmadığı hususu çözüme kavuşmamıştı. Söz konusu kavram karmaşası 4842 sayılı Kanunla yapılan ifade değişikliği ile ortadan kaldırılarak yatırım indiriminin istisna niteliğinde olduğu hüküm altına alınmıştır.⁹⁹

4842 sayılı Kanun, yatırım indiriminin düzenlendiği Gelir Vergisi Kanununun ek 1-6. maddelerini iptal etmiş, yatırım indirimini tek madde halinde aynı kanununun 19. maddesinde “Ticari ve Zirai Kazançlarda Yatırım İndirimi İstisnası” başlığı ile yeniden düzenlemiştir.¹⁰⁰

3.2. Yatırım İndirimi İstisnasından Yararlanacak Mükellefler

Gelir Vergisi Kanunu'nun 4842 sayılı Kanunla yeniden düzenlenen 19. madde 1. fıkraya hükmüne göre; “Dar mükellefiyete tabi olanlar dahil, ticari veya zirai kazançları bilanço esasına göre tespit edilen vergiye tabi mükellefler (adi ortaklıklar, kolektif ve adi komandit şirketler ile kurumlar vergisi mükellefleri dahil)”, yatırım indirimi istisnasından faydalanabileceklerdir.

Buna göre önceki uygulamada da olduğu gibi istisnadan faydalanabilecek olanlar, dar ya da tam mükellef ayrımı olmaksızın aşağıda sayılmıştır.¹⁰¹

Gelir Vergisi Uygulamasında; ticari veya zirai kazançları bilanço esasına göre tespit edilen;

- Gerçek Kişiler
- Adi Ortaklıklar
- Kollektif Şirketler

⁹⁹ YILDIZ ve TEKİN, a.g.e., s.65.

¹⁰⁰ M. Aykut KELECİOĞLU, “Yatırım İndirimi Müessesesinde Yapılan Değişiklikler ve Geçiş Süreci”, **Mali Çözüm**, İSMMM Yayını, Sayı: 64, Kasım 2003, s.201.

¹⁰¹ Necati PERÇİN, “Yatırım İndirimi”, **Vergi Sorunları**, Sayı 133, Ekim 1999, s.17.

- Adi Komandit Şirketler
- Kurumlar Vergisi Uygulamasında;
- Sermaye Şirketleri
- Kooperatifler
- Dernek ve Vakıflara Ait İktisadi İşletmeler
- İş Ortaklıkları
- İktisadi Kamu Müesseseleri.

3.3. Yatırım İndirimi İstisnasından Yararlanma Şartları ve Yatırım İndirimine Konu Harcamaların Mahiyeti

4842 Sayılı Kanunla yapılan yeni düzenleme ile yatırım indirimi istisnasından yararlanabilmek için teşvik belgesi alma zorunluluğu kaldırılmış, asgari yatırım tutarı, belli sektör ve konularda yatırım yapma, yatırımın tasdik edilmiş süre ve şartlarda yapılması gibi şartlara yeni düzenlemede yer verilmemiştir. Bu kapsamda yukarıda sayılan mükelleflerin tamamı düzenlemenin yürürlük tarihi olan 24.04.2003 tarihinden itibaren, faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları veya imal ettikleri amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerinin %40'ını vergi matrahlarının tespitinde ilgili kazançlarından yatırım indirimi istisnası olarak indirim konusu yapabileceklerdir. Ayrıca Petrol Kanunu ve Maden Kanununa göre yürütülen arama ve sondaj faaliyetleri için yapılan ve aktifleştirilen harcamalar yatırım indirimi istisnasından faydalanabileceklerdir¹⁰²

3.3.1. Yatırımın Teşvik Belgesine Bağlanma Zorunluluğunun Kaldırılması

4842 sayılı kanun sonrasında yapılan temel değişikliklerden birisi, daha önceki uygulamalarda yatırım indirimi istisnasından yararlanmak için gerekli olan yatırım teşvik belgesi alma zorunluluğunun kaldırılmasıdır.

Yatırım teşvik belgesi, ilgili olduğu yatırımın karakteristik değerlerini ifade eden, bu değer ve tespit edilen şartlara uygun olarak yatırımın gerçekleştirilmesi halinde üzerinde bulunan desteklerden istifade imkanı sağlayan, kalkınma planlarına

¹⁰² Selim VURAL, "4842 Sayılı Kanun Sonrası Yatırım İndirimi Uygulaması ve Dönem Sonlarına İlişkin Özellik Arzeden Hususlar", *Vergi Dünyası*, Sayı 268, Aralık 2003, s.49.

uygun ve ülke ekonomisi için faydalı olduğu Müsteşarlıkça kabul edilen yatırımlar için yatırımcılara verilen bir belgedir.¹⁰³

Yeni düzenlemeyle yatırım indiriminden yararlanması öngörülen mükelleflerin, satın aldıkları amortisman tabi iktisadi kıymetlerinin maliyet bedellerinin belirli bir oranını teşvik belgesi olmaksızın vergiye tabi matrahlarının tespitinde indirim konusu yapabilecekleridir. Yatırım indiriminin “teşvik belgesi” ile ilişkisi tamamen koparılarak teşvik belgeli-teşvik belgesiz yatırım indirimi ayrımı da sona ermiştir. Teşvik belgesi şartının kaldırılmasıyla birlikte birçok sorun da kendiliğinden ortadan kalkmıştır (Yatırım indirimi uygulamasına ne zaman başlanacağı, vize alımı, teşvik belgesinin iptali vs.) Gelir ve kurumlar vergisi açısından önemini yitiren teşvik belgesi, KDV istisnası yönünden önemini korumaktadır.¹⁰⁴

3.3.2. Yatırım İndirimi Uygulanacak Kazançlar ve Kazancın Tespit Şekli

Yatırım indirimi, kurumlar vergisi mükelleflerinin kurum kazançları ile gelir vergisi mükelleflerinin ticari veya zirai nitelikteki kazançlarına uygulanmaktadır. Ancak bu kazançların bilanço esasına göre tespit edilmesi gerekmektedir. Diğer bir ifade ile bilanço esasında başka bir yöntemle (işletme hesabı esasına veya basit usulde) tespit edilen kazancın türü ne olursa olsun yatırım indirimi uygulaması mümkün olmayacaktır. Ayrıca yatırım indirimi istisnasından yararlanılabilecek olan bir mükellefin, kazancı yetersiz olması nedeniyle indiremediği yatırım indirimi tutarı bulursa dahi, bilanço esasında tespit edilen ticari ve zirai kazanç dışındaki kazançlarına yatırım indirimi uygulanmaz.¹⁰⁵

Örneğin, gelir vergisine tabi bir mükellefin, 20.000.000.000.-TL ticari kazancı, 4.000.000.000.-TL gayrimenkul sermaye iradı, 2.000.000.000.-TL menkul sermaye iradı elde ettiğini düşünelim. Bu durumda, söz konusu mükellefin yatırım indirimi tutarı, sadece 20.000.000.000.-TL tutarındaki ticari kazancına uygulanır ve bu kazancından düşülür. Yatırım indirimi kazançtan düşüldükten sonra

¹⁰³ Sebahattin BENLİKOL ve Birgül SUBAŞI, **Sorularla Vergi Mevzuatı ve Yatırım Teşvikleri Rehberi**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, No:20000-37, 2000, s.37.

¹⁰⁴ Mustafa DAKIN, “Vergi Kanunlarına Getirilen Yeni Düzenlemeler ve Yatırım İndirimi”, **Vergi Dünyası**, Sayı 261, Mayıs 2003, s.102.

¹⁰⁵ Mehmet YILDIZ, “Güncel Yatırım İndirimi Uygulaması ve 4842 Sayılı Kanun Sonrası Oluşacak Yeni Durum”, **Mali Çözüm**, İSMMMO Yayını, Sayı 62, Mayıs 2003, s.231.

yararlanılamayan bir tutar kalsa dahi diğer kazanç unsurlarından bu tutar indirilemez.¹⁰⁶

187 Seri No.lu Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliği uyarınca; yatırım indirimi uygulaması kapsamında bulunan mükelleflerin, kazancı bilanço esasına göre tespit edilen birden fazla şahsi işletmesi olması durumunda; söz konusu indirim sadece yatırımın yapılmış olduğu işletmeden değil, ticari işletmelerden elde edilen kazançlar toplamına uygulanacaktır. Ancak hem ticari hem de zirai işletmesi olan bir mükellefin ticari faaliyeti ile ilgili olarak yaptığı yatırımdan dolayı hak kazandığı yatırım indirimi, zirai faaliyetinden sağladığı kazançtan indirmesi mümkün değildir. Aynı şekilde, zirai faaliyetle ilgili olarak yapılan yatırımdan dolayı hak kazanılan yatırım indirimi de bu kişinin ticari faaliyetinden sağladığı kazançta uygulanamayacaktır.¹⁰⁷

Örneğin, Bay (A), iki ayrı ticari işletme sahibi olup bu işletmelerden birisiyle ilgili olarak 2003 yılında 30.000.000.000.-TL tutarında yatırım harcaması yapmıştır. (Yatırım indirimi oranı %40'dır.) Bay (A), 2003 yılında yaptığı ticari işletmesinden 6.000.000.000.-TL ve diğer ticari işletmesinden 4.000.000.000.-TL ticari kazanç elde etmiştir. Bay (A)'nın aynı zamanda zirai faaliyeti olup 2003 yılında bu faaliyetinden dolayı 30.000.000.000.-TL gelir elde etmiştir. Bay (A)'nın 2003 yılında yararlanabileceği yatırım indirimi istisnası tutarı iki ticari işletmesinden elde ettiği toplam 10.000.000.000.-TL kazançla sınırlıdır. Kalan yatırım indirimi hakkı, zirai faaliyetten elde edilen gelire uygulanamayacaktır.¹⁰⁸

Yatırım indirimi uygulaması açısından adi şirketler ile kollektif ve adi komandit şirketler, bağımsız birer ünite olarak kabul edilmişlerdir. Bu nedenle bunların yaptıkları yatırımlara ait indirim, ortaklığın bünyesi içinde kalacak ve dolayısıyla ortaklar hisselerine isabet eden indirim tutarlarını, vermiş oldukları yıllık beyannamelerinde yalnızca bu ortaklıktan elde etmiş oldukları ticari kazançlarına uygulayabileceklerdir. Ortaklıktan hisselerine düşen ancak yararlanamadıkları bir yatırım indirimi tutarı kalmış olsa dahi, bu tutar başka ortaklık veya işletmelerden

¹⁰⁶ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Klavuzu 2004**, Acar Matbaacılık A.Ş., Mayıs 2004, s.70.

¹⁰⁷ 03.08.1995 gün ve 22363 sayılı **Resmi Gazetede** yayımlanmıştır.

¹⁰⁸ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, a.g.e., s.70.

elde edilecek kazançtan düşülemeyeceği gibi, şahsi işler nedeniyle elde edilen ticari ve zirai kazançlardan da indirilemez.¹⁰⁹

Kurumlar vergisi mükelleflerinin ise; kurumların her türlü faaliyetlerinden dolayı elde etmiş oldukları kazançlar kurum kazancı olarak nitelendirildiğinden, yatırım indirimi uygulanacak kazançların tespitinde, kazancın türü bakımından herhangi bir ayırım söz konusu olamayacak, bunlar uygulamaya hak kazanmış oldukları yatırım indirimi tutarını kazançlarının el verdiği ölçüde kurumlar vergisi matrahından düşebileceklerdir. Ayrıca, yatırım harcaması bir iş yeri ile ilgili olsa dahi kurumun birden fazla işyerinden kazanç elde etmesi, kurum kazancı üzerinden yatırım indirimi uygulamasına engel teşkil etmeyecektir.¹¹⁰

3.3.3. Yatırım İndirimine Tabi Harcamalar

Yatırıma konu harcamaların kapsamı ticari veya zirai kazançları bilanço esasına göre tespit edilen vergiye tabi mükelleflerin faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları veya imal ettikleri amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin maliyet bedelleri, yatırım indirimine konu harcama olarak belirlenmiştir.

Amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin neler olduğu Vergi Usul Kanununun 313. maddesinde tanımlanmış bulunmaktadır. Buna göre işletmede bir yıldan fazla kullanılan ve yıpranmaya, aşınmaya veya kıymetten düşmeye maruz kalan;

- Gayrimenkuller,
- Gayrimenkullerin mütemmim cüzileri ve teferruatı ,
- Tesisat ve makineler,
- Gemiler ve diğer taşıtlar,
- Gayrimaddi haklar,
- Alet, edavat, mefruşat, demirbaş,

amortismanına tabi iktisadi kıymetlerdir. Dolayısıyla yatırım indiriminin konusu, işletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere satın alınan ya da imal ettirilen yer altı ve yer üstü düzenleri, bina, makine, tesis cihazlar, taşıtlar, demirbaşlar, diğer maddi olmayan varlık ve benzeri amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin maliyetini oluşturan

¹⁰⁹ 187 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği.

¹¹⁰ Mehmet YILDIZ, "Güncel Yatırım İndirimi Uygulaması ve 4842 Sayılı Kanun Sonrası Oluşacak Yeni Durum", **Mali Çözüm**, Sayı 62, Mayıs 2003, s.231.

harcamalardır. Doğrudan gider yazılması gereken harcamalar, yatırım indirimine konu edilemez.¹¹¹

Bu nedenle yatırım indirimi kapsamına girebilecek amortismanına tabi iktisadi kıymetler ve Kanunun bu kıymetlerde aradığı özellikler aşağıda tablo halinde gösterilmiştir.¹¹²

TABLO 2.1: YATIRIM İNDİRİMİNE KONU AMORTİSMANA TABİ İKTİSADİ KIYMETLER

YATIRIM İNDİRİMİNE KONU AMORTİSMANA TABİ İKTİSADİ KIYMETLER	YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASINDAN YARARLANMA BAKIMINDAN TAŞIMASI GEREKEN ÖZELLİKLER
Demirbaşlar	-Bedeli 5 milyar TL den fazla olanlar -Yeni -Satın alma veya işletmede inşa edilme şeklinde edinim -Yurt içindeki yatırımlarda kullanım
Makine Tesis Cihazlar	-Bedeli 5 milyar TL den fazla -Yeni -Satın alma veya işletmede inşa edilme şeklinde edinim -Mal veya hizmet üretimiyle doğrudan ilgili -Yurt içindeki yatırımlarda kullanım
Taşıtlar	A.Esas Faaliyet Konusu Binek Oto vb ile Deniz ve Hava Taşıtları İşletmek Olan İşletmelerin Esas Faaliyetlerinde Kullandıkları Tüm Taşıtlar -Bedeli 5 Milyar TL den fazla -Yeni -Satın alma veya işletmede üretim şeklinde edinim -İşletme Faaliyetinde Doğrudan Kullanım Amaçlı -Yurt içindeki yatırımlarda kullanım B.A'da belirtilenler Dışındaki İşletmelerin Faaliyetlerinde Kullandıkları Binek oto vb. ile Deniz ve Hava Taşıtları Dışındaki Taşıtlar -Bedeli 5 Milyar TL den fazla -Yeni -Satın alma veya işletmede inşa edilme şeklinde edinim -Mal ve hizmet üretimi ile doğrudan ilgili -Yurt içindeki yatırımlarda kullanım C.Yüzer Havuz ve Gemiler -Bedeli 5 Milyar TL den fazla

¹¹¹ Mehmet ARSLAN, **Türk Vergi Sistemi**, Nobel Basımevi, Ankara 2004, s.50.

¹¹² ARSLAN, a.g.e., s.51.

	-12 yaşından küçük -Satın alma veya işletmede inşa edilme şeklinde edinim -İşletme faaliyetinde doğrudan kullanım amaçlı -Yurt içindeki yatırımlarda kullanım
Binalar	-Bedeli 5 Milyar TL den fazla -Yeni -İşletmede inşa edilmiş/ inşa ettirilmiş -Mal veya hizmet üretim yeri olarak kullanım -Yurt içindeki yatırımlarda kullanım
Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar Bilgisayar Programları	-Bedeli 5 Milyar TL den fazla -Yeni -Satın alma -Yatırım indiriminden yararlanan iktisadi kıymetin kullanılabilmesi için gerekli
Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar	-Bedeli 5 Milyar TL den fazla -Petrol ve Maden Kanununa göre yürütülen arama ve sondaj harcamaları
Yer altı ve Yerüstü Düzenleri	-Bedeli 5 Milyar TL den fazla -Yeni -İşletmede inşa edilmiş/inşa ettirilmiş -Mal veya hizmet üretim yeri olarak kullanım -Yurt içindeki yatırımlarda kullanım

3.3.4. Harcamalarla İlgili Açıklamalar ve Özellikli Durumlar

3.3.4.1. İktisadi ve Teknik Bakımdan Bütünlük Arz Eden İktisadi Kıymetler

İktisadi ve teknik bakımdan bütünlük arz eden iktisadi kıymetler, bir işletmede belli bir fonksiyon etrafında birleşerek bir üretimde bulunan veya üretime herhangi bir aşamada bir değer kazandıracak nitelikteki bir fonksiyonu birbirini tamamlayarak yerine getiren iktisadi kıymetler topluluğu olarak tanımlanabilir.

Örneğin;

- Bir bilgisayar sistemini oluşturan donanım malzemeleri,
- Bir tekstil işletmesinde yeni bir üretim bandı oluşturulmasında kullanılan makineler,
- Yazar kasalar ve barkot okuyucu cihazlar,
- Okul sıra ve masaları
- Turistik otel için alınan yatak, yorgan ve battaniyeler,
- Lokanta işletmesi için alınan tabak, çatal, bıçak ve bardaklar,

aynı fonksiyona hizmet ettiklerinden, iktisadi ve teknik bakımdan bütünlük oluşturmaktadır.¹¹³

Söz konusu iktisadi kıymetlerin yenilenmesi halinde de yapılan harcamalar topluca değerlendirilecek ve tutarı belirlenen limiti (2004 yılı için 6 milyarı) aşması halinde yatırım indirimine konu edilecektir. Örneğin, sistem bilgisayarlarının bir kısmının ekranlarının değiştirilmesi durumunda, yatırım indirimi uygulamasında satın alınan ekranların toplam bedeli dikkate alınacaktır.¹¹⁴

3.3.4.2. Gayri Maddi Haklar

Vergi Usul Kanununun 313. maddesine göre gayri maddi haklar amortismanına tabi iktisadi kıymet olmasına rağmen, gayri maddi haklar için yapılan harcamalar yatırım indirimi istisnasına konu olamamaktadır. Bunun tek istisnası yatırım indiriminden yararlanan iktisadi kıymetlerin kullanılabilmesi için gerekli olmaları şartıyla bilgisayar programları için yapılan harcamalardır. Bu nedenle bilgisayar programlarının yatırım indiriminden yararlanabilmesi için;

- Programların kullanılacağı iktisadi kıymetlerin yatırım indiriminden yararlanması
- Programların, iktisadi kıymetlerin kullanılabilmesi için gerekli olması, koşullarının aynı anda sağlamış olması gerekmektedir.¹¹⁵

Örneğin; bir özel sağlık işletmesinin hasta giriş ve çıkışları ile tıbbi malzeme kayıtlarının izlenmesi amacıyla satın aldığı bilgisayar programları, bilgisayar sisteminin yatırım indirimine konu olması halinde istisna kapsamında değerlendirilecektir. Çünkü işletmenin söz konusu yatırımı yapma amacının gerçekleştirilebilmesi için bu programın alınması gerekmektedir. Ancak, aynı işletmenin satın aldığı grafik tasarımı programı veya oyun programları ise sistemi oluşturan bilgisayarların kullanılması için gerekli olmadığından yatırım indirimi kapsamı dışındadır.¹¹⁶

¹¹³ 22 Nolu Gelir Vergisi Sirküleri 24/03/2004.

¹¹⁴ Mehmet ALTINDAĞ, "Yatırım İndirimi İstisnasında Yeni Uygulama", *Vergi Dünyası*, Sayı 272, Nisan 2004, s.34.

¹¹⁵ 22 Nolu Gelir Vergisi Sirküleri, 24/03/2004.

¹¹⁶ ALTINDAĞ, a.g.e., s.34.

3.3.4.3. Bina, Arazi ve Arsalar

Bina, arazi ve arsalar için yapılan harcamalar yatırım indirimi istisnasına konu olamaz. Eski düzenlemede sadece inşa edilmiş olarak veya inşa halinde satın alınan binalar için yatırım indiriminden yararlanılamıyordu. Mükelleflerin kendi bünyelerinde yaptıkları bina-inşa harcamaları yatırım indirimine konu olabiliyordu. Yeni düzenlemeyle artık ister satın alınsın, ister bünyede inşa edilsin, bina harcamaları yatırım indirimi istisnasına konu edilememektedir.¹¹⁷

Ancak bunun da bir istisnası bulunmaktadır. Buna göre, mal ve hizmet üretim yeri olarak kullanılmak üzere inşa edilen binalar için yapılan harcamalar yatırım indirimi istisnasına konu olabilecektir. Bu nedenle satın almak suretiyle iktisap edilen binalar mal ve hizmet üretim yeri olarak kullanılsa dahi yatırım indiriminden yararlanamaz.¹¹⁸

Arazi veya arsalar her ne kadar binanın maliyet unsurları içerisinde yer alsada, 19/4-7. maddesi uyarınca yatırım indiriminden yararlanamayacak iktisadi kıymetler arasında sayıldığından, binalar için yatırım indirimi uygulanırken arsa bedeli hariç değerleri dikkate alınacaktır.¹¹⁹

Teşvik belgesi kapsamında olmayan, 24/04/2003 tarihinden önce mal ve hizmet üretim yeri olarak inşaatına başlanılan ve bu tarih itibariyle inşaatı tamamlanmamış bulunan binalar için bu tarihten sonra yapılan harcamalara yatırım indirimi istisnası uygulanacaktır. Ancak, bu tarihten önce yapılan harcamalar istisnadan yararlanmayacaktır. Mal ve hizmet üretim yeri olarak kullanılmakta olan veya başka amaçla inşa edilmiş olmasına rağmen, mal veya hizmet üretim yerine dönüştürülen binalar için yapılan tadilat, tamirat harcamalarına yeni bir bina inşa edilmemiş olduğundan yatırım indirimi uygulanamaz. Ancak mevcut üretim yerinin genişletilmesi amacıyla yapılan ilave binalara yatırım indirimi uygulanır.¹²⁰

Mal ve hizmet üretim yeri kanunda açıkça belirtilmemekle beraber 22 sayılı Gelir Vergisi Sirkülerinde (24/03/2004 tarihli) aşağıdaki gibi açıklanmıştır.

¹¹⁷ Figen SARKIN, Yatırım İndirimi İstisnasında 4842 Sayılı Kanunla Yapılan Yeni Düzenlemeler-I, Yaklaşım Dergisi, Sayı 126, Haziran 2003, s.142.

¹¹⁸ SARKIN, a.g.e., s.143.

¹¹⁹ 22 Nolu Gelir Vergisi Sirküleri, 24/03/2004.

¹²⁰ ALTINDAĞ, a.g.e., s.35.

Mal Üretim Yeri:

6948 sayılı Sanayi Sicil Kanunundan hareketle mal üretim yeri, bir maddenin vasıf, şekil, hassa ve terkiğini, makine, cihaz, tezgah, alet veya diğeri vasıta ve kuvvetlerin yardımı ile veya sadece el emeği ile kısmen veya tamamen değıştirmek veya bu maddeleri işlemek suretiyle devamlı ve seri halinde imal veya istihsal edilen yerler ile maddelerin çıkarılıp işlendiğı yerler olarak tanımlanabilir.

Üretim faaliyetinde katkıda bulunan unsurlar arasında sayılan idari bölümler, depo, yemekhane, laboratuvar ve benzerleri, inşa edilen fabrika binası ve müştemilatında yer alıyorsa, mal üretim yeri olarak değıerlendirilecektir. Ancak söz konusu bölümler, fabrika binası ve müştemilatının bulunduğu alanın dışında, ayrı bir yerde inşa edilmiş ise, mal üretim yeri olarak değıerlendirilemez. Ayrıca fabrika binası ve müştemilatının bulunduğu alanda yer almasına rağmen, üretime katkısı bulunmayan, lojman, spor salonu, sosyal alanlar vb. de mal üretim yerleri dışındaki alanlardır.

Hizmet Üretim Yeri:

Yatırım indirimi uygulaması açısından, eğitim,sağlık, kültür,spor, turizm, haberleşme, reklamcılık, fuarcılık vb. faaliyetlerin yapıldığı yerler hizmet üretim yerleridir. Hizmet üretimiyle doğrudan ilişkisi olmasına rağmen, hizmet üretim yeri kapsamında değıerlendirilecek olan bölümlerin belirlenmesinde, mal üretim yerine ilişkin açıklamalar dikkate alınacaktır.

3.3.4.4. Alet, Edevat, Mefruşat ve Büro Demirbaşları

Eski düzenleme ve uygulamada alet, edevat, mefruşat ve büro demirbaşlarının yatırım indirimine konu olabilmeleri için, yatırım ve üretimle doğrudan ilişkili olmaları şartı aranmaktaydı. Yatırım ve üretimle doğrudan ilişkili olmak esasen yatırımın üretkenliğini artırmak demektir. Yeni düzenlemede de alet, edevat, mefruşat ve demirbaşlarının yatırım indirimi istisnasına konu olabilmeleri için mutlaka mal ve hizmet üretimiyle doğrudan ilişkili olması gerekmektedir.¹²¹

Alet, edevat, mefruşat ve büro demirbaşlarının mal ve hizmet üretimiyle doğrudan ilişkili olup olmadığının işletmelerin faaliyetlerine göre ayrı ayrı değıerlendirilmesi gerekir. İşletmede sürekli olarak kullanılmasına rağmen üretim

¹²¹ ALTINDAĞ, a.g.e., s.36.

sürecine doğrudan katılmayan masa, sandalye, televizyon, daktilo, mutfak ve temizlik aletleri, telefon,faks vb. alet ve araçlar, bu kapsamdaki iktisadi kıymetlere örnek olarak sayılabilir. Ancak bazı işletmeler için söz konusu alet ve araçlar, mal veya hizmet üretimi ile doğrudan ilişkili olabilir. Örneğin, otel işletmeciliğinde kullanılan televizyon, masa, sandalye vb. demirbaşlar hizmet üretimi ile doğrudan ilişkili olduğundan yatırım indirimi istisnasından yararlanacaktır.¹²²

3.3.4.5. Binek Otomobiller ve Diğer Deniz ve Hava Taşıtları

Binek otomobil ve benzeri kara taşıtları, yat, kotra, tekne ve benzeri motorlu deniz araçları ile helikopter gibi hava taşıtları için yapılan harcamaların yatırım indiriminden yararlanması mümkün değildir.¹²³

Ancak bu kara, deniz ve hava taşıt araçları işletmenini esas faaliyet konusu ile ilgili ise o takdirde yatırım indirimin istisnasına konu olabilirler. Maliye Bakanlığı yayınladığı **22 sayılı Gelir Vergi Sirkülerinde**; işletmenini esas faaliyet konusu sayılan taşıtların kısmen veya tamamen işletilmesi halinde, yatırım indirimi istisnası uygulanabileceğini belirtmiştir.¹²⁴

İşletmenin esas faaliyet konusunun, belirtilen taşıtların kısmen veya tamamen işletilmesi olması halinde, yatırım indirimi istisnası uygulanabilecektir.

Örneğin;

- Taşıt kiralama konusunda faaliyet gösteren şirketlerin kiralanmak üzere aktife aldıkları binek otomobilleri,
  - Yük veya yolcu taşımacılığı faaliyetinde ya da ilaçlama faaliyetinde bulunan firmaların kullandığı uçaklar,
  - Yat turizmi faaliyetinde bulunan firmaların aktifine kayıtlı yatları,
- yatırım indirimi istisnası kapsamında değerlendirilecektir.¹²⁵

Esas faaliyet konusu, yukarıda belirtilen taşıtların kısmen veya tamamen işletilmesi olmayıp, başka alanlarda faaliyet göstermekte olan işletmelerin satın aldığı bu taşıtlar yatırım indirimi istisnasından yararlanamazlar.

Örneğin;

¹²² 22 Nolu Gelir Vergisi Sirküleri, 24/03/2004.

¹²³ Gelir Vergisi Kanunu 19/4.

¹²⁴ ALTINDAĞ, a.g.e., s.34.

¹²⁵ 22 Nolu Gelir Vergisi Sirküleri, 24/03/2004.

- Sigara veya ilaç satış, dağıtım ve pazarlaması yapan mükellefin, işletmesinde kayıtlı olan, dağıtım ve pazarlama faaliyetinde kullanılmak üzere satın aldığı binek otomobili,
  - Dayanıklı tüketim malları ticareti ile uğraşan mükellefin işletmesine kayıtlı olan binek otomobili,
  - Otel işletmesinin aktifinde kayıtlı olan ve müşterilerini gezdirmek amacıyla satın aldığı yata,
  - İşçilerin servisi için satın alınan panel van,
  - Otomobil alım-satımı faaliyetinde bulunan şirketin, satış öncesi test sürüşü yaptırmak amacıyla satın aldığı binek otomobilleri,
- işletmelerin faaliyetlerinde kullanılmış olsa bile, işletmelerin esas faaliyeti söz konusu araçların işletilmesi olmadığından, yatırım indirimi istisnası uygulanmayacaktır.¹²⁶

Binek otomobili ve benzeri kara taşıtları dışında kalan kamyon, kamyonet, otobüs, minibüs, tır, tanker gibi araçlar, işletmenin faaliyetlerinde kullanılmak üzere satın alınmış olması halinde, yukarıdaki kısıtlamalara tabi olmaksızın, yatırım indirimi istisnası kapsamında değerlendirilecektir.

Örneğin; meşrubat dağıtım ve pazarlama işi ile uğraşan firmanın ürünlerinin dağıtım amacıyla satın aldığı kamyon veya kamyonet bu kapsamdadır.¹²⁷

3.3.4.6. Yurt İçinde veya Yurt Dışında Daha Önce Kullanılmış Olan İktisadi Kıymetler

Yeni düzenleme uyarınca yatırım indirimi istisnasına konu olacak amortisman tabi iktisadi kıymetin mutlaka yeni olması gerekmektedir. Eski düzenlemede de bu şart aynen yer almaktaydı. Ancak yine eski düzenleme uyarınca, yurt dışında kullanılmış olsa bile Hazine Müsteşarlığınca uygun görülen makine ve tesislerin ithali halinde, bunlar yeni sayılıyordu. Yeni düzenlemede bu imkan kaldırılmıştır. Yatırım indirimi istisnası bakımından yeni sayılmasının tek istisnası, yüzer havuzlar ile on iki yaşından küçük gemiler yatırım indirimi uygulamasında yeni sayılacaklardır.¹²⁸

¹²⁶ 22 Nolu Gelir Vergisi Sirküleri, 24/03/2004.

¹²⁷ ALTINDAĞ, a.g.e., s.36.

¹²⁸ ALTINDAĞ, a.g.e., s.37.

3.3.5. Yatırım İndirimi Uygulanamayacak Harcamalar

3.3.5.1. 4842 Sayılı Kanun Sonrası Yatırım İndirimi Hesaplanamayacak Harcamalar

Yatırım indirimi istisnasına, mükelleflerin faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları veya imal ettikleri amortisman tabi iktisadi kıymetlerin yeni olanlarının maliyet bedelleri esas teşkil etmektedir. Amortisman tabi iktisadi kıymetlerin VUK'nın 313. maddesinde düzenlendiğini söylemiştik. Ancak, bu kıymetlerin tamamı yatırım indirimi istisnasına konu olamaz. Çünkü GVK'nın 4842 sayılı Kanunla değişik 19. maddesinin 4 numaralı bendinde, yatırım indirimi istisnasına konu olamayacak amortisman tabi iktisadi kıymetler sayılmıştır. Buna göre,¹²⁹

* Yatırım indirimine konu olacak iktisadi kıymetlerde parasal büyüklük 5 milyar lira olarak belirlenmiş, yıllar itibariyle yeniden değerlendirme oranı ile Bakanlar Kurulu Kararı ile artması öngörülmüştür. 01/01/2004 tarihinden itibaren 6 milyar lira olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla, yatırım indiriminden yararlanabilmek için amortisman konusu kıymetin bedelinin 6 milyar lirayı aşması gerekmektedir. Mükerrer 123. madde hükmüne göre 5 milyar liralık had, her yıl yeniden değerlendirme oranına göre artacaktır. Bakanlar Kuruluna da bu hususda ayrıca yetki verilmiştir. Yine aynı hükme göre Bakanlar Kurulu, bu suretle tespit edilen had ve tutarları %50'sine kadar arttırmaya veya indirmeye yetkilidir. Ancak, iktisadi ve teknik bakımdan bütünlük arz eden kıymetler, haddin tespitinde toplu olarak nazara alınacaktır. İktisadi ve teknik olarak bütünlük arz eden iktisadi kıymetlerde, her bir iktisadi kıymetin bedeli 6 milyardan az olsa bile bunların bütününe toplam maliyet bedeli esas alınarak işlem yapılacaktır. Örneklere bir konaklama hizmet işletmesinde odalarda kullanılan yatak, yorgan, battaniye, çarşaf takımı, lokanta işletmesinde kullanılan çatal bıçak takımı bir bütün olarak değerlendirilebilir.

* Yurt içinde veya yurt dışında daha önce kullanılmış olan iktisadi kıymetler yatırım indiriminden yararlanamazlar. Ancak yüzer havuzlar ile oniki yaşından küçük gemiler hariç tutulmuştur. Bunlar daha önce kullanılmış olsalar bile, yatırım indiriminden yararlandırılırlar.

¹²⁹ Yılmaz ÖZBALCI, *Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları*, Oluş Yayıncılık A.Ş., Ankara 2004, s. 190; SARKIN, a.g.e., s.140.

* Yatırım indiriminden yararlanan iktisadi kıymetlerin kullanılabilmesi için gerekli olan bilgisayar programları hariç, gayrimaddi haklar yatırım indiriminin kapsamı dışında tutulmuştur.

* Mal ve hizmet üretimi ile doğrudan ilgili olmayan alet, edavat ve büro demirbaşları için yatırım indirimi uygulanmayacaktır. Alet, edavat, mefruşat ve büro demirbaşları, GVK'nın 4842 sayılı Kanun'la kaldırılan ek 3. maddesinde yatırımın konusuna giren aktif değerler arasında sayılmamakla birlikte; "...ve benzeri.." ifadesi içinde değerlendirilerek üretimle doğrudan ilgili olmak ve esas proje içinde yer almak şartıyla yatırım indiriminin konusuna gireceği yönünde yorumlar bulunmakta idi. Yeni düzenleme ile alet, edavat, mefruşat ve büro demirbaşlarının yatırım indiriminin konusuna girmeyeceği Kanun maddesinde açık bir şekilde düzenlenmiştir.

* Binek otomobili ve benzeri kara taşıtları, yat, kotra, tekne ve benzeri motorlu deniz araçları ile uçak ve helikopter gibi hava taşıtlarında indirim için işletmenin esas faaliyet konusu ile ilgili olması gerekir. Aksi takdirde yatırım indiriminden yararlanamazlar.

* Bedelsiz olarak iktisap edilen iktisadi kıymetler yatırım indiriminden yararlanamaz. Çünkü, yatırım indirimi gider bağlantılı bir istisnayı ifade eder. Harcama yönlü bir istisnadır. İşletme bünyesindeki gider nitelikli kaynak çıkışı, sonuç hesaplarına intikal etme yanında, indirim uygulamasına yol açar. Başka bir ifadeyle fiili harcama, indirimde dayanağı teşkil eder. Bedelsiz iktisapta, herhangi bir harcama bulunmadığı ve işletmenin kazancından ayırıp yatırıma yönlendirdiği bir fon söz konusu olmadığı için indirime konu olması da söz konusu edilemez. Buna rağmen, özel belirleme yapılmış olmasının, uygulamadaki ihtiyaçla ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

* Satın alma suretiyle iktisap edilen veya inşa edilen binaların yatırım indiriminden yararlanabilmeleri için mal ve hizmet üretim yeri olarak kullanılmak üzere inşa edilmiş olmaları gerekir. Ancak, mal ve hizmet üretim yeri olarak kullanılacak olsalar bile, bu binaların satın alınması durumunda yine yatırım indirimi istisnası uygulanmayacaktır.

* Arazi ve arsalar da yatırım indiriminden yararlanamaz. Mal ve hizmet üretim yeri olarak kullanılmak üzere inşa edilenler hariç olmak üzere, satın alma suretiyle iktisap edilen veya inşa edilen binalarda da durum aynıdır. Eski hükümlerde de arsa ve araziler için yapılan harcamalar yatırım indirimi istisnasından

yararlanamamaktaydı. 4842 sayılı Kanun'la bu konuda farklı bir düzenlemeye gidilmemiş, arsa ve araziler yine yatırım indiriminin konusu dışında bırakılmıştır.

*Yurt dışındaki yatırımlarda kullanılmak üzere alınan iktisadi kıymetler de yatırım indiriminden yararlanamayacaktır. Doğrudan yurt dışına gönderilmek üzere alınan kıymetlerde sorun yoktur. Bu takdirde amortisman da ayrılmaz. Yurt içinde çok az da olsa bir süre kullanıldıktan sonra gönderilen kıymetler bakımından ise belli sorunlar doğabilecektir. Gerekli açıklık için bu hususta zamana ihtiyaç vardır. 4842 sayılı Kanun'la kaldırılan maddelerde yurtdışı veya yurtiçinde yapılan yatırımlar arasında bir ayırım yapılmamaktaydı. Ancak yatırım indirimi istisnasından yararlanmak için teşvik belgesi alma zorunluluğunun bulunması ve teşvik belgesinin Hazine Müsteşarlığı'nca kalkınma planlarına göre verildiği düşünülürse; zaten yurtdışındaki yatırımların istisnadan faydalanması düşünülemez. Yeni düzenleme ile teşvik belgesi alma zorunluluğu kaldırılmış olduğundan, yurt dışındaki yatırımlarda kullanılmak üzere alınan iktisadi kıymetler için yapılan harcamaların istisnadan yararlanamayacağını maddede açık olarak düzenlenmesi yerindedir.

3.3.5.2. Diğer Hususlar

Yatırım indiriminden yararlanacak amortisman konusu iktisadi kıymetler bakımından aşağıdaki hususların da göz önünde tutulması gerekir.

3.3.5.2.1. Özel Maliyet Giderleri

Vergi Usul Kanununun 272. maddesi hükmü gereği olarak gayrimenkuller kira ile tutulmuş ise, kiracı tarafından yapılan normal bakım, tamir ve temizleme giderleri dışında, gayrimenkulü genişletmek veya iktisadi kıymetini devamlı olarak artırmak amacıyla yapılan giderler maliyetine eklenmektedir. Gayrimenkul kira ile tutulmuş ise, bu takdirde kiracı tarafından yapılan bu tür giderler özel maliyet bedeli olarak ayrıca değerlendirilir.¹³⁰

Diğer yandan söz konusu Kanunun 327. maddesi uyarınca da gayrimenkullerin ve gemilerin iktisadi kıymetlerini artıran özel maliyet bedelleri,

¹³⁰ Vergi Usul Kanunu 272. Madde.

kira süresine göre eşit yüzdelerle itfa edilir. Bir başka anlatımla özel maliyet giderleri kiracılar tarafından kira süresi içerisinde eşit taksitler halinde giderleştirilir.¹³¹

Özel maliyet bedeli bir başka anlatımla da, kiralanan gayrimenkul üzerine yeni bir gayrimenkulün yapılması dolayısıyla katlanılan giderlerden veya mevcut gayrimenkullere ilişkin olarak yapılan değer artırıcı giderlerden oluşmaktadır.

Bu tanıma göre yapılan harcamaların özel maliyet olarak kabul edilebilmesi için;

- * Öncelikle bir gayrimenkulün kiralanmış bulunması,
- * Yapılan giderlerin kiralanan gayrimenkulün değerini artırmış, genişletmiş ya da kiracının faaliyetini yürütebilmek için oluşturulan bir tesisat şeklinde olması,
- * Giderin bizzat kiracı tarafından yapılması gerekmektedir.¹³²

Gelir Vergisi Kanununun 19. maddesi uyarınca yapılan harcamaların özel maliyet harcaması özelliği taşıması halinde, bu tür harcamaların yatırım indirimi istisnasından yararlandırılması hususu uygulamada duraksama yaratmış ve tartışma konusu haline dönüşmüş bulunmaktadır. Bir görüşe göre, Gelir Vergisi Yasası'nın 19'uncu maddesinin ikinci fıkrası hükmü gereğince, "Özel maliyet çerçevesi içinde yapılan inşaatın bir yıldan uzun sürmesi halinde, harcamanın yapıldığı yılda yeterli kazanç varsa, indirim istisnası uygulanabilecektir."¹³³

Oysa, Gelir Vergisi Yasası'nın 19'uncu maddesi uyarınca "Dar mükellefiyete tabi olanlar dahil, ticari veya zirai kazançları bilanço esasına göre tespit edilen vergiye tabi mükellefler, faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları veya imal ettikleri amortisman tabi iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerinin yüzde 40'ını vergi matrahlarının tespitinde ilgili kazançlarından yatırım indirimi istisnası olarak indirim konusu yaparlar." Söz konusu yasa maddesi yatırım indiriminden yararlanma konusunda iki koşul aramaktadır. Bu koşullar; satın alma veya imal etmedir. Buna karşılık özel maliyet kiracı sıfatıyla kullanılan bir gayrimenkul üzerine değer artırıcı bir eklenti yapmak, kira sözleşmesi sonunda da yapılan bu eklentinin kira sözleşmesinde aksine bir hüküm bulunmuyorsa gayrimenkul sahibine devri koşuluna bağlıdır. Bir başka anlatımla özel maliyet hali bir başkasına ait gayrimenkulün değerini artırıcı nitelikte bir harcama özelliğini taşımaktadır ki, bu durumda bundan

¹³¹ Veysi SEVİĞ, "Özel Maliyet Giderleri Yatırım İndiriminden Yararlanır mı?", **Dünya Gazetesi**, 26.04.2004.

¹³² Veysi SEVİĞ, a.g.e., 26.04.2004.

¹³³ Veysi SEVİĞ, a.g.e., 26.04.2004.

böyle özel maliyet hesaplarının yatırım indiriminden yararlandırılması mümkün değildir.¹³⁴

4842 sayılı Kanun öncesindeki düzenlemelere (Gelir Vergisi Kanununun ek 1. ila ek 6. maddelerine) göre özel maliyet harcamaları için yatırım indirimi uygulanabilmekteydi. Ancak 4842 Sayılı Kanun sonrasında özel maliyet harcamaları için Gelir Vergisi Kanununun 19. maddesi uyarınca yatırım indirimi uygulanıp uygulanmayacağı hususu tereddüt konusu olmuştur.¹³⁵

Maliye Bakanlığının konuyla ilgili vermiş olduğu özetlerinde de bugüne kadar aşağıdaki görüş benimsenmiştir.

“Özel maliyet bedeli olarak kiralanan bir gayrimenkul için yapılan harcamalar, her ne kadar amortisman yoluyla itfa edilse de, nitelikleri itibariyle bir iktisadi kıymet değildir. Ayrıca bir iktisadi kıymetin yatırım indirimine konu olabilmesi için satın alınmak veya imal edilmek yoluyla iktisap edilmesi gerekmektedir. Özel maliyet bedelleri, harcamayı gerçekleştiren tarafından iktisap edilmediğinden ve söz konusu harcamalar iktisadi kıymet niteliği arz etmediğinden yatırım indiriminden yararlanması mümkün değildir.”¹³⁶

Ancak 16.07.2004 tarihli 5228 Sayılı Kanunun 59/1-d maddesi ile Gelir Vergisi Kanununun 19. maddesinin 4. fıkrasının 3 numaralı bendine değişiklik yapılarak ekonomik ömrü 5 yıl veya daha fazla olan özel maliyet bedellerinin yatırım indiriminden yararlanabilmesi mümkün hale getirilmiştir.¹³⁷

3.3.5.2.2. İnşa ve İmal Giderleri:

Yatırım unsurunu teşkil eden aktif değerlerden bir kısmı ve özellikle bina ve tesisler, genelde yatırımcı kuruluş tarafından kendi bünyesinde inşa ve imal suretiyle meydana getirilir. Bu durumda yatırım indirimi, maliyeti teşkil eden harcamalar

¹³⁴ Veysi SEVİĞ, a.g.e., 26.04.2004.

¹³⁵ Veysi SEVİĞ, a.g.e., 26.04.2004.

¹³⁶ Maliye Bakanlığının 13.05.2004 tarih ve 45/4535-5-158/21430 sayılı, 13.05.2004 tarih ve 45/4535-5-162/21431 sayılı, 21.05.2004 tarih ve 45/4535-5-70/22493 sayılı, 27.05.2004 tarih ve 45/4535-5-203/23639 sayılı özelgeleri

¹³⁷ 31.07.2004 Tarih ve 25539 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanmıştır

üzerinden yapılır ve maliyet bedeli Vergi Usul Kanununun ilgili hükümlerine göre tespit edilir.¹³⁸

Vergi Usul Kanununda gayrimenkul deyimini özellikle değerlendirme hükümleri yönünden binalarla birlikte tesisat ve diğer sabit kıymetleri de kapsayacak bir deyim olarak kullanılmış ve 269. maddede gayrimenkullerin maliyet bedeli ile değerlendirileceği öngörülmüştür. 270. maddede ise maliyet bedeline satın alma bedeli dışında girecek unsurlar belirtilmiştir.

Vergi Usul Kanununun 271. maddesinde ise şu hükme yer verilmiştir.

“İnşa edilen binalar ve gemiler, imal edilen makine ve tesisatta bunların inşa ve imal giderleri satın alma bedeli yerine geçer.”

Aynı şekilde demirbaş eşyanın imal suretiyle edinildiği hallerde imal giderlerinin satın alma bedeli yerinde geçeceği 273. maddede belirtilmiştir.

Bu düzenleme içinde yapılması gereken belirlemeler şunlardır:¹³⁹

-Yatırımcı müessese bünyesinde imal ve inşa edilen binalarla gayrimenkul hükmündeki kıymetler ve demirbaşların maliyetine inşa ve imal giderleri katılacaktır. Genel idare giderlerinden bunların maliyetine pay verilip verilmeyeceği konusunda ise yeterli açıklık sağlanmış değildir. İmal suretiyle edinilen kıymet maliyetine genel idare giderlerinden pay verilmesi, Vergi Usul Kanununda sadece emtea için öngörülmüştür. Bunun da belli bir mantığı vardır. Buna göre, yatırım unsuru kıymetlerin maliyetine genel idare giderlerinden verilecek pay, özellikle tevsii yatırımlarda kabul görmeyecektir.

-İnşa ve imal için, varsa ödenen teknik bilgi karşılığı gibi gayrimaddi hakların ve duruma göre bazı hizmetlerin bedeli maliyete girecektir. İşletme dönemine sarkan ve örneğin satış tutarı vb. üzerinden belli yüzde ile hesaplanarak ödenen teknik bilgi karşılıkları ise yatırımla ilgilendirilemez.

-Vergi Usul Kanununun 270. maddesinin son fıkrasında, mahkeme, noter komisyon ve tellaliye giderleri, tapu harcı vb.nin maliyete katılması veya doğrudan gider yazılması hususunda mükelleflere seçimlilik hakkı tanınmıştır. Buna göre, inşa

¹³⁸ ÖZBALCI, a.g.e., s.193.

¹³⁹ ÖZBALCI, a.g.e., s.194.

edilen binanın örneğın tapu harcı maliyete katıldığında, indirim kapsamına giren maliyet unsuru olarak kabulü gerekecektir.

3.3.5.2.3. Kredi Faizleri ve Kur Farkları

Gayrimenkuller ve amortisman konusu sabit kıymetlerin edinilmesinde kullanılan kredilere ait faizlerin, inşa ve imalin tamamlanıp kıymetin aktife girdiği (aktife alındığı) hesap döneminin sonuna kadar tahakkuk eden kısmının maliyete katılması gereklidir. İnşa ve imal birden fazla devam ettiğinde önceki dönemlere ait faizlerin de aynı şekilde değerieneceği de tabiidir. Satın alma suretiyle vaki iktisaplarda da, satın alma döneminin sonuna kadar tahakkuk eden faizlerin kıymetin maliyetine dahil edilmesi gereği vardır. Yatırım unsuru teşkil eden kıymetlerle ilgili olduğunda, söz konusu faizlerin indirim konusu yapılacak yatırım tutarının tespitinde nazara alınması icap eder.¹⁴⁰

Kıymetin aktife girdiği dönemden sonra doğacak faizlerin ise maliyete katılması veya doğrudan gider yazılması hususunda mükellefler seçimlilik hakkına sahiptir. Ancak maliyete katılması yolu da tercih edilse, sonraki dönemlere ait faizlerin indirim konusu yapılması mümkün değildir.¹⁴¹

Yatırım konusu kıymetlerin edinilmesine bağılı olarak doğan kur farkları da faizler gibi değeriendir. Aynı esas satın alma suretiyle iktisap edilen kıymetlerle ilgili kur farkları ve kredi faizleri bakımından da geçerlidir.¹⁴²

163 Seri Nolu VUK Genel Tebliği ve

187 Seri Nolu Gelir Vergisi Genel Tebliği:

Aktifleştirildikten sonraki dönem ve dönemlerde ortaya çıkacak faiz ve kur farklarının maliyete katılması veya doğrudan gider yazılması hususunda mükellefin seçimlilik hakkının bulunduğu 121 Seri Nolu VUK Genel Tebliğinde belli şartlar içinde, 163 Seri Nolu VUK Genel Tebliğinde herhangi bir şarta bağılı olmaksızın kabul edilmiştir. Yatırım indirimi bakımından belli ölçüde vuzuhsuzluk taşıyan ve bir ara inceleme bazında farklı uygulamalara yol açmış olan 163 Nolu Tebliğ

¹⁴⁰ ÖZBALCI, a.g.e., s.195.

¹⁴¹ ÖZBALCI, a.g.e., s.196

¹⁴² Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Klavuzu 2004**, Acar Matbaacılık A.Ş., s.72.

açıklamaları da en son 187 Seri Nolu Genel Tebliğin IV/B-b bölümünde yer alan bu husustaki açıklamalar şöyledir:

“Yatırım indirimi konusuna giren aktif değerlerin finansmanında kullanılan krediler nedeniyle doğan kur farkları ve faizler, yatırım konusu iktisadi kıymetlerin maliyet unsuru olduğundan yatırım indirimi kapsamına girmektedir. Buna göre yatırım konusu iktisadi kıymetlerin aktife alındığı dönemin sonuna ortaya çıkan ve maliyete intikal ettirilen kur farkı ve faizlere yatırım indirimi uygulanır. Ancak yatırım konusu aktif kıymetlerin aktifleştirilerek üzerinden amortisman ayrılabilir hale geldiği dönemi izleyen dönemden itibaren, bunlarla ilgili olarak ortaya çıkan kur farkları ve faizlere yatırım indirimi uygulanması mümkün değildir.”

Görülebileceği üzere, maliyet unsuru olarak yatırım indiriminden yararlandırılacak faiz ve kur farkları yatırım dönemine bağlanmamış, yatırımın tamamlandığı dönemin sonuna kadar tahakkuk eden faiz ve kur farkları itibariyle belirlenmiştir. Buna göre yatırım, örneğin dönemin ikinci ayında da tamamlanıp hizmete girmiş olsa, onikinci aya kadar tahakkuk edecek ve zorunlu olarak maliyete girecek olan faiz ve kur farkları da yatırım indiriminden yararlanacaktır.¹⁴³

Öte yandan 187 Nolu Tebliğ açıklamasında da belirtildiği gibi, değerlendirme yatırım konusu iktisadi kıymetin aktife alınıp üzerinden amortisman ayrılabilir hale geldiği tarih itibariyle yapılacaktır. Kıymetin üzerinden amortisman ayrılabilir hale gelmesi, tahsis edileceği hizmette kullanılmaya hazır hale gelmesini ifade eder. Yatırım, bütünü bakımından henüz devam etse bile, yatırım unsuru kıymetlerden biri tahsis edileceği hizmette kullanılmaya hazır hale geldiğinde üzerinden amortisman ayrılması şartı teşekkül etmiş olur. Dolayısı ile bu kıymete ait olarak sonraki dönemlerde ortaya çıkacak faiz ve kur farkları indirimden yararlanmayacaktır.¹⁴⁴

4842 sayılı Kanunla yatırım indirimine yol açan kıymetler, yatırım bütünlüğünden ayrılmıştır. Dolayısı ile “yatırım dönemi”, geneli ile ilgili kıymetlerden her biri için müstakilen değerlendirilmek durumundadır. İlgili kıymetin tahsis edileceği hizmette kullanılmaya hazır hale gelmiş olması esas alınacak, amortisman uygulaması ile de paralellik sağlanmış olacaktır. Yatırım indirimine konu aktif değerlerin finansmanında kullanılan kredilerden doğan kur farkı ve faizler

¹⁴³ ÖZBALCI, a.g.e., s.196.

¹⁴⁴ ÖZBALCI, a.g.e., s.197.

yatırıma konu iktisadi kıymetin maliyetini oluşturduğundan, yatırım indiriminden yararlanacaktır.¹⁴⁵

3.3.5.2.4. Yatırım Mallarının Maliyetine Girmeyen Genel Giderler

Yatırım mallarının maliyetine girmeyen genel gider niteliğindeki harcamalar yatırım indirimine konu edilemez. Örneğin;

-Yatırım ile ilgili olarak ithal edilen yatırım mallarının gümrük idarelerince ertelenen katma değer vergileri için verilen teminat mektubu faizleri genel gider mahiyetinde olduğundan ve Vergi Usul Kanununun 270. maddesinde yer alan giderlerden olmadığından yatırım indirimi istisnasından yararlandırılmaz.

-Yatırım sırasında tahakkuk eden kaynak kullanımı destekleme primlerinin elde edilmesi ile ilgili olarak düzenlenen raporlar için yeminli mali müşavire ödenen ücretler yatırım indirimi istisnasından yararlandırılmaz.¹⁴⁶

3.3.5.2.5. İlk Tesis ve Taazzuv Giderleri

İlk tesis ve taazzuv giderleri karşılığında bir iktisadi kıymet iktisabı söz konusu olmadığı gibi, muhasebe tekniği ve bilanço ilkeleri bakımından da gerçek bir aktif niteliği taşımazlar. Bu nedenle de yatırım indirimine konu olmazlar. Bu yorum ve uygulama öteden beri gelmektedir. En son 187 Seri Nolu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde de bu şekilde açıklanmıştır.¹⁴⁷

3.3.5.2.6. Montaj ve Taşıma Giderleri

Yatırım unsuru aktif kıymetlerle ilgili montaj ve taşıma giderleri, aktif kıymetin maliyetinin bir unsurunu teşkil eder. Maliyet bedeli içinde yatırım indiriminden yararlanır. 187 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliğ açıklaması da bu şekildedir.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Yavuz AKBULAK, Türkiye'de Yatırımların ve İstihdamın Durumu ve Mevcut Ortamın İyileştirilmesine İlişkin Öneriler, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları No:15, s.24.

¹⁴⁶ Gelir Vergisi Muktezalari 1996-1997, İstanbul Maliye Vakfı Yayınları-1, İstanbul, s.162.

¹⁴⁷ ÖZBALCI, a.g.e., s.197.

¹⁴⁸ ÖZBALCI, a.g.e., s.197.

3.3.5.2.7. Tecrübe İmalatı Giderleri

187 Seri Nolu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde “deneme imalatı giderleri” yatırım indiriminden yararlanmayacak harcamalar arasında sayılmıştır. Ancak bu konuda yatırım unsuru makine ve tesislerin montajının tamamlanmasından önceki tecrübe imalatı giderleri ile yatırımın tamamlanmasından sonra tesisin bütün halinde işlemesini sağlamak amacıyla yapılan tecrübe imalatı giderleri itibariyle bir ayırım yapıldığı, montaj öncesi giderlerin yatırım maliyetine katılması bu suretle indirimden yararlandırılmasının kabul edildiği anlaşılmaktadır.¹⁴⁹

3.3.5.3.8. Yatırım İndiriminden Yararlanamayacak Harcamalar Konusunda İstanbul Defterdarlığı'nın Görüşü

4842 sayılı Kanununun 1. maddesi ile değişen GVK'nın 19/4. bendinde “yatırım indirimi istisnasından yararlanamayacak harcamaların” neler olduğunu saymıştık. Bu hüküm deyimsel (lafzi) olarak yorumlandığında üretimle doğrudan ilgili olmamakla birlikte GVK'nın 19/4. bendinde sayılmayan diğer yatırım harcamalarının indirimden yararlanabileceği gibi bir durum ortaya çıkmıştır. Bir başka ifade ile GVK'nın 19/4. bendi, mevcut haliyle tereddütlerin oluşmasına neden olmuş ve hangi harcamaların yatırım indirimi istisnasından yararlanacağı konusunda mükellefler arasında ihtilaflar ortaya çıkmasına neden olmuş, birçok mükellef yaptıkları harcamaların yeni düzenlemeye göre yatırım indiriminden yararlanıp yararlanamayacağı konusunda tereddüt yaşamaktadır. Yapılan düzenlemenin çok yeni olması ve uygulamada henüz gerek içtihatların ve gerekse özelgelerin tam manasıyla olgunlaşmaması nedeniyle yatırım indirimi hatalı uyguladığı takdirde cezalı tarhiyatla karşılaşacağını düşünen bir kısım mükellefler ise yaptıkları harcamaların GVK'nın 19/4. maddesinde sayılan türden harcama olup olmadığı konusunda defterdarlıklardan görüş isteme yoluna gitmektedir.¹⁵⁰

Aşağıda, bir kısım harcamaların (bina, alet, edevat, mefruşat, demirbaş ve bilgisayar programları için yapılan harcamaların vb.) yatırım indiriminden yararlanıp yararlanamayacağı konusunda yapılan müracaatlar üzerine İstanbul Defterdarlığı'nın yaptığı yorum ve bildirmiş olduğu görüşlerden birkaçının özeti ve değerlendirmesi

¹⁴⁹ ÖZBALCI, a.g.e., s.197.

¹⁵⁰ Halil CABAR ve Ali ÇELİKKAYA, “Yeni Uygulamaya Göre Yatırım İndiriminden Yararlanamayacak Harcamaların Tespitinde Yaşanan Güçlükler”, *Yaklaşım Dergisi*, Sayı 134, Şubat 2004, s.192.

sunulmuştur. Bu görüşlerin konunun anlaşılmasına katkısı olacağı düşünülmektedir.¹⁵¹

Bina harcamalarının yatırım indiriminden yararlanıp yararlanamayacağı konusunda İstanbul Defterdarlığı'nın görüşü, amortisman tabii iktisadi kıymet kapsamında değerlendirilmesi koşuluyla, üretim amaçlı inşa edilen binanın¹⁵² ve üretimde kullanılan binaya ilişkin güçlendirme harcamalarının¹⁵³ yatırım indiriminden yararlanabileceği ancak, ithal edilen ürünlerin şeklinin değiştirilerek, depolamak üzere kullanıldığı binaya ait harcamaların¹⁵⁴ ve idari bina, lojman ve yeşil alan çalışmalarına ait harcamaların ise yatırım indirimi istisnasından yararlanamayacağı¹⁵⁵ şeklindedir.

Aynı bina içerisinde farklı işlerin bir arada yapılması durumunda yatırım indiriminin nasıl hesaplanacağı konusunda ise İstanbul Defterdarlığı'nın görüşü: "Binanın, imalathane ve depo olarak kullanılan bölümleri için yapılan harcamaların (esas üretim yeri olduğu için) yatırım indirimine konu edilemeyeceği, ancak idari kadro ve yemekhane olarak kullanılacak diğer bölümlere ilişkin harcamaların ise (tali üretim yeri olduğu için) yatırım indirimine konu edilemeyeceği"¹⁵⁶ şeklindedir.

Alet, edevat, mefruşat ve demirbaş için yapılan harcamaların yatırım indiriminden yararlanıp yararlanamayacağı konusunda görüş isteyen ve spor malzemelerinin satışı ile iştigal eden bir işletmeye ise defterdarlık: "İktisadi kıymet, mefruşat, demirbaş, bilgisayar programı için yapacağı harcamaların (mal ve hizmet üretiminde bulunmadığı için), yatırım indirimi istisnasından yararlanamayacağı"¹⁵⁷ şeklinde görüş bildirmiştir.

Fotokopi vb makinelere ilişkin harcamaların yatırım indirimi istisnasından yararlanıp yararlanamayacağı konusunda ise İstanbul Defterdarlığı'nın görüşü: "Bir

¹⁵¹ CABAR ve ÇELİKKAYA, a.g.e., s.193.

¹⁵² Bkz., İstanbul Defterdarlığı'nın, B.07.4.DEF.0.34.11/GVK-19 sayılı Özelgesi (www.ist-def.gov.tr/29.12.2003)

¹⁵³ Bkz., İstanbul Defterdarlığı'nın, B.07.4.DEF.0.34.11/GVK-19 sayılı Özelgesi (www.ist-def.gov.tr/29.12.2003)

¹⁵⁴ Bkz., İstanbul Defterdarlığı'nın, B.07.4.DEF.0.34.11/GVK-19 sayılı Özelgesi (www.ist-def.gov.tr/29.12.2003)

¹⁵⁵ Bkz., İstanbul Defterdarlığı'nın, B.07.4.DEF.0.34.11/GVK-19 sayılı Özelgesi (www.ist-def.gov.tr/29.12.2003)

¹⁵⁶ Bkz., İstanbul Defterdarlığı'nın, B.07.4.DEF.0.34.11/GVK-19 sayılı Özelgesi (www.ist-def.gov.tr/29.12.2003)

¹⁵⁷ Bkz., İstanbul Defterdarlığı'nın, B.07.4.DEF.0.34.11/GVK-19 sayılı Özelgesi (www.ist-def.gov.tr/29.12.2003)

bankanın kullandığı fotokopi makineleri için yatırım indiriminden yararlanabileceği ancak petrol ürünleri satış ve dağıtım ile uğraşan işletmenin ise, yatırım indirimi istisnasından yararlanamayacağı¹⁵⁸ şeklindedir.

Son olarak, bilgisayar programının yatırım indiriminden yararlanması konusunda İstanbul Defterdarlığı'nın görüşü: "Bilgisayar programının iktisadi kıymetlerin kullanılmasına yönelik alınmış olması halinde yatırım indirimine konu edilebileceği, ancak bu programların işletmedeki yatırım kapsamı dışındaki makine ve teçhizatlarda kullanılmaya yönelik alınmış olması halinde ise yatırım indirimi istisnasından yararlanamayacağı"¹⁵⁹

3.3.6. Asgari Yatırım Tutarı

Yatırım indirimi müessesesinden faydalanabilmek için, yapılmakta olan yatırımların belirli bir tutarın üzerinde olması gerekir. Söz konusu tutarlar, Gelir Vergisi Kanununun mükerrer 123. maddesi ile Bakanlar Kurulu'na verilen yetki çerçevesinde Bakanlar Kurulunca arttırılabilmekte, Bakanlar Kurulu'nun bu yetkisini kullanmaması durumunda ise; her bir takvim yılında uygulanacak tutarlar, önceki yılda uygulanan tutarlara bu yıla ilişkin olarak 213 sayılı Vergi Usul Kanunu (VUK) uyarınca belirlenen yeniden değerlendirme oranında artış yapılmak suretiyle tespit edilmektedir.¹⁶⁰

Bakanlar Kurulu 2003 yılı içerisinde yapılacak yatırımlara ilişkin asgari yatırım konusunda herhangi bir belirleme yapmamıştır; bu sebeple Maliye Bakanlığınca anılan yılda uygulanacak teşvik belgeli yatırımlara ilişkin en az yatırım tutarları; ticari ve sınai yatırımlar için 280.000.000.000 TL., zirai yatırımlar için ise 57.000.000.000 TL. olarak belirlenmiştir. Kalkınmakta Öncelikli Yörelere yapılacak yatırımlar için söz konusu tutarların yarısı dikkate alınacaktır.¹⁶¹

Ancak, 4842 sayılı Kanunla yatırım indirimi müessesesinde bu konuda değişikliğe gidilmiş, bu rakamların yerine 5 milyarlık bir alt limit getirilmiş ve

¹⁵⁸ Bkz., İstanbul Defterdarlığı'nın, B.07.4.DEF.0.34.11/GVK-19 sayılı Özelgesi (www.ist-def.gov.tr/29.12.2003)

¹⁵⁹ Bkz., İstanbul Defterdarlığı'nın, B.07.4.DEF.0.34.11/GVK-19 sayılı Özelgesi (www.ist-def.gov.tr/29.12.2003)

¹⁶⁰ Mehmet TOSUNER, Zeynep ARIKAN, A.Burçin YERELİ, **Türk Vergi Sistemi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Maliye Bölümü Masaüstü Yayıncılık Birimi, İzmir 2001, s.70.

¹⁶¹ 30.12.2003 tarih ve 25332 sayılı **Resmî Gazetede** yayımlanmıştır.

“kalkınmada öncelikli yöre” ayırımından vazgeçilerek tüm sektör ve yörelerde yapılan yatırımlar için indirim oranı %40’da sabit tutulmuştur.¹⁶²

3.4. Yatırım İndirim Oranı

4842 sayılı Kanun öncesinde Gelir Vergisi Kanununun Ek 3. maddesine göre yatırım indirimi oranı, yatırım tutarının %40’ıdır. Bu oran organize sanayi bölgelerinde ve kalkınmada öncelikli yörelerde %100 olarak uygulanmaktadır. Bakanlar Kurulu yatırım indirimi oranını, kalkınma planı ve yıllık programlarda özel önem taşıdığı belirtilen sektörlerde yapılan yatırımlar için %100’e, 250 milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirasını aşan sınai yatırımlarda %200’e kadar artırmaya veya kanuni orandan az olmamak üzere yeniden tespit etmeye yetkilidir. Yatırım indirimi genel oranı %40’dır. Organize sanayi bölgeleri ve kalkınmada öncelikli yörelerde yapılan yatırımlar için %100 olarak belirlenmiştir.¹⁶³

4842 Sayılı Kanun ile yatırım indirimine tek bir indirim oranı getirilmiş, yöreler ve sektörler itibariyle farklı oranlar uygulamasından vazgeçilmiştir. Her iki düzenlemede de yatırım indirim oranı %40’tır. Ancak; yeni düzenlemede, Bakanlar Kurulunun yöreler ve sektörler itibariyle söz konusu oranı %200’e kadar çıkarma yetkisi bulunmamaktadır. Bununla birlikte 4842 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile yatırım indiriminin yeniden düzenlendiği GVK’nın 19. maddesinde yatırım indirimi oranının %40 olduğu hüküm altına alınmış ancak organize sanayi bölgeleri ile kalkınmada öncelikli yörelerde yapılan yatırımlara ilişkin olarak herhangi bir belirleme yapılmamıştır. Bu nedenle ister kalkınmada öncelikli yörelerde ya da organize sanayi bölgelerinde veyahut da normal yörelerde yapılışın bütün yatırımlar için yatırım indirimi oranı %40 olarak uygulanacaktır.¹⁶⁴

Mükellefler açısından bu çok büyük bir kayıptır. Gerçi 4842 Sayılı Kanununun yürürlüğe girmesi ile şu anda yatırım indiriminden yararlanan kazançlara uygulanan (fon payı dahil) %19.8’lik stopaj kalkmaktadır. Bu yatırım yapan mükellefler açısından güzel bir haberdir ancak; %100 ve %200 gibi oranlarda

¹⁶² Şevki ÖZBİLEN, *Enflasyonun Gelir Vergisi Sistemine Etkisi ve Türkiye Uygulaması*, Gazi Kitabevi, Şubat 2004, s.107.

¹⁶³ Doğan ŞENYÜZ, *Türk Vergi Sistemi*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 2001, s.84.

¹⁶⁴ A.Murat YILDIZ ve Cem TEKİN, “Kurumlar Vergi Rehberi”, *Vergi Sorunları*, Sayı 187, Nisan 2004, s.60.

uygulanabilen yatırım indirimi de %40'a indirilince, herhangi bir avantaj doğmamakta hatta %200'lük oran için kayıp bile mevcut bulunmaktadır.¹⁶⁵

3.5. Yatırım İndirimi Uygulamasının Başlangıcı ve Uygulama Süresi-Harcama Esası-Yatırım İndirimi Tutarının Hesaplanması-Yatırım İndiriminde Endeksleme

3.5.1. Yatırım İndirimi Uygulamasının Başlangıcı ve Uygulama Süresi

4842 sayılı Kanunla GVK'nın 19. maddesinde yapılan düzenlemenin 3. bendinde yatırım indirimi istisnası uygulamasına, istisnaya konu iktisadi kıymete ilişkin harcamaların yapıldığı yılda başlanır ve indirilecek tutara ulaşıncaya kadar devam olunur hükmü yer almaktadır. Bu düzenlemeye göre harcama yapılmadıkça yatırım indirimi istisnasından yararlanılamaz.¹⁶⁶

Yatırım indirimi uygulamasına, istisnaya konu iktisadi kıymete ilişkin harcamaların yapıldığı yılda başlanır. 4842 sayılı Kanunla GVK'nın kaldırılan ek 4. maddesinde yatırım indiriminin uygulanmasına, teşvik belgesi alındığında beyanname verme süresi geçmemiş hesap döneminde başlanacağı belirtilmişti. Ancak bu düzenleme öngörülen yatırım indirimi uygulamasına paralel bir düzenlemedir. 4842 sayılı Kanun ile, 01.01.1999 tarihinden sonra alınan teşvik belgeleri için getirilen öngörülen yatırım indirimi uygulamasına son verilmektedir. Yeni düzenleme ile harcama yapılmadıkça istisnadan faydalanılamayacağı esası getirildiğine göre yatırım indiriminin uygulanmasına da harcamanın yapıldığı yılın beyanında başlanacaktır¹⁶⁷

3.5.2. Harcama Esası

3.5.2.1. Genel Olarak Harcama

Gelir Vergisi Kanununun 19. madde 3. fıkrasında yapılan düzenlemede yatırım indirimi uygulamasına, indirim konu olabilecek kıymetlere ilişkin harcamaların yapıldığı yılda başlanacağı ifadesinden ne anlaşılması gerektiği, önemle

¹⁶⁵ YILDIZ, a.g.e., s.235.

¹⁶⁶ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Klavuzu 2004**, Acar Matbaacılık A.Ş., Nisan 2004, s.73.

¹⁶⁷ Figen SARKIN, Yatırım İndirimi İstisnasında 4842 Sayılı Kanunla Yapılan Yeni Düzenlemeler-II, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı 127, Temmuz 2003, s.88.

üzerinde durulması gereken hususlardan biridir. Cevaplanması gereken husus indirim uygulamasına;

- iktisadi kıymete ilişkin ilk harcamanın yapıldığı
  - İktisadi kıymetin kullanım ve tasarruf hakkının kazanıldığı
- yıllardan hangisinde başlanacağıdır.

Yukarıda verilen fıkra hükmünde yatırım indirimi uygulamasında harcama esasının benimsendiği açıkça görülmektedir.¹⁶⁸

4842 Sayılı Kanun düzenlemesinden önce düzenlenen 187 seri no.lu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde harcama esasından ne anlaşılması gerektiği şu şekilde açıklanmıştır. Harcama, yatırım indirimine konu iktisadi kıymetlere ilişkin bedelin ödenmesi ya da borçlanması, bu iktisadi kıymetlerin işletmenin aktifindeki herhangi bir hesaba kaydedilmesi ve iktisadi kıymetlere yatırımcı tarafından tasarruf edilebilir duruma gelmesi anlamına gelmektedir.¹⁶⁹ Yine 187 Seri Nolu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde yurt dışından sağlanacak yatırım konusu malların akreditif (gayrikabili rücu akreditif olsa dahi) tutarlarının, iktisadi kıymetlerin kat'i ithalleri yapılmadan harcama olarak kabul ve yatırım indirimine konu edilmesinin mümkün olmadığı açıklanmıştır. Buna göre, yutdışından sağlanacak yatırım malları için, akreditifin açıldığı yıldan itibaren değil, makinaların ithal edildiği yıldan itibaren yatırım indirimi uygulanması gerekir.¹⁷⁰

Gelir Vergisi Kanununun 19. madde 1. fıkra hükmüne göre yatırım indiriminin konusunu “amortisman tabi iktisadi kıymetler” oluşturmaktadır. Bir iktisadi kıymet üzerinden amortisman ayrılmasına başlanacak dönem bu iktisadi kıymetin aktife girdiği dönemdir. Bu noktada aktife girme kavramının açıklanması gerekmektedir.¹⁷¹

“Aktife girme kavramı ile bir iktisadi kıymetin iktisap edilerek defter kayıtlarına geçirilmesi, değerlendirme gününde envantere dahil olması ve kullanılmaya hazır halde bulundurulması kastedilmektedir. Ancak amortisman yönünden aktife

¹⁶⁸ VURAL, a.g.e., s.50.

¹⁶⁹ VURAL, a.g.e., s.51.

¹⁷⁰ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, a.g.e, s.71.

¹⁷¹ VURAL, a.g.e., s.51.

girme deyimi, iktisadi kıymetin işletmede fiilen kullanılmaya başlanmasını ifade etmez.”

Kullanılmaya hazır halde bulunma ise alındığı şekliyle kullanılacak iktisadi kıymetlerde sözleşme şartlarının yerine getirilip kıymetin teslim alınmasını veya gümrükten çekilip işletmeye dahil edilmesini, kullanılması için montajı gerekli kıymetlerin montajının tamamlanmasını, inşa veya imal edilen kıymetlerde ise inşa ve imal işlerinin tamamlanarak inşaat veya imalat hesabından sabit kıymet hesabına alınmasını ifade etmektedir.

Bu bağlamda, faaliyetini sürdüren bir işletmenin üretim yapmak üzere yeni bir ünite tesisine yönelik yatırımlarını tamamlamadan, satın aldığı makineler üzerinden amortisman ayırması, yatırımın tamamlanmaması, makinelerin montajının yapılmaması ve kullanılmaya hazır halde bulunmaması nedeniyle mümkün değildir. Ancak iktisap edilen fakat fiilen kullanılmayan yedek makine ve tesisatın amortismanına tabi tutulabilmesi için kullanılmaya hazır halde bulunması yeterlidir.”¹⁷²

Buradan hareketle, yatırım indirimi istisnasının uygulanacağı dönem ve “harcamaların yapılacağı yıl” ifadelerinden, Gelir Vergisi Kanunu 19/1 maddesi çerçevesinde, satın alınan veya imal edilen indirim konusu iktisadi kıymetin şirket envanterine dahil olup aktife alındığı ve kullanıma hazır olduğu hesap dönemi anlaşılmaktadır.¹⁷³

3.5.2.2. Öngörülen Yatırım İndirimi

4842 Sayılı Kanun öncesinde yatırım indirimi uygulaması, mükelleflere bir sonraki (izleyen) yıl yatırım harcamalarına göre yatırım indirimi tutarının hesaplanması ve devreden yatırım indiriminin endekslenmesi imkanı verilmiştir. Mükellefler yatırım indirimi tutarlarını “izleyen yıl yapmayı öngördükleri” yatırım tutarına göre hesaplayabileceklerdir. Örneğin; bir mükellef 2002 yılında gerçekleştirdiği ve 2003 yılı içerisinde yapılmasını öngördüğü yatırım tutarı üzerinden hesaplayacağı yatırım indirimi tutarını 2002 (cari yıl) kazancından düşebilecektir. Öngörülen yatırım harcamaları üzerinden hesaplanan yatırım

¹⁷² 145 Yayın ve 14879 Genel Sıra No.lu Hesap Uzmanları Danışma Komisyonu Kararı

¹⁷³ VURAL, a.g.e, s.51.

indiriminin cari yılda indirim konusu yapılması yatırım harcamalarının zamanında yapılmasını önemli hale getirmiştir.¹⁷⁴

4842 sayılı Kanunla kaldırılan GVK'nın ek 1. maddesinde, 4369 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe göre mükellefler, 01.01.1999 tarihinden sonra alınan teşvik belgeleri kapsamında müteakip vergilendirme döneminde yapmayı öngördükleri yatırım harcamaları için de istisnadan yararlanmaktaydı. Teşvik belgesiz yatırımlarda ise öngörülen yatırım indirimi uygulaması bulunmamaktaydı. Yatırım indirimi istisnasına ilişkin yeni düzenleme ile, izleyen hesap döneminde yapılması öngörülen yatırım harcamalarının indirilebilmesine imkan tanıyan "Öngörülen Yatırım İndirimi" uygulaması kaldırılmıştır. Yeni hükümlere tabi olan yatırım harcamalarında teşvik belgesi olsun veya olmasın öngörülen yatırım harcamalarının indirimine ilişkin sorunlar da ortadan kaldırılmıştır. Öngörülen yatırım indiriminden vazgeçilmesinden dolayı yatırım harcaması yapılmadan yatırım indirimi uygulamasına başlanması da artık mümkün değildir.¹⁷⁵

Önceki uygulamada, 01.01.1998 tarihinden itibaren alınan "yatırım teşvik belgeleri kapsamında yapılan yatırımlar" da devreden yatırım indiriminin herhangi bir süreyle sınırlı olmaksızın endeksleme imkanı getirilmişti. Yeni uygulama ile, teşvik belgesi şartı kaldırıldığından; yatırım harcamalarının yapıldığı yıla ilişkin vergi matrahının tespitinde, kazancın yetersiz olması nedeniyle dikkate alınamayan istisna tutarı, izleyen yıllarda Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre bu yıllar için belirlenen yeniden değerlendirme oranında arttırılarak dikkate alınacaktır.¹⁷⁶

Yatırım indirimi istisnasına yönelik geçici 61 inci madde hükmü çerçevesinde 01/01/1999 tarihinden sonra teşvik belgesine bağlanan yatırımlarda, öngörülen harcamalar üzerinden yatırım indirimi istisnası hesaplanabilecektir. 01/01/1999 tarihinden önce teşvik belgesine bağlanan yatırımlar kapsamında yapılması

¹⁷⁴ Soner ÜLGEN, "Öngörülüp de İndirilemeyen Yatırım indirimi Tutarı İnceleme Sonucunda Bulunacak Matrah Farkından İndirilebilecek midir?", *Vergi Dünyası*, Sayı:238, 2000, s.128; Muzaffer KOYUNCU, "Öngörülen Yatırım İndirimi", *Vergi Sorunları*, Sayı:167, Ağustos 2002, s.15.

¹⁷⁵ SARKIN, a.g.e., s.88.

¹⁷⁶ Metin KAYRAK, "4842 Sayılı Kanunla Getirilen Yatırım İndirimi İstisnası Uygulaması", *Vergi Dünyası*, Sayı 262, Haziran 2003, s.95.

öngörülen harcamalar üzerinden yatırım indirimi istisnası hesaplanması mümkün bulunmamaktadır.¹⁷⁷

3.5.3. Yatırım İndirimi Tutarının Hesaplanması

Yatırım indirimi istisna tutarının hesaplanmasında amortismanına tabi iktisadi kıymetin maliyet bedelinin esas alınacağı hükme bağlanmıştır.¹⁷⁸ Maliyet bedeli Vergi Usul Kanununda “iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi (satın alınması) veyahut değerinin arttırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder şeklinde tanımlanmıştır.¹⁷⁹ Bu kapsamda istisna tutarı amortismanına tabi iktisadi kıymetin satın alma veya imal edilmesi karşılığı yapılan ödemeler ile iktisadi kıymetin iktisap edilmesine bağlı giderler toplamından oluşacaktır. Burada özellikle dikkat edilmesi gereken husus yatırım indirimine konu olacak iktisadi kıymetlerin iktisap edilmesi nedeniyle katılan kredi faizleri ve kur farklarıdır.¹⁸⁰

Maliye Bakanlığı, yatırımların finansmanında kullanılan kredi faizleri ile yabancı para cinsinden alım veya kredi nedeniyle oluşan kur farklarının söz konusu iktisadi kıymetlerin aktifleştirme döneminin sonuna kadar oluşan tutarlarının iktisadi kıymet maliyet bedeline ithal edilmesi gerektiğini kabul etmektedir. Keza sözü edilen aktifleştirme döneminin sonuna kadar lehte ortaya çıkan kur farklarının da iktisadi kıymet maliyet bedelinden düşülmesi gerektiği açıktır.¹⁸¹

Dar mükellefiyete tabi olanlar dahil, ticari veya zirai kazançları bilanço esasına göre tespit edilen vergiye tabi mükellefler (adi ortaklıklar, kollektif ve adi komandit şirketler ile kurumlar vergisi mükellefleri dahil) faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları veya imal ettikleri amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerinin %40'ını vergi matrahlarının tespitinde ilgili kazançlarından yatırım indirimi istisnası olarak indirim konusu yaparlar.¹⁸²

¹⁷⁷ KELECİOĞLU, a.g.e., s.205.

¹⁷⁸ GVK 19. Madde 2. fıkra.

¹⁷⁹ VUK 262. Madde.

¹⁸⁰ KAYRAK, a.g.e., s.96.

¹⁸¹ 163 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile 187 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği

¹⁸² GVK 19. Madde 1. fıkra.

Yatırım indirimi istisnası tutarının hesaplanmasında amortismanına tabi iktisadi kıymetin maliyet bedeli esas alınır.¹⁸³

Yatırım indirimi istisnası uygulamasına, istisnaya konu iktisadi kıymete ilişkin harcamaların yapıldığı yılda başlanır ve indirilecek tutara ulaşıncaya kadar devam olunur. Yatırım harcamalarının yapıldığı yıla ilişkin vergi matrahının tespitinde, kazancın yetersiz olması nedeniyle dikkate alınamayan istisna tutarı, izleyen yıllarda Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre bu yıllar için belirlenen yeniden değerlendirme oranında arttırılarak dikkate alınır.¹⁸⁴

Birden fazla yatırım yapan kişiler safi kazançlarının yetersizliği nedeniyle önceki yıllarda tamamen uygulanmamış olan eski yatırımlarla ilgili olarak devreden indirim tutarının bulunması halinde, önce bu indirimler uygulanır, ondan sonra yeni yatırımlara ilişkin indirimlerin uygulanmasına geçilir. İlgili yıl kazancı elverişli olduğu halde yatırım indiriminden yararlanılmaması halinde, yararlanılmayan tutar daha sonraki yıl kazançlarından indirilemez. Böyle olmakla birlikte yatırım indirimi ile belirli bir tutarda kazanç vergiden istisna edilmektedir ve istisna kazanç üzerinden Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre vergi hatası niteliğindedir ve düzeltme konusu yapılabilir.¹⁸⁵

Yatırım indiriminin hesaplanması ile ilgili aşağıda örnek verilmiştir.¹⁸⁶

Örnek: (M) iplik fabrikasının 2004 yılında yaptığı yatırım tutarı 300 milyar liradır. 2004 yılı kazancı 20 milyar, 2005 yılı kazancı 30 milyar, 2006 yılı kazancı 60 milyar, 2007 yılı kazancı ise 90 milyar liradır. Yeniden değerlendirme oranları ise; 2005 yılı %10, 2006 yılı %5, 2007 yılı %3'tür. Buna göre mükellefin yatırım indirimi uygulaması şu şekilde olacaktır.

Yatırım indirim tutarı: 300 milyar x %40=120 milyardır.

Yıllar	Yatırım İndirim Tutarı	Endekslenerek Devredilen Yatırım İndirimi Tutarı	Yararlanılacak Kazanç	Devredilen Yatırım İndirimi
2004	120 milyar	-	20 milyar	100 milyar
2005		100 x %10=110 milyar	30 milyar	80 milyar
2006		80 x %5=84 milyar	60 milyar	24 milyar
2007		24 x %3=24.720 milyar	90 milyar	-

¹⁸³ GVK 19. Madde 2. fıkra.

¹⁸⁴ GVK 19. Madde 3. fıkra.

¹⁸⁵ ARSLAN, a.g.e., s.56.

¹⁸⁶ ARSLAN, a.g.e., s.56.

Yukarıda belirtildiği üzere mükellefin yararlanacağı yatırım indirim tutarı 120 milyardır. Bu tutardan, 2004 yılı için 40, 2005 yılı için 30, 2006 yılı için 60, 2007 yılına ait 90 milyar kazancın 24.720 milyar lirası için yatırım indiriminden istifade edilmiş kalan (90-24.720) 65.620 milyar lira kazanç vergiye tabi matrah olarak beyan edilecektir.¹⁸⁷

3.5.4. Yatırım İndiriminde Endeksleme Uygulaması

Endeksleme uygulaması ilk defa 01.01.1995 yılında 4108 sayılı Kanunla getirilmiştir. Yapılan düzenlemeye göre, endeksleme uygulaması bu tarihten itibaren yalnızca üç yıl için yapılabilmekte iken, 4369 sayılı Kanunla 01.01.1999 tarihinden itibaren süre sınırlaması kaldırılmıştır. 4842 sayılı Kanunla da yatırım indirimi, kazanç yetersizliği nedeniyle uygulanmadığında, 2003 yılı için yeniden değerlendirilmesine göre artırılarak dikkate alınacaktır. 4842 sayılı Kanunla yapılan düzenlemede de endeksleme uygulamasına süre sınırlaması getirilmemiştir. Ayrıca önceki düzenlemelerde yalnızca teşvik belgeli yatırımlar için yapılan endeksleme uygulaması, teşvik belgesi alma zorunluluğunun kaldırılması nedeniyle tüm yatırımlar için geçerli hale gelmiştir.¹⁸⁸

Diğer taraftan, 30.12.2003 gün ve 25332 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5024 sayılı Kanunun 6. maddesiyle, Gelir Vergisi Kanununun 19. maddesinin 2 numaralı 1.1.2004 tarihinden geçerli olmak üzere değiştirilmiş olup, yatırım harcamalarının yapıldığı yıla ilişkin vergi matrahının tespitinde, kazancın yetersiz olması nedeniyle dikkate alınamayan istisna tutarının, izleyen dönemlerde, bu dönemlerde Devlet İstatistik Enstitüsü Toptan Eşya Fiyatları Genel Endeksinde meydana gelen artış oranında artırılarak dikkate alınacağı belirtilmiştir.¹⁸⁹

Örnek: Bir ticari işletme 26.09.2003 tarihinde faaliyetinde kullanmak üzere 50.000.000.000.-TL tutarında amortismanına tabi iktisadi kıymet satın almıştır. Söz konusu iktisadi kıymet için hesaplanan yatırım indirimi tutarı (50.000.000.000x%40) 20.000.000.000.-TL'dir. Söz konusu işletmenin 2003 yılı kazancı 15.000.000.000.TL'dir. Bu durumda 2003 yılında indirilemeyen 5.000.000.000.-TL tutarındaki yatırım indirimi istisnası geçici vergilendirme dönemleri de dahil olmak

¹⁸⁷ ASLAN, a.g.e., s.56.

¹⁸⁸ SARKIN, a.g.e., s.89.

¹⁸⁹ ÖZBALCI, a.g.e., s.199.

üzere bu dönemlerde oluşan Devlet İstatistik Enstitüsü Toptan Eşya Fiyatları Genel Endeksinde meydana gelen artış oranında arttırılacaktır.¹⁹⁰

Yeni düzenlemeye göre endekslemede kullanılacak oranının tespitinde de, yeniden değerlendirme uygulamasındaki Kasım-Ekim dönemi yerine, hesap dönemi takvim yılı olan mükellefler açısından Ocak-Aralık dönemi, özel hesap dönemine sahip olan kurumlar vergisi mükellefleri açısından ise kendi özel hesap dönemleri baz alınacaktır.¹⁹¹

Gelir Vergisi Kanununun 19. maddesi kapsamındaki istisna hesaplaması 24.04.2003 tarihinden itibaren geçerli olduğundan, TEFE artış oranı kullanılmak suretiyle yapılacak ilk endeksleme, 2003 yılına ilişkin olarak verilecek beyannameler üzerinden yararlanılmayan tutarların 2004 yılına ilişkin beyanlarda (geçici vergi uygulaması dahil) indirimi konusu yapılmasında söz konusu olacaktır.¹⁹²

24.04.2003 tarihinden önce yapılan müracaatlara istinaden düzenlenen yatırım teşvik belgeleri kapsamındaki harcamalar (teşvik belgelerine bu tarihten sonra ilave edilen iktisadi kıymetler için yapılan harcamalar hariç) harcamanın yapıldığı yıla ilişkin vergi matrahından indirilecek, ancak kazancın yetersiz olması nedeniyle dikkate alınamayan istisna tutarı izleyen yıllarda Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre bu yıllar için belirlenen yeniden değerlendirme oranında arttırılarak dikkate alınacaktır.¹⁹³

3.6. Yatırım İndirimi Uygulamasında Vergi Tevkifatı

4842 sayılı Kanun öncesinde, Gelir Vergisi Kanununun 4369 sayılı Kanunla değişik 94. maddesinin birinci fıkrasının 6-b-ii bendine göre, dağıtılsın dağıtılmasın kurumlar vergisine tabi kurumların kurumlar vergisinden müstesna kurum kazançları gelir vergisi tevkifatına tabi tutulmakta idi. 4369 sayılı Kanunla 94. maddede yapılan düzenlemeden sonra yatırım indiriminin bir istisna niteliğinde olup olmadığı tartışılmaya başlanmıştır. Vergi mevzuatında yatırım indirimi her zaman bir istisna

¹⁹⁰ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, a.g.e., s.74.

¹⁹¹ Gelir Vergisi Kanunu 22 Nolu Sirküler 24.03.2004.

¹⁹² Gelir Vergisi Kanunu 22 Nolu Sirküler 24.03.2004.

¹⁹³ Gelir Vergisi Kanunu 22 Nolu Sirküler 24.03.2004.

olarak kabul görmüş ve uygulanmıştır. 4369 sayılı Kanunun yayımına kadar olan sürede de bu husus tartışma konusu olmamıştır.¹⁹⁴

Gelir Vergisi Kanununun kurum kazançları üzerinden yapılacak stopajı düzenleyen 94. maddesinde 4369 sayılı Kanunla yapılan değişiklikleri müteakip 1999 yılında, kurumların yatırım indiriminden yararlandıkları kazançları üzerinden, istisna kazançlar için uygulanan stopajı yapıp yapmayacakları konusunda tartışma çıkmış, bu konuda açılan davalarda Danıştay'ın 3. ve 4. daireleri arasında içtihat uyuşmazlığı oluşmuştur.¹⁹⁵

Nihayet sorun, Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu'nun E.2002/3 K.2002/3 sayı ve 19.07.2002 günlü kararı ile açıklığa kavuşmuştur. Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 4369 sayılı Kanunla yatırım indiriminin vergi tevkifatına tabi olmadığına oy çokluğu ile karar vermiştir.¹⁹⁶

4842 sayılı Kanunun 12. maddesiyle Gelir Vergisi Kanununun 94/6-b maddesinde yapılan değişiklik sonucu yatırım indirimi istisnasında stopaj uygulaması kaldırılmıştır.¹⁹⁷

Aynı Kanunun 17. maddesiyle Gelir Vergisi Kanununa eklenen Geçici 61. maddesinde ise, bu maddenin yürürlük tarihinden önce (24.04.2003 tarihinden önce) yapılan müracaatlara istinaden düzenlenen yatırım teşvik belgeleri kapsamındaki yatırımlarla ilgili yatırım harcamalarına uygulanan yatırım indirimi istisnasına ilişkin stopaj uygulaması açıklanmıştır. Buna göre;

1- 24.04.2003 tarihinden önce yapılan müracaatlara istinaden düzenlenen yatırım teşvik belgeleri kapsamındaki yatırımlarla ilgili;

- Bu tarihten önce yapılmış yatırım harcamalarına,

-Mükelleflerin 24.04.2003 tarihinden sonraki ilk geçici vergilendirme dönemine ilişkin beyannamenin verileceği tarihe kadar yeni düzenlemeden yararlanmak için talepte bulunmamaları nedeniyle önceki düzenlemeye tabi olacak olan bu tarihten sonraki harcamalarına ilişkin yatırım indirimi istisnasından

¹⁹⁴ Recep BIYIK ve Aydın KIRATLI, **Vergi Teşvikleri ve Korumaları**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Acar Matbaacılık A.Ş., İstanbul 2000, s.71.

¹⁹⁵ A.Bumin DOĞRUSÖZ, "Yatırım İndirimi ve Stopaj", **Dünya Gazetesi**, 23.12.2002.

¹⁹⁶ 13.12.2002 tarih ve 24962 sayılı **Resmî Gazetede** yayımlanmıştır.

¹⁹⁷ **4842 sayılı Kanun Madde 12.**

yararlanan kazançlar üzerinden dağıtılsın, dağıtılmasın %19,8 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılacaktır.

2- 24.04.2003 tarihinden önce gerçekleşen yatırımlar üzerinden hesaplanan ve kazancın yetersiz olması nedeniyle sonraki dönemlere devreden yatırım indiriminden yararlanan kazançlar üzerinden dağıtılsın, dağıtılmasın %19,8 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılacaktır.¹⁹⁸

Ayrıca bu stopaj hükümlerindeki geçişi düzenlemek için Kanunun 17. maddesi ile GVK'ya Geçici 62. madde eklenmiştir. Buna göre, 1998 ve önceki yıllara ait kârlar, dağıtılsın dağıtılmasın tevkifata tabi tutulduğundan bu kârların 2003 ve müteakip yıllarda dağıtılması durumunda, bu kârlar üzerinden tevkifat yapılmayacağı hususuna açıklık getirilmektedir. Aynı şekilde 1999-2002 yılları arasında elde edilen ve üzerinden tevkifat yapılan istisna kazançlar ile aynı dönemlere ait olup üzerinden tevkifat yapılmamış istisna kazançların dağıtılması halinde de tevkifat yapılmayacağı hususu maddenin 1 numaralı fıkrasının (b) bendinde düzenlenmektedir.¹⁹⁹

4842 sayılı Kanunun 37/3 hükmü ile gelir ve kurumlar vergilerinin yanı sıra, GVK'nın 94. madde ve KVK'nın 24. maddesi gereğince tevkifat yapmak zorunda olanların, ilgili tevkifat tutarları üzerinden alınan %10'luk fon payı 01.01.2004 tarihinden itibaren kaldırılmıştır. Kısacası 01.01.2004 tarihinden itibaren gelir ve kurumlar vergisi ile gelir vergisi stopajları üzerinden artık fon payı alınmamaktadır. Bu durumu göz önünde bulundurduğumuzda; GVK'nın getirilen geçici 61. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen %19,8'lik tevkifat oranını nasıl anlamamız gerekecektir. Bu hükümle yapılmak istenen şudur: Kanun koyucu kendi ihtiyarıyla eski hükümlerden yararlanmayı tercih edenlerin yapacağı yeni yatırım harcamaları ile 24.04.2003 tarihine kadar yapılan ancak yatırım indirimi istisnasından yararlanamayan tüm yatırım harcamaları için eski vergi yükünün (tevkifat+fon payı) devam etmesini öngörmüştür. Söz konusu yatırım harcamalarından en erken 2003 yılı kazançları için yararlanılabileceğinden yeni hükümlere göre dağıtılıp dağıtılmaması durumuna bakılmaksızın yapılacak stopaj oranı hakkında hiçbir hüküm yoktur. Diğer taraftan 2003 yılı kazançlarına 2004 yılında gelir vergisi tevkifatı yapılabileceğinden ve bu tarihte de fon payı uygulaması olmadığından fon

¹⁹⁸ 4842 sayılı Kanun Madde 17.

¹⁹⁹ Mustafa Gürhan ACAR, "Yatırım İndirimi Stopajı", *Vergi Dünyası*, Sayı 262, Haziran 2003, s.183.

payını da kapsayan bir yeni oran belirlenmiştir. Kısaca belirtecek olursak eski hükümlerden yararlanmak zorunda olanlar veya yararlanmayı tercih edenler, hangi dönemde yatırım indirimi istisnasından yararlanırlarsa yararlınsınlar, istisna tutarını dağıtıp dağıtmadıklarına bakılmaksızın %19,8 oranında gelir vergisi tevkifatına tabi tutacaklardır.²⁰⁰

5024 sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanununa eklenen geçici 65. maddenin 2. fıkrasında, bu kez geçici 61. madde kapsamında yatırım indirimi istisnasını seçmiş olan mükelleflerin, maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonra verilmesi gereken ilk geçici vergi beyannamesinin 10.02.2004 (zor durumda olduğunu bildirerek ek süre talep eden mükellefler için 16.02.2004) tarihine kadar bağlı buldukları vergi dairesine bildirimde bulunmak suretiyle tercihlerini tekrar değiştirebilecekleri hükme bağlanmıştır. Bu nedenle eski hükümler çerçevesinde yatırım indirimi istisnasından yararlanan kazançlar üzerinden dağıtılsın, dağıtılmasın %19,8 oranında tevkifat yapılacaktır. Bu tevkifat oranı fon payını da içerecek şekilde tespit edildiğinden, tevkifat tutarı üzerinden ayrıca fon payı hesaplanmayacaktır.²⁰¹

4842 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi sonrası kurumların istisna kazançları ile normal kazançları ayırımına son verilmiştir. İstisna olsun olmasın sadece kâr dağıtım aşamasında tevkifat yapılması gerekecek, ayrıca halka açık şirketlerle halka açık olmayan şirketler arasındaki ayırım kaldırılarak tevkifat oranının her iki tür şirket için de aynı olması sağlanacaktır. Bu nedenle 4842 sayılı Kanun ile yatırım indiriminden yararlanan kazançlara uygulanan (fon payı dahil) %19,8'lik stopaj kaldırılmıştır. Dağıtılmayan yatırım indirimi istisnası üzerinden stopaj yapılmayacaktır. Şirket sermayesinin güçlendirilmesi amacıyla istisna tutarının sermayeye ilave edilmesi ise kâr dağıtım sayılmamaktadır. Dağıtılan yatırım indirimi istisnasının stopaja tabi tutulacağı ise açıktır.²⁰²

3.7. Geçici Vergi Uygulamasında Yatırım İndirimi

Geçici vergi uygulamasında, yatırım indirimi özellik arz etmektedir. Bu özellik, geçici vergi uygulaması açısından kural olarak yatırım indiriminin harcama esasına uygun olarak yararlanılmasıdır. Gelir Vergisi Kanununun mükerrer 120.

²⁰⁰ DAKIN, a.g.e., s.110.

²⁰¹ ÖZBALCI, a.g.e., s.204.

²⁰² DAKIN, a.g.e., s.108.

maddesi hükmüne göre, geçici vergi matrahının hesabında yıllık beyannamede kazancın yetersiz olması nedeniyle indirilemeyen tutar hariç, harcama yapılmadıkça yatırım indirimi uygulanamamaktadır. Bu düzenlemeye göre kural olarak harcama esası geçerlidir.²⁰³

Geçici vergi uygulamasında yatırım indirimi uygulanabilmesi için yatırımın ya cari geçici vergi döneminde yapılmış olması, ya da önceki dönemlerde yapılmış olan yatırım harcamaları üzerinden hesaplanan yatırım indiriminin indirilememiş olması gerekir. Cari geçici vergi döneminde yatırım harcaması yapılmakla birlikte, bu yatırım üzerinden hesaplanan yatırım indiriminin önceki döneme ilişkin beyannamede indirilmiş olması durumunda yeniden indirim yapılmaz. Önceki dönemlerde yapılan yatırım harcamaları üzerinden hesaplanan fakat indirim olanağı bulunmadığından sonraki dönemlere devreden yatırım indirimi geçici vergi dönemlerinde aynı koşulların varlığı ile endekslemeye tabi tutulabilir.²⁰⁴

4. 5024 SAYILI ENFLASYON DÜZELTMESİNE İLİŞKİN KANUN'UN YATIRIM İNDİRİMİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELERİ

Enflasyon düzeltmesi konusunda yasal düzenlemelerin yapıldığı 5024 sayılı Kanun'un 6. maddesiyle 01.01.2004 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere GVK'nın yatırım indirimi istisnasını düzenleyen 19. maddesinin 2. ve 3. fıkraları değiştirilmiştir. Söz konusu değişikliklerle devreden yatırım indirimi istisnasının endekslenmesinde yeniden değerlendirme oranı yerine Devlet İstatistik Enstitüsü Toptan Eşya Fiyatları Genel Endeksinin kullanılacağı hükme bağlanmıştır. Ancak bu değişiklik eski hükümlere göre yatırım indiriminden yararlanan mükellefleri etkilememektedir. Eski hükümlerin geçerli olduğu yatırım indirimi uygulamasında devreden yatırım indirimi tutarları yeniden değerlendirme oranıyla endekslenmeye devam edilecektir.²⁰⁵

Diğer taraftan enflasyon düzeltmesi uygulanan dönemlerde, yatırım indirimi istisnası tutarının hesaplanmasında amortisman tabi iktisadi kıymetin aktife alındığı hesap dönemi sonundaki düzeltilmiş değerinin esas alınacağı hükme bağlanmıştır. 5024 sayılı Kanununun 8. maddesiyle GVK'ya ilave edilen geçici 65. madde uyarınca

²⁰³BIYIK ve Aydın KIRATLI, a.g.e., s.69.

²⁰⁴YILDIZ, a.g.e., s.240.

²⁰⁵Maliye Hesap Uzmanları Derneği, a.g.e., s.105.

19. madde kapsamında yatırım indirimi istisnası tutarının tespitinde 01.01.2004 tarihine kadar yapılan harcama tutarları düzeltilmiş değerleri ile dikkate alınmayacaktır. Bu hükümler çerçevesinde ancak 01.01.2004 tarihinden itibaren yapılacak harcamalar düzeltmeye tabi tutulabilecek ve hesap dönemi sonunda bu düzeltilmiş değerler dikkate alınabilecektir.²⁰⁶

Örnek: 08.09.2003 tarihinde alınan 50.000.000.000.-TL tutarındaki amortisman tabi iktisadi kıymet 5024 sayılı Kanunla VUK'a eklenen geçici 25. madde kapsamında endekslenerek ve 31.12.2003 tarihli bilançoda düzeltilmiş bu değer yer alacaktır. Ancak yatırım indirimi 50.000.000.000.-TL üzerinden hesaplanacaktır. Söz konusu aktif kıymet 01.01.2004 tarihinden sonra satın alınmış olsaydı, her bir geçici vergilendirme dönemi sonu ve hesap dönemi sonu itibariyle endekslenerek ve yatırım indirimi tutarının hesabında düzeltilmiş bu değerler dikkate alınabilecektir.²⁰⁷

Ancak yatırım indirimi uygulaması bakımından tercihlerini değiştirmeyerek eski hükümlere göre yatırım indirimi uygulamasına devam edenler GVK'nın geçici 65. maddesi uyarınca yukarıda açıklanan düzeltme farklarını yatırım indirimi tutarının tespitinde dikkate alamayacaklardır.²⁰⁸

Diğer taraftan mükellefler GVK'nın 19/3. maddesi uyarınca herhangi bir iktisadi kıymete ilişkin olarak bu iktisadi kıymetin aktife alındığı hesap döneminden önce bir harcama yapılması durumunda bu harcamalar yapıldıkları hesap dönemi sonu itibariyle endekslenerek ve yatırım indirimi tutarının tespitinde bu değerler dikkate alınacaktır. Bu düzeltilmiş değerler müteakip vergilendirme döneminde aktife alınan iktisadi kıymetin maliyet bedeli içerisinde bilanço günleri itibariyle endekslenmeye devam edecektir. Ancak bu değerler içerisinde bir önceki hesap dönemi sonu itibariyle endekslenmiş değere isabet eden farklar yatırım indirimi tutarının tespitinde dikkate alınmayacaktır.²⁰⁹

Örnek: 11.10.2004 tarihi itibariyle yatırım indirimine tabi iktisadi kıymet için harcama yapılmaya başlanmış, 31.12.2004 tarihi itibariyle bu harcamaların endekslenmiş değeri 45.000.000.000.-TL'ye ulaşmıştır. Söz konusu iktisadi kıymet

²⁰⁶ ÖZBALCI, a.g.e., s.200.

²⁰⁷ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, a.g.e., s.105.

²⁰⁸ ALTINDAĞ, a.g.e., s.32.

²⁰⁹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, a.g.e., s.105.

için 2005 yılında da 15.000.000.000.-TL harcama yapılmış ve bu iktisadi kıymet 15.01.2005 tarihi itibariyle yapılmakta olan yatırımlar hesabından ilgili iktisadi kıymet hesabına alınmıştır. 01.01.2005 tarihinden itibaren 2004 yılında yapılan ve 31.12.2004 tarihi itibariyle değeri 45.000.000.000.-TL olan harcama ile 2005 yılında yapılan harcamalar endekslenmeye devam edilmiş, 31.12.2005 dönem sonu itibariyle bu iktisadi kıymetin toplam endekslenmiş değeri 80.000.000.000.-TL olmuştur. Bu değer 15.000.000.000.-TL'si 45.000.000.000.-TL'ye isabet eden endeks farkı, 5.000.000.000.-TL'si ise 2005 yılında yapılan harcamalara ilişkin endeks farkıdır.

Bu durumda 2004 yılında yapılan harcamalar üzerinden hesaplanacak yatırım indirimi tutarı $(45.000.000.000 \times \%40)$ 18.000.000.000.-TL'dir. Söz konusu işletmenin 2004 yılı kazancı ise 20.000.000.000.-TL'dir. Bu durumda 2004 hesap dönemi için hesaplanan yatırım indirimi tutarının tamamı indirim konusu yapılacaktır. 2005 hesap dönemine ilişkin olarak hesaplanacak yatırım indirimi tutarı ise $((80.000.000.000 - 45.000.000.000 - 15.000.000.000) \times \%40)$ 8.000.000.000.-TL olacaktır.²¹⁰

---

²¹⁰ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, a.g.e., s.106.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASINA İLİŞKİN ÖZELLİK ARZEDEN HUSUSLAR

1.YATIRIM İNDİRİMİNE KONU İKTİSADİ KIYMETLERİN SATIŞI VEYA DEVRİ HALİNDE YAPILACAK İŞLEMLER

1.1. Satıcı Yönünden

Yatırım indirimi mevzuuna giren iktisadi kıymetlerin yatırım tamamlanmadan satış veya devri durumunda, Gelir Vergisi Kanununun Ek 5. maddesi hükmü uyarınca, yatırım indirimi dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmemiş olan vergiler tahakkuk ettirilerek tahsil olunmaktaydı. Bununla birlikte 4842 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile “Yatırım indirimi istisnasına konu iktisadi kıymetleri aktife alındıkları tarihten itibaren iki yıl içinde elden çıkaran mükellefler, bu iktisadi kıymetlerle ilgili olarak yatırım indirimi istisnası uygulama haklarını kaybederler. Bu durumda daha önce yararlanılan yatırım indirimi istisnası için herhangi bir işlem yapılmaz.”²¹¹

Madde gerekçesinde; “Yatırım indirimi istisnasının uygulanabilmesi için istisnadan yararlanana kıymetin iki tam yıl süreyle elden çıkarılmaması gerekmektedir. Bu şarta uyulmadığı takdirde, daha önce yararlanılan istisna tutarı nedeniyle zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler açısından herhangi bir işlem yapılmayacak, ancak daha önce yararlanılamayan istisna tutarının kullanım imkanı kalmayacaktır. Öte yandan yatırım indiriminden kısmen faydalanmış veya hiç faydalanmamış aktif değerleri devir alan kimselerin, kalan yatırım indiriminden yararlanmalarını sağlayacak herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Dolayısıyla aktif değerleri devralanların istisnadan yararlanmaları hiçbir durumda mümkün değildir..” açıklamasında bulunulmuştur.²¹²

Buna göre mükellefler yatırım indirimine konu bir iktisadi kıymeti aktife alındıktan iki yıl sonra elden çıkarmaları durumunda, bu iktisadi kıymete ilişkin olarak (yıllar itibariyle belirlenen yeniden değerlendirme oranları kullanılarak

²¹¹ YILDIZ ve TEKİN, a.g.e., s.68.

²¹² YILDIZ ve TEKİN, a.g.e., s.68.

değerlenmiş tutarlar itibariyle) yatırım indirimi istisnasından yararlanmaya devam edeceklerdir. İktisadi kıymetin aktife alındığı tarihten itibaren iki yıl içinde elden çıkarılması durumunda ise, elden çıkarma dönemi itibariyle yatırım indirimi istisnası uygulama hakkı ortadan kalkacaktır. Söz konusu şartta uyulmadığı takdirde daha önce yararlanılan istisna tutarı nedeniyle zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler açısından herhangi bir işlem yapılmayacaktır. Ancak daha önce yararlanılamayan istisna tutarının kullanım imkanı kalmayacaktır. Yani; mükellefler yatırımlarının aktifleştirilmesini müteakip, 2 tam yıl içinde elden çıkarmaları halinde, yapılan yatırımla ilgili olarak, dönem kazançlarının yeterli olmaması nedeniyle, henüz kullanılmamış olan yatırım indirimi hakkını kullanamayacaklardır. Buna karşın, aktifleştirme tarihini müteakip, 2 tam yıl aktifte kalan yatırıma konu değerlerin satılması halinde satıcı, kârın yetersizliği nedeniyle kullanmadığı yatırım indirimi hakkını daha sonraki yıllarda kullanabilecektir.²¹³

Örnek: Bir ticari işletme 25.08.2003 tarihinde 120.000.000.000.-TL'ye faaliyetinde kullanmak üzere amortismanına tabi iktisadi kıymet satın almıştır. Bu iktisadi kıymet için yararlanılabilecek yatırım indirimi tutarı (120.000.000.000 x %40) 48.000.000.000.-TL'dir. 2003 yılı için söz konusu ticari işletmenin kazancı 50.000.000.000.-TL'dir. Bu iktisadi kıymet 12.05.2004 tarihinde satılmıştır. Bu durumda 2003 yılı kazancından indirim konusu yapılan 48.000.000.000.-TL için herhangi bir işlem yapılmayacaktır. Eğer kazancın yetersiz olması dolayısıyla indirilemeyen bir yatırım indirimi tutarı bulunmuş olsaydı devreden bu yatırım indirimi tutarı, 12.05.2004 tarihinden itibaren yatırım indirimi hakkı kaybedildiğinden bu tarihten sonra verilecek beyannamelerde indirim konusu yapılmayacaktır.²¹⁴

4842 sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanununun 19. maddesinde yapılan düzenlemenin 3. bendine göre yatırım indirimi istisnası uygulamasına, istisnaya konu iktisadi kıymete ilişkin harcamaların yapıldığı yılda başlanır ve indirilecek tutara ulaşıncaya kadar devam olunur. Buna karşın yatırım indirimine konu iktisadi kıymetlerin satışında “iktisadi kıymetlerin aktife alınması” esas alınmıştır.²¹⁵

²¹³ Mustafa AKIL, “Yatırım İndirimine Konu Aktif Değerlerin Satışında Vergi Avantajı”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl 12, Sayı 137, Mayıs 2004, s.143.

²¹⁴ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Klavuzu 2004**, Acar Matbaacılık A.Ş., Nisan 2004, s.75.

²¹⁵ AKIL, a.g.e., s.143.

“Vergi Kanunlarında aktife girme kavramının tanımı yapılmış değildir. Aktife girmenin tanımı 267 sayılı Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu Kararı’nda ‘amortisman tabi bir iktisadi kıymetin iktisap edilerek defter kayıtlarına geçirilmesi, değerlendirme günü envantere dahil olması ve kullanıma hazır halde bulunmasıdır.’ şeklinde yapılmıştır.”²¹⁶

O halde bir iktisadi kıymetin aktife alınması için üç şartın da birlikte bulunması gerekmektedir. Söz konusu şartlar iktisadi kıymetler için amortisman ayrılması için de gereklidir.²¹⁷

Daha önceki uygulamada “Yatırım konusu aktif değerlerin, komple tesislerde yatırım tamamlandıktan, diğerlerinde ise kullanılmaya ve üretime başlandıktan sonra topluca satılması veya devri halinde” satıcı veya devreden yönünden herhangi bir işlem yapılmayacağı hükme bağlanmıştı. Bunu dışındaki satış ve devirlerde ve yatırım işlemlerinin ihlali durumlarında cezalı ya da cezasız yatırım indirimi ile tahsil edilmeyen vergi iadesi söz konusuydu.²¹⁸

Oysa 4842 sayılı Kanun sonrasında yatırım yapılmaya başlandıktan sonra indirimden yararlanılmaya başlanılmakta daha sonraki herhangi bir aşamada yatırıma konu iktisadi kıymetlerin satılması halinde daha önceki dönemlerde yararlanılan yatırım indirimi için herhangi bir yatırımla karşılaşmadığı gibi iktisadi kıymetlerin aktifleştirilmesi tarihinden 2 yıl sonra satılması halinde yararlanılmayan yatırım indiriminden de yararlanılmaya devam edilecektir. Bu durumda yatırım indirimi uygulaması çok geniş bir mükellef kitlesini ilgilendirecektir.²¹⁹

2. Satın veya Devir Alan Yönünden

Yatırımın konusuna giren iktisadi kıymeti alanların yatırım indiriminden yararlanıp yararlanamayacakları konusunda Kanun’da herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Konuyla ilgili olarak 4842 sayılı Kanunun gerekçesinde; yatırım indiriminden hiç faydalanmamış veya kısmen faydalanmış iktisadi kıymetleri devir alan kimselerin, bu iktisadi kıymetle ilgili olarak kalan yatırım indirimi istisnasından faydalanmalarını sağlayacak herhangi bir düzenleme yapılmadığı, aktif değerleri

²¹⁶Süleyman Hayri BALCI, “Amortisman Tabi İktisadi Kıymetlerin Aktife Girmesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı:225, Mayıs 2000, s.142.

²¹⁷ AKIL, a.g.e., S.143.

²¹⁸ YILDIZ ve TEKİN, a.g.e., s.64.

²¹⁹ AKIL, a.g.e., s.144.

devralanların istisnadan yararlanmalarının hiçbir şekilde mümkün olmadığı belirtilmiştir. Nitekim Gelir Vergisi Kanunu 19. madde 4. bendinde; “Yurt içinde veya dışında daha önce kullanılmış olan iktisadi kıymetler” için yatırım indirimi hesaplanmayacağı da açıkça hükme bağlanmıştır. Bu nedenle söz konusu iktisadi kıymetleri devralanların, bu iktisadi kıymetin ilk kullanıcısı olmaması nedeniyle, yatırım indirimi istisnasından yararlanmaları mümkün değildir.²²⁰

Buna karşılık 4684 sayılı Kanunun 18/B maddesi ile değişen Kurumlar Vergisi Kanununun “Bölünme ve Hisse Değişimi” başlıklı 38. maddesine göre de devir veya bölünme sonucu yeni şirkete geçen yatırımın istisna hakkı varsa, bu hak yeni şirket tarafından kullanılacaktır.²²¹

Yine Maliye Bakanlığınca yayımlanan 22 numaralı Gelir Vergisi Sirkülerinin 6. bölümünde “İnşaatı devam eden binaların satın veya devir alınmasından sonra yapılan harcamalara, bina yatırımları için gerekli koşulların sağlanması halinde, satın veya devir alanlarca yatırım indirimi istisnası uygulanacaktır.” Şeklinde açıklamada bulunulmuştur.²²² Buna göre inşaatı devam eden binaları satın veya devir alanlar bina yatırımları için gerekli koşulları sağlamaları halinde, yatırım indirimi istisnasından yararlanabileceklerdir. Yararlanılacak yatırım indirimi satın veya devir alanların yapmış oldukları harcamalara uygulanacaktır. Söz konusu sirkülerde satın alma bedelinin yatırım indiriminden yararlanıp yararlanamayacağı konusunda bir belirlemede bulunulmamıştır. Gelirler Kontrolörlüğü'ne göre tamamlanmamış binanın satın alma bedelinin yatırım indiriminden yararlanmaması gerekmektedir. Çünkü bitmiş hiç kullanılmamış binaların satın alınması durumunda da satın alma bedelleri nasıl yatırım indiriminde kullanılmıyorsa bitmemiş yatırımların alınmasındaki satın alma bedellerinin yatırım indiriminden yararlanmaması gerekir. Bu konuyla ilgili Bakanlıkça açıklamada bulunulması gereklidir.²²³

²²⁰ VURAL, a.g.e., s.51.

²²¹ AKIL, a.g.e., s.144.

²²² 22 Nolu Gelir Vergisi Kanununun Sirküleri, 24.03.2004.

²²³ AKIL, a.g.e., s.144.

2. YATIRIM İNDİRİMİNİN KONUSU

2.1. Mal ve Hizmet Üretimi ile Doğrudan İlgili Olmayan Alet ve Edevat, Mefruşat ve Büro Demirbaşları

4842 sayılı Kanunla yeniden düzenlenen Gelir Vergisi Kanununun 19. madde 4. fıkrasında; “Mal ve hizmet üretimi ile doğrudan ilgili olmayan; alet, edevat, mefruşat ve büro demirbaşları” için yapılan harcamalarla ilgili olarak yatırım indirimi hesaplanmayacağı hüküm altına alınmıştır. Yapılan bu belirleme beraberinde bir tartışmayı da başlatmıştır. Esasen faaliyet türü ne olursa olsun alet, edevat, mefruşat ve büro demirbaşları her halukarda mal ve hizmet üretimiyle doğrudan ilgili görünmektedirler. Konu ile ilgili açık kıstaslar ortaya konulmadığı sürece farklı yorumlamaların olması kaçınılmaz olacaktır. Mal üretimi ile doğrudan ilgililik nispeten açık olmakla birlikte, hizmet üretimi konusu daha soyut ve karmaşıktır. Örneğin imalat sanayiinde kullanılan makinelerin bakım onarımında kullanılan alet edevatın, üretim sürecine yön veren bilgisayarların ve hatta bu alanda kullanılan bilgisayar programlarının yatırım indirimi istisnasından faydalanabileceği konusu açıktır. Ancak aynı şirket bünyesindeki pazarlama, satış, muhasebe veya yönetim departmanlarında kullanılan alet, edevat, mefruşat ve büro demirbaşları konusunda, bu departmanlarda kendi alanlarında hizmet üretim yeri olmasına rağmen, yatırım indirimi uygulamasının ne olacağının net olarak ortaya konmasına imkan bulunmamaktadır.²²⁴

Yeni düzenlemedeki temel kıstas mükelleflerin “esas faaliyet konusunun” ne olduğudur. Buna göre ana faaliyet konusu kumaş boyama faaliyeti olan bir işletmede sadece bu faaliyete matuf, doğrudan ilgisi bulunan ve kullanılmaması veya bulundurulmaması üretim sürecini etkileyebilecek iktisadi kıymetler indirimden faydalanabileceklerdir. Yine esas faaliyet konusu hizmet üretimi olan bir tatil köyü işletmesinde de, konaklama, yiyecek, eğlence, sportif aktiviteler gibi faaliyetlerde doğrudan kullanılan iktisadi kıymetler indirimden faydalanabilecektir. Her iki işletme örneğinde de esas faaliyet konusu ile doğrudan ilgili olmayan üretim üniteleri olarak değerlendirilebilecek pazarlama, muhasebe gibi departmanlarda kullanılan söz konusu iktisadi kıymetler için yatırım indirimi hesaplanmayacaktır.²²⁵

²²⁴ VURAL, a.g.e., s.52.

²²⁵ VURAL, a.g.e., s.52.

Nitekim Gelir Vergisi Kanunu 19. madde 1. fıkrasında “...faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları veya imal ettikleri...” ifadesi de bu anlayışı güçlendirmektedir. Yine aynı maddenin, yatırım indirimi hesaplanmayacak iktisadi kıymetlerin sayıldığı, 4. fıkrasında; işletmenin esas faaliyeti ile ilgili olmayan kara, hava ve deniz taşıtları ile ilgili yatırım indirimi hesaplanmayacağı ifade olunmuştur.²²⁶

2.2. Başkasının Mülkiyetindeki Arsa ve Arazilere Yapılan Yatırımlar

Yatırım indirimine ilişkin kanuni düzenlemede, yatırım indiriminden yararlanabilmek için yatırımların sadece yatırımcının mülkiyetinde bulunan taşınmazlar üzerine yapılması gerektiği yönünde bir şart yoktur. Dolayısıyla yatırım indiriminden yararlanacak yatırımcı, yatırımını ister kendi fabrikasında isterse kiraladığı fabrikada gerçekleştirebilir. Yatırım indirimine konu yatırım malları her halükarda yatırımcı firmanın aktifinde ise ve bu yatırım nedeniyle üretimden elde edilen kazanç bu firma tarafından beyan ediliyor ise, kiralanan bir fabrikaya yapılan yatırım harcamaları da yatırım indirimi istisnasından faydalandırılır.²²⁷

2.3. Yurt Dışında ve Serbest Bölgede Yapılan Yatırımlar

Tam mükellef yatırımcıların yurt dışındaki iş yerlerinde yaptıkları yatırım harcamaları yatırım indirimine konu edilemez.

Maliye Bakanlığınca verilen bir özalgede, yurt dışında satın alınan iktisadi kıymetlerin yatırımcı için yine yurt dışında üretim yapan bir işletmede geçici olarak kullanılması durumunda, bu iktisadi kıymetler yurda kesin ithali yapılmıncaya kadar yatırım indiriminden yararlanılamayacağı belirtilmiştir.²²⁸

3. FİNANSAL KİRALAMA KONUSU İKTİSADİ KIYMETLERDE YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI

3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununun değişmeden önceki 28. maddesinde; “Teşvik belgesine bağlanmış bulunan yatırımların tamamının veya bir bölümünün finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilmesi halinde kiralayan, kiracının

²²⁶ VURAL, a.g.e., s.52.

²²⁷ BIYIK ve KIRATLI, a.g.e., s.48.

²²⁸ Maliye Bakanlığınının 29/4/1999 tarih ve 45 / 4500-30072 / 16638 sayılı özalgesi.

teşvik belgesinde belirtilen ve satın alma halinde onun tarafından kullanılmasına hak kazanılan teşviklerden Devlet Planlama Teşkilatı'nca teşvik mevzuatına göre belirlenecek esaslar çerçevesinde yararlanılır” denilmektedir.²²⁹

Konuyla ilgili olarak Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan tebliğinde de; yatırım indiriminden kısmen faydalanmış veya hiç faydalanmamış aktif değerlerin kısmen veya tamamen bir finansal kiralama şirketince bir başkasına kiralanması durumunda, yasal koşulların taşınması kaydıyla yatırım malının daha önceki yatırımcı tarafından kullanılıp kullanılmadığına bakılmaksızın finansal kiralama şirketince yatırım indiriminden yararlanabileceği açıklanmış bulunmaktadır.²³⁰

Finansal Kiralama Kanununun değişmeden önceki 28. maddesinde de belirtildiği üzere, kiralayanın teşviklerden yararlanabilmesi için finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilen yatırımların teşvik belgesine bağlanmış olması zorunludur. (146 Seri Nolu Gelir Vergisi Genel Tebliği) 4842 sayılı Kanunun Geçici 2. maddesinde, bu Kanunun yayım tarihinden önce yapılan finansal kiralama sözleşmeleri ile ilgili olarak, 10.06.1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununun bu Kanun ile değiştirilmeden önceki 28. maddesinin uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla 24.04.2003 tarihinden önce finansal kiralama sözleşmelerinin yapılması durumunda kiralayanın kiraladığı iktisadi kıymete ilişkin yatırım teşviğinden yararlanabilmesi için söz konusu kıymetin yatırım teşvik belgesi kapsamında olan bir iktisadi kıymet olması gerekmektedir.²³¹

4842 sayılı Kanunun 31. maddesiyle 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununda değişiklik yapılmış ve “yatırımların tamamının veya bir bölümünün finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilmesi halinde kiralayan, finansal kiralamaya konu olan iktisadi kıymetlerle ilgili olarak bunların satın alınması halinde uygulanan teşviklerden yararlanır.” hükmü getirilmiştir. Bu durum, 4842 sayılı Kanunla söz konusu maddede yapılan değişiklik öncesi ve sonrasında geçerlidir. Dolayısıyla 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununda değişiklik yapılmadan önceki halinde olduğu gibi, finansal kiralama konusu malın mülkiyeti kiralayan şirkete ait olduğundan yatırımların tamamının veya bir kısmının finansal kiralama yoluyla

²²⁹ 28.06.1985 gün ve 18795 sayılı **Resmi Gazete**'de yayımlanmıştır.

²³⁰ **GVK 253** seri No.lu Genel Tebliği.

²³¹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Klavuzu 2004**, Acar Matbaacılık A.Ş., Nisan 2004, s.102.

gerçekleştirilmesi halinde, yatırım indirimi istisnasından malın mülkiyetine sahip olan finansal kiralama şirketi yararlanacaktır.²³²

Örnek: (A) Anonim Şirketinin toplam yatırım tutarı 500 milyar liradır. Ancak şirket, yatırımın 80 milyarlık kısmını finansal kiralama yoluyla gerçekleştirmeye karar vermiştir. Bu durumda; 500 milyar liralık yatırımın tamamının (Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarında yatırım indirimi istisnası ile ilgili olarak öngörülen koşullara uygun olarak) gerçekleştirilmesi halinde, toplam yatırımın 420 milyarlık bölümüne isabet eden yatırım indirimi istisnasından (A) kurumu, 80 milyar lirasına isabet eden yatırım indirimi istisnasından ise kiralayan (Finansal Kiralama Şirketi) yararlanacaktır.²³³

Bu çerçevede finansal kiralamaya konu iktisadi kıymetlere ilişkin olarak yatırım indirimi hakkı, finansal kiralamacı kuruluşun olmakla birlikte bu hakkın varlığı kiracının hukuki konumuna göre belirlenmektedir. Örneğin işletme hesabı esasına göre defter tutan bir mükellefe yapılan kiralamada finansal kiralama kuruluşunun yatırım indirimi uygulayabilmesi mümkün bulunmamaktadır. Zira kiracı kuruluş işletme hesabı esasına göre defter tuttuğundan yatırım indiriminden yararlanma hakkı yoktur. Kiralayanın yatırım indirimi istisnasından yararlanabilmesi kiracının durumuna göre belirlendiğinden, kiracının yatırım indirimi şartlarını ihlal edip etmediği hususu kiralayan açısından da önem taşımaktadır.²³⁴

Yukarıda açıklanan hususlar gözönünde bulundurulmak koşuluyla finansal kiralamacı kuruluşlar daha önce açıklanan esaslar çerçevesinde GVK'nın 19.maddesi uyarınca yatırım indiriminden yararlanacaktır.

24.04.2003 tarihinden önce yapılan müracaatlara istinaden teşvik belgesine bağlanmış yatırımlara konu iktisadi kıymetlerin tamamının veya bir kısmının, 24.04.2003 tarihinden sonra, finansal kiralama yoluyla edinilmesi halinde, kiralayan (finansal kiralama şirketi) bu iktisadi kıymetler ile ilgili olarak yatırım indiriminden yararlanabilecektir. Yararlanılabilecek istisna tutarı, kiracının geçici 61. madde kapsamında yararlanabileceği istisna tutarı olacaktır. Kiracının teşvik belgesine bağlı yatırımları için yeni hükümlerin uygulanmasını talep etmiş olması halinde kiralayan

²³² KELECİOĞLU, a.g.e., s.207.

²³³ BIYIK ve KIRATLI, a.g.e., s.101.

²³⁴ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenlem Klavuzu 2004**, Acar Matbaacılık A.Ş., Nisan 2004, s.75.

da bu düzenlemeye göre hesaplanan tutarda istisnadan yararlanabilecektir. 24.04.2003 tarihinden önce gerçekleşmiş finansal kiralama işlemlerinde bu işlemler için ayrı bir teşvik belgesi düzenlenmiş olduğundan finansal kiralama şirketi tercihini bağımsız olarak kullanabilecektir. Diğer taraftan finansal kiralama şirketleri, finansal kiralamaya konu etmediği iktisadi kıymetler için kendileri doğrudan GVK'nın 19. maddesi uyarınca yatırım indirimi uygulaması yapabileceklerdir.²³⁵

Görüldüğü üzere finansal kiralama yoluyla edinilen sabit kıymet yatırımlarında yatırım indiriminden reel yatırımı yapan değil, bu yatırım için sabit kıymeti temin eden finansal kiralama şirketi yararlanmaktadır. Bu durum, finansal kiralamaya konu olan sabit kıymet mülkiyetinin kiralayana ait olduğuna ilişkin yasal belirlemeden kaynaklanmaktadır. Esasen bu belirleme teminat gayesini gütmekte olup, gerçekte sabit kıymeti fiilen elinde bulunduran ve kullanan yatırımcı şirkettir. Dolayısıyla, yatırım teşvikinden yatırım faaliyetinde bulunan değil, ana faaliyeti finansal kiralama işi olan finansal kiralama şirketi yararlanmaktadır ki böylece aslında yatırımlar değil, yürütülen faaliyet teşvik edilmiş olmaktadır. Yatırım teşvik belgelerinde finansal kiralama 1996-2000 döneminde %1,8-2,5 oranları arasında bir paya sahip olmuştur.²³⁶

4. BAŞKA İNDİRİM VE İSTİSNALARIN BULUNMASI DURUMUNDA MAHSUP SIRASI

4.1. Başka İstisnaların Bulunması Durumunda

Yatırım indirimi kazancın bulunması halinde, belli bir süreyle sınırlı olmaksızın kullanılacak bir vergi istisnasıdır. Bu iki özelliği yatırım indiriminin vergi matrahından indiriminde mahsup sırasını önemli hale getirmektedir.²³⁷

Yatırım indiriminin mahsubunda süre kısıtlaması bulunmaması ve sürekli endeksleme uygulaması nedeniyle diğer istisnaların yatırım indirimine göre öncelikli mahsubu mükelleflere avantaj sağlamaktadır. Mahsup sırası ile ilgili vergi

²³⁵ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Klavuzu 2004**, Acar Matbaacılık A.Ş., Nisan 2004, s.76.

²³⁶ Maliye Hesap Uzmanları Vakfı, **Türk Vergi Sistemi; Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, TOBB Yayını, Doğu Matbaacılık Ltd. Şt., Ankara 2002, s.62.

²³⁷ BIYIK ve KIRATLI, a.g.e., s.104.

kanunlarında bir düzenleme bulunmaması yatırım indiriminin diğer istisnalardan daha sonra mahsup edilmesi imkanını vermektedir.²³⁸

187 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde de konuya bu açıdan bakılmış ve mükelleflerin, yatırım indirimi dışında uygulamaları gereken başka indirimi ve istisnaları bulunması halinde, önce diğer istisnaların, sonra yatırım indiriminin uygulanacağı belirtilmiştir.²³⁹

4.2. Geçmiş Yıl Zararlarının Bulunması Durumunda

4.2.1. Gelir Vergisi Mükelleflerinde

Gelir vergisi, mükelleflerin Gelir Vergisi Kanununun 2. maddesinde sayılan gelir unsurları üzerinden alınmaktadır. Aynı Kanunun 85. maddesinde, farklı gelir unsurlarından oluşan vergiye tabi gelirin toplanmak suretiyle vergilendirilmesi, 89. maddede ise geçmiş yıl zararlarının toplam gelirden mahsubu öngörülmektedir.²⁴⁰

Öte yandan, gelir vergisi mükelleflerinde yatırım indirimi ticari veya zirai kazançtan indirilebilmekte, diğer gelir unsurlarından indirimi mümkün olmamaktadır.

Bu düzenlemelere göre gelir vergisi mükelleflerinin sırasıyla;

- Vergiye tabi gelir unsurlarının tespiti,
- Ticari veya zirai kazancın tespitinde yatırım indirimi de dikkate alınarak beyan edilecek gelirlerin toplanması ve indirimler öncesi gelir tutarının hesaplanması,
- Geçmiş yıl zararlarının gelir unsurları itibariyle ayırım yapılmaksızın toplam gelirden düşülerek gelir vergisi matrahının hesaplanması gerekir.

Öte yandan Gelir Vergisi Kanununun 91. maddesindeki yetki çerçevesindeki; şekli, muhtevası ve ekleri Maliye Bakanlığınca belirlenen ve kullanılması zorunlu olan yıllık gelir vergisi beyannamelerinde de mahsup sırası yukarıda açıklanan şekildedir.²⁴¹

²³⁸ BIYIK ve KIRATLI, a.g.e., s.104.

²³⁹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Klavuzu 2004**, Acar Matbaacılık A.Ş., Nisan 2004, s.106.

²⁴⁰ BIYIK ve KIRATLI, a.g.e., s.105.

²⁴¹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, a.g.e., s.107.

4.2.2. Kurumlar Vergisi Mükelleflerinde

Geçmiş yıl zararları Kurumlar Vergisi Kanununun 14/7. maddesinde indirilecek giderler arasında sayılmıştır. Yatırım indirimi de daha önce de açıklandığı üzere kurum kazancından indirilecek bir istisnadır. Bu nedenle önce geçmiş yıl zararları dahil giderlerin hasıllattan indirilmesi suretiyle kurum kazancının hesaplanması, sonra yatırım indirimi istisnasının dikkate alınarak kurumlar vergisi matrahının tespiti gerekir.²⁴²

Örnek: Bay (A), ticari kazanç sahibi bir gerçek kişi olup yapmış olduğu harcamalar nedeniyle 2002 yılında 30.000.000.000.-TL ve 2003 yılında 70.000.000.000.TL yatırım indirimi uygulamaya hak kazanmıştır. Bay (A)'nın 2001 yılı ticari kazancı 20.000.000.000.-TL zarar, 2002 yılı ticari kazancı 40.000.000.000.TL kâr ve 2003 yılı ticari kazancı 75.000.000.000.-TL kârdır. Buna göre Bay (A)'nın yıllar itibariyle yararlanabileceği yatırım indirimi tutarı ve vergiye tabi matrahları şöyle olmalıdır.

Yıl	Ticari Kazanç	Önceki Dönemden Devreden Tutarı	Yararlanılacak Yatırım İndirimi Tutarı (TL)	Vergiye Tabi Matrah (TL)	Kalan ve Sonraki Döneme Devreden Yatırım İndirimi Tutarı (TL)	Sonraki Döneme Devreden Zarar Tutarı (TL)
2001 (20 Milyar)	---	---	---	---	---	20 Milyar
2002	40 Milyar	20 Milyar	30 Milyar	---	---	10 Milyar
2003	75 milyar	10 Milyar	70 Milyar	---	---	5 Milyar

Tabloda da görüleceği üzere gelir vergisi uygulamasında kurumlar vergisindeki uygulamanın tersine yatırım indirimi tutarı geçmiş yıl zararlarından önce dönem kazancından düşülmektedir. Yukarıdaki mükellef bir kurumlar vergisi mükellefi olsaydı, dönem kazancından önce geçmiş yıl zararları düşülecek, sonra kazanç bulunması halinde yatırım indirimi istisnası uygulanacaktı.²⁴³

²⁴² BIYIK ve KIRATLI, a.g.e., s.106.

²⁴³ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Klavuzu 2004**, Acar Matbaacılık A.Ş., Nisan 2004, s.107.

5. 4842 SAYILI KANUN SONRASI ÖZELLİK ARZEDEN BAZI HUSUSLAR

5.1. Yatırım İndirimi İstisnası ve KDV İstisnası

Katma Değer Vergisi Kanununun 13. maddesine 4369 sayılı Kanunla (d) bendi eklenmiş ve bu bentle yatırım teşvik belgesi kapsamındaki makine ve teçhizat teslimleri Katma Değer Vergisi Kanunundan istisna edilmiştir. Bu durumda, bir tarafta teşvik belgesi olmaksızın yararlanılan yatırım indirimi hükmü diğer tarafta ise sadece teşvik belgesi kapsamında tanınan KDV istisnası yer almaktadır. Yeni düzenleme sonucu; yatırım indiriminden yararlanmak için teşvik belgesine gerek bulunmamaktadır. Ancak KDV istisnasından yararlanabilmek için yine eskiden olduğu gibi teşvik belgesine ihtiyaç duyulmaktadır.²⁴⁴

Şayet Katma Değer Vergisi Kanununun 13/d hükmü de Gelir Vergisi Kanunundaki düzenlemelere paralel olarak düzenlenmiş olsaydı, yani teşvik belgesi şartı kaldırılmış olsaydı, 2003 yılı itibariyle 5 milyarın üzerindeki bir fiyatla satışa konu olabilen bir çok iktisadi kıymet KDV'den istisna edilmiş olacaktı. Böylesi bir düzenlemenin yapılmaması da gayet doğaldır. Kısaca özetleyecek olursak; yatırım harcamalarının KDV'den istisna olabilmesi için mutlaka teşvik belgesi kapsamında olmalıdır.²⁴⁵

5.2. Yatırım İndirimi Uygulamasında Stopaj

Çalışmamızın önceki bölümlerinde de belirttiğimiz gibi yatırım indirimi uygulamasında stopaj konusunda 4842 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, kurumların istisna kazançları ile normal kazançları ayırımına son verilerek istisna olsun olmasın tevkifat kârın dağıtılması aşamasına bırakılmıştır. Başka bir ifadeyle Gelir Vergisi Kanununun 19. maddesi çerçevesinde yararlanılan yatırım indirimi tutarları üzerinden kurumlarca 94. madde uyarınca herhangi bir tevkifat yapılması söz konusu olmayacaktır. Ancak kâr dağıtımı halinde kazanca yatırım indirimi uygulanmış olsa bile tevkifat yapılacaktır.²⁴⁶

²⁴⁴ Figen SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında 4842 Sayılı Kanunla Yapılan Yeni Düzenlemeler II", *Yaklaşım Dergisi*, Sayı 127, Temmuz 2003, s.91.

²⁴⁵ DAKIN, a.g.e., s.110.

²⁴⁶ 4842 sayılı Kanun Madde 12/6-b

4842 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önceki hükümler çerçevesinde Gelir Vergisi Kanununun geçici 61. maddesi çerçevesinde yatırım indirimi istisnasından yararlanan kazançlar ile kazancın yetersiz olması nedeniyle sonraki döneme devreden yatırım indiriminden yararlanan kazançlar üzerinden dağıtılsın, dağıtılmasın %19,8 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılacaktır.²⁴⁷

Gelir Vergisi Kanununun geçici 61. maddesinin 2. fıkrasına göre dağıtılsın dağıtılmasın uygulanacak olan %19.8 gelir vergisi tevkifat oranı ifadesinde “**fon payı**” ibaresi bulunmamaktadır. 4842 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinde, 2003 yılı vergilendirme dönemlerine ilişkin olarak 01.01.2004 tarihinden sonra verilmesi gereken yıllık gelir ve kurumlar vergisi beyannameleri üzerinden hesaplanan gelir ve kurumlar vergisi tutarlarından ayrıca fon payı hesaplanmayacağı hüküm altına alınmıştır. 01.01.2004 tarihinden itibaren verilecek beyannameler üzerinden fon payı hesaplanmayacağı için GVK'nın geçici 61. maddesinde de “fon payı” ifadesine yer verilmemiştir.²⁴⁸

Gelir Vergisi Kanununun 94/6-b maddesi uyarınca yapılacak tevkifat kazancın istisna olup olmadığına bakılmaksızın kâr dağıtımına bağlı hale getirilmiştir. Bu kapsamda istisna kazançlarda önceki yıllarda stopaja tabi tutulmuş veya 4842 sayılı Kanun uygulamasından sonra Gelir Vergisi Kanunu geçici 61. madde gereği %19,8 oranında stopaja tabi tutulmuş kazançların, sonraki yıllarda kâr dağıtımına konu edilmeleri durumunda, bu kazançlara isabet eden tutarlar için stopaj yapılıp yapılamayacağı, istisna kazançları ve kâr paylarının bu geçiş döneminde ne şekilde vergilendirileceği hususu 4842 sayılı Kanunun 17. maddesiyle Gelir Vergisi Kanununa eklenen geçici 62. maddesinde hükme bağlanmıştır. Buna göre, kurumlar vergisi mükelleflerinin;

- a) 31.12.1998 veya daha önceki tarihlerde sona eren hesap dönemlerinde elde ettikleri kazançlarının,
- b) (a) bendi kapsamı dışında kalan ve 31.12.2002 veya daha önceki tarihlerde sona eren hesap dönemlerinde elde edilen, kurumlar vergisinden istisna edilmiş kazançlarının,

²⁴⁷ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Klavuzu 2004**, Acar Matbaacılık A.Ş., Nisan 2004, s.107.

²⁴⁸ Cem TEKİN, “4842 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Uyarınca Dar Mükellef Kurum Kazançları Üzerinden Yapılacak Gelir Vergisi Tevkifatı”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı 129, Eylül 2003, s.119.

c) Gelir Vergisi Kanunu geçici 61. madde kapsamında tevkifata tabi tutulmuş kazançlarının, dağıtım halinde 94. madde uyarınca tevkifat yapılmaz.

Ayrıca üzerinden vergi tevkifatı yapılan kurum kazancından kâr payı alanlara, tevkif suretiyle alınan vergi red ve iade olunmaz.²⁴⁹

Yukarıda yer alan maddenin (c) bendinde; geici 61. maddeye göre tevkifata tabi tutulmuş yatırım indirimi kazançlarının sonraki yıllarda kâr payı olarak dağıtılması halinde tevkifat yapılmayacağı hükme bağlanmışken, (b) bendinde yer alan kurumlar vergisinden istisna edilmiş kazançlar (yatırım indirimi haricindeki) üzerinden önceden tevkifat yapılsa da yapılsa da, bunların kâr payı olarak dağıtılması halinde tevkifat yapılmayacağı belirtilmiştir.²⁵⁰

Bazı mükellefler, yatırım indirimine ilişkin yukarıda açıklanan hükümlerin 24.04.2003 tarihinde yürürlüğe girdiği ve 2002 yılı ile ilgili olarak özel bir hükme yer verilmediği gerekçesiyle 30.04.2003 tarihine kadar verilmesi gereken 2002 yılı Kurumlar Vergisi Beyannameleri üzerinden indirim konusu yapılan yatırım harcamaları için istisna stopajının doğmayacağını iddia etmişlerdir. Bu görüş sahipleri, 24.03.2003 tarihi itibarıyla 94/6-b hükmünün değiştiğini ve eski hükümlerin ortadan kalktığını, bu nedenle de istisna stopajına dair bir hükmün ortada olmadığını, böylece 2002 Kurumlar Vergisi Beyannamesinden indirim konusu yapılan yatırım indirimi için stopaj yapılmasının mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir.²⁵¹

İzmir'de X Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi tarafından ihtirazi kayıtlı verilen 2003/Nisan dönemi muhtasar beyannamesinde gösterilen 2002 yılına ait yatırım indirimi tutarı üzerinden tahakkuk ettirilen gelir vergisi stopajının; Gelir Vergisi Kanununun 94/6-b/ii maddesinin 4842 sayılı Kanunla yeniden düzenlenmesi nedeniyle 24.04.2003 tarihinden itibaren kurum kazançlarından indirim konusu yapılan yatırım harcamaları tutarının tevkifata tabi tutulmasının olanaksız hale geldiği, 4842 sayılı Kanunun 17. maddesiyle eklenen geçici 61. madde hükmünde 24.04.2003 tarihinden önceki müracaatlara istinaden düzenlenmiş bulunan teşvik belgeleri kapsamında bu tarihten sonra yapılacak harcamalara ilişkin geleceğe

²⁴⁹ 4842 sayılı Kanun Madde 12/6-a

²⁵⁰ Mustafa Gürhan ACAR, "Yatırım İndirim Stopajı", *Vergi Dünyası*, Sayı 262, Haziran 2003, s.185.

²⁵¹ ACAR, a.g.e., s.184.

yönelik bir düzenleme olduğundan 2002 yılı yatırım indirimi tutarından tevkifat yapılmasına imkan vermediği iddialarıyla kaldırılması için dava açılmıştır.

Savunma tarafından 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununa 4842 sayılı Kanununun 17. maddesiyle eklenen geçici 61/2. maddesinde yatırım indirimi istisnasından yararlanan kazançlar üzerinden dağıtılsın dağıtılmasın %19,8 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılacağı açıkça belirtildiği, ayrıca Kanun değişikliğinin kapanmış vergilendirme dönemi vergileme rejimini etkilemesinin söz konusu olmadığı, elde etme 2002 yılında gerçekleşmiş olduğundan bu yıla ait vergileme rejiminin uygulanması gerektiği ileri sürülmüştür. İzmir 4. Vergi Mahkemesince gereği görüldükten sonra davanın reddine karar verilmiştir.²⁵²

5.3. Yatırım İndirimi Uygulamasında Tasdik Raporu

Gelir Vergisi Kanununda yatırım indirimi uygulamasının yeniden düzenlendiği 19. maddesinde yatırım indirimi istisnasından yararlanma şartları arasında YMM tasdik raporu aranması şartına yer verilmemiştir. Ancak 28.05.2003 tarihinde yayımlanan Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu 34 no.lu Genel Tebliğinde, yatırım indirimi istisnası uygulamasında daha önceki düzenlemeler çerçevesinde YMM tasdik raporu ibraz şartı aranacağı ifade olunmuştur. Buna göre; 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 227. maddesinin Maliye Bakanlığı'na ermiş olduğu yetkiye istinaden usul ve esasları belirlenerek tasdik zorunluluğu öngörülen yatırım indirimi istisnasına konu işlemlerin yeminli mali müşavirlere tasdik ettirilmesi ve tasdik raporlarının ilgili yıl gelir veya kurumlar vergisi beyannameleri ile birlikte veya 24 sıra no.lu Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Genel Tebliği'nde öngörüldüğü üzere beyanname verme süresinin bitimini takip eden iki ay içerisinde verilmesi gerekmektedir. Anılan Tebliğe göre tasdik işleminin yaptırılmamış veya tasdik raporunun zamanında ibraz edilmemiş olması durumunda, diğer şartların mevcudiyeti durumunda dahi yatırım indirimi istisnasından yararlanma imkanı bulunmamaktadır. Buna göre Yeminli Mali Müşavirlerce 2003 yılına ilişkin olarak düzenlenecek olan yatırım indirimi tasdik raporu veya içerisinde yatırım indirimi istisnasının değerlendirildiği tam tasdik raporlarının; beyanname verme konusunda kendilerine süre verilip verilmediğine

²⁵² Hentüz yayımlanmamış İzmir 4. Vergi Mahkemesinin 09.03.2004 tarih ve E:2003/420 K:2004/143 Sayılı Kararı.

bakılmaksızın, Gelir Vergisi mükellefleri için Mayıs ayı sonuna kadar, Kurumlar Vergisi mükellefleri için ise Haziran ayı sonuna kadar ilgili vergi dairelerine verilmesi gerekmektedir.²⁵³

Yatırım indirimi tasdik işlemlerinde uyulması gereken usul ve esaslar ile tasdik zorunluluğuna ilişkin hadler 23 Nolu Gelir Vergisi Sirkülerinin 3. bölümünde açıklanmıştır. Buna göre;

*Yıllık gelir veya kurumlar vergisi beyanname eklerinin tasdiki (tam tasdik) için sözleşme düzenlemiş olan mükelleflerin, yatırım indirimi istisnasından yararlanmaları için ayrıca yatırım indirimi istisnası tasdik raporu ibraz etmelerine gerek bulunmamaktadır.

*Gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, Gelir Vergisi Kanununun 19. maddesi kapsamında 2003 yılı içinde yaptıkları 250 milyar lirayı aşan yatırım harcamalarının istisnadan yararlanabilmesi için, bu işlemlerini yeminli mali müşavirlere tasdik ettirmeleri zorunludur.

*Gelir Vergisi Kanununun geçici 61. maddesinin birinci fıkrası hükmü uyarınca, 24.04.2003 tarihinden önce yürürlükte bulunan hükümlere göre yatırım indirimi istisnasından yararlanmaya devam etmek isteyen mükelleflerin de, 2003 yılı içinde yaptıkları 250 milyar lirayı aşan yatırım harcamalarının istisnadan yararlanabilmesi için bu işlemlerini yeminli mali müşavirlere tasdik ettirmeleri zorunludur.

Hem 24.04.2003 tarihinden önce yürürlükte bulunan hükümlere hem de bu tarihten sonra yürürlüğe giren hükümlere istisnadan yararlanacak olan mükellefler için de, yatırım indirimine konu toplam harcama tutarının 250 milyar lirayı aşp aşmadığına göre tasdik yapma zorunluluğu belirlenecektir.²⁵⁴

5.4. Yatırım İndiriminde Muhasebe Kayıtları

Yeniden düzenlenen Gelir Vergisi Kanununa göre; “Mükellefler kayıtlarını, hesaplanan ve yararlanılan yatırım indirimi istisnası tutarlarının yıllar itibariyle takibini yapacak şekilde tutarlar.”²⁵⁵ 4842 sayılı Kanun öncesi hükmü “yatırım indiriminden istifade edilen miktarlar” itibariyle düzenlenmiştir. GVK'nın 19. maddesinde ise yararlanılan tutarlarla birlikte hesaplanan tutarın da izleneceği

²⁵³ VURAL, a.g.e., s.55, 23 Nolu Gelir Vergisi Sirküleri 14/04/2004.

²⁵⁴ 23 Nolu Gelir Vergisi Sirküleri 14.04.2004.

²⁵⁵ GVK 19 Madde 6. fıkra.

belirtilmektedir.²⁵⁶ Buna göre, birden fazla yatırım yapan ve bu yatırımlar nedeniyle yatırım indiriminden yararlanan mükelleflerin, her bir yatırım için yararlanılabilecek ve yararlanan yatırım harcamalarını ve indirim tutarlarını defterlerinde izlemeleri gerekmektedir.²⁵⁷

Öte yandan bu hükme uyulmaması yatırım indirimi koşullarının ihlali anlamına gelmez. Bu bir usul maddesidir ve maddeye uyulmaması yatırım indiriminden yararlanmama sonucunu doğurmaz.²⁵⁸

Diğer taraftan eski hükümlere ya da yeni hükümlere göre yatırım indirimi istisnasından yararlanılmasının muhasebe uygulamaları açısından bir önemi bulunmamaktadır. Her iki uygulama açısından aynı hesaplar kullanılabilir.²⁵⁹

Tek Düzen Hesap Planına göre, işletmede yapımı süren ve tamamlandığında ilgili maddi duran varlık hesabına aktarılacak olan yatırım harcamaları, “258-Yapılmakta Olan Yatırımlar” hesabında izlenmektedir. Yatırım indiriminden yararlanacak olan harcamalar da anılan hesapta izlenecektir. Ancak kayıtlar 7/B seçeneğine göre tutuluyorsa, yatırımlarla ilgili harcamalar önce gider çeşitlerine ilişkin (79-Gider Çeşitleri) hesapta izlenecek, sonra da “258-Yapılmakta Olan Yatırımlar” hesabına aktarılacaktır. Muhasebe kayıtları 7/A seçeneğine göre tutuluyorsa, yatırım harcamalarını fonksiyonel gider hesapları bünyesindeki “Yatırım Gider Yerleri” itibariyle kayda alınması ve dönem sonunda “258-Yapılmakta Olan Yatırımlar” hesabına aktarılması uygun olacaktır.

Yatırım indirimi uygulamasının beyanname üzerinden yapılması nedeniyle, mükellefler yatırım indirim tutarlarını nazım hesaplarda izleyeceklerdir.²⁶⁰

Bu açıklamalar çerçevesinde yatırım indirimi ile ilgili olarak yapılabilecek muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.²⁶¹

²⁵⁶ ÖZBALCI, a.g.e., s.202.

²⁵⁷ BIYIK ve KIRATLI, a.g.e., s.112.

²⁵⁸ Maliye ve Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Klavuzu 2004**, Acar Matbaacılık A.Ş., Nisan 2004, s.108.

²⁵⁹ Maliye ve Hesap Uzmanları Derneği, a.g.e., s.108.

²⁶⁰ HAN YALÇIN, **Yatırım İndirimi**, Klavuz Yayınları, İstanbul 1996, s.131-132.

²⁶¹ BIYIK ve KIRATLI, a.g.e., s.113.

-Yatırım harcamasının yapılması

258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR	XXX
-Ana Fabrika Bina İnşaatı	
-Makine ve Teçhizat	
-Montaj Giderleri	
.....	
102 BANKA	XXX

-Yatırım harcamasının bir kısmının yatırım indiriminden yararlanmaması halinde, yararlanılabilecek indirim tutarının izlenebilmesi için yukarıdaki yerine yapılacak kayıt

258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR	XXX
-Yatırım İndiriminden Yararlanan Harcama	XXX
-Yatırım İndiriminden Yararlanamayan Harcama	XXX
102 BANKA	XXX

-Yararlanılabilecek yatırım indirimi tutarının kaydı

920 NAZIM HESAPLAR	XXX
-Yararlanılacak Yatırım İndirimi	
920 NAZIM HESAPLAR	
-Yararlanılacak Yatırım İndirimi Karşılığı	XXX

-Yatırım indiriminden yararlanıldığında yapılacak kayıt,

920 NAZIM HESAPLAR	XXX
-Yararlanılan Yatırım İndirimi	
920 NAZIM HESAPLAR	XXX
-Yararlanılacak Yatırım İndirimi	

Çalışmamızın daha önceki bölümlerinde de belirttiğimiz gibi 5024 sayılı Kanunla getirilen Enflasyon Muhasebesi uygulamasıyla Gelir Vergisi Kanununun 4842 sayılı Kanunla değiştirilen 19. maddesinin 3 numaralı değiştirilmiştir. Buna göre:

“Enflasyon düzeltmesi uygulanan dönemlerde, yatırım indirimi istisnası tutarının hesaplanmasında amortismanına tabi iktisadi kıymetin aktife alındığı hesap dönemi sonundaki düzeltilmiş değeri esas alınır.

Ancak iktisadi kıymetin aktife alındığı hesap döneminden önceki hesap dönemlerinde gerçekleşen harcamalar gerçekleştirildikleri dönem sonundaki düzeltilmiş değerleri dikkate alınır....”²⁶²

Enflasyon Muhasebesi uygulaması ile finansal tabloların gerçeğe uygun hale getirilmesi ve sermayenin gerçek değerinin korunması amaçlanmıştır.

---

²⁶² 5024 sayılı Kanun 19. madde 3. fıkra.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YATIRIM İNDİRİMİNİN ETKİNLİĞİ VE ETKİLERİ

1. YATIRIM İNDİRİMİNİN ETKİNLİĞİ

Türkiye’de teşvik denince genellikle parasal teşvikler akla gelmektedir. Vergisel teşviklere pek teşvik gözüyle bakılmamaktadır. Bunun en önemli nedeni; vergi sisteminin tam oturtulamamış olması, vergi kaçaklarının büyük boyutlara ulaşması ve hatırı sayılır büyüklükte bir kayıtdışı ekonominin varoluşu ile ilgilidir.²⁶³

Vergi oranları ile kayıt dışı ekonomi arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Vergi oranlarının gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere nazaran yüksek olması kayıt dışı ekonominin boyutlarını genişletmiştir.²⁶⁴ Kayıt dışı ekonominin en önemli nedenlerinden biri de katma değer vergisi oranlarının yüksekliğidir. Bu durum fatura-fiş pazarlığını hızlandırmakta ve belgesiz alış-verişi yaygınlaştırmaktadır. Dolayısıyla katma değer vergisi oranlarının düşürülmesi bu tür pazarlıkların azalmasına sebep olacaktır. Avrupa Birliği, katma değer vergisinde iki veya üç oranlılığa yönelik bir harmanizasyon arayışı içerisindedir. Ülkemizin de bu uyumlaştırmaya katılabilmesi içinde K.D.V oranları düşürülmesi gerekmektedir. Örneğin; normal oran %10, temel gıda maddeleri ile kültür ve eğitim amacı taşıyan mal ve hizmet teslimlerinde %3-5, lüks tüketim malları içinde %15 olarak düzenlenebilir. Ayrıca hangi malların lüks hangilerinin zorunlu olduğunun da baştan düzenlenmesi gerekmektedir. 21. Yüzyıla girme arifesinde zorunlu bazı malların hala lüks kategorisinde vergiye tabi tutulması uygulamasından vazgeçilmesi gerekmektedir. Kayıt dışı ekonominin yoğun bir şekilde yaşandığı ülkelerde en önemli ekonomik sorunlardan birisi de enflasyondur çünkü enflasyon mükelleflerin fiktif karlarının da vergilendirilmesine neden olmaktadır. Özellikle artan oranlı gelir vergisi tarifesine sahip olan ülkelerde gelir dilimi kaymasıyla mükellefler, reel gelirleri artmasa da daha üst bir gelir dilimine kayarak vergi yükleri hızlı bir artış

²⁶³ Dr. M. Sungur DURAN ve Begüm AYDINLI, “Türkiye’de Yatırım İndirimi Uygulaması ve Bir Teşvik Aracı Olarak Etkinliği”, *Vergi Sorunları*, Sayı 137, Şubat 2000, s.10

²⁶⁴ Türkmen DERDİYOK, “Türkiye’nin Kayıtdışı Ekonomisinin Tahmini”, *İktisat Dergisi*, Sayı:14, Mayıs 1993, s.5.

trendine girmektedir. Bu durum da mükelleflerin bazı kazançlarının vergi idaresinden gizlenmesi sonucunu doğurur.²⁶⁵

Maliye Bakanlığı'nın vergi denetimlerini yürüten ana birimi niteliğindeki Hesap Uzmanları Kurulu tarafından, 2003 yılında 1241 vergi incelemesi gerçekleştirilmiştir. Vergi Barışı ile vergisini kaçırarak mükelleflere her türlü kolaylığın getirildiği, faiz ve cezaların çok büyük bir bölümünün silindiği, matrah artırımına giden mükelleflerin geçmişe dönük denetimlerin dışında bırakıldığı 2003 yılında da, önemli boyutlara ulaştığı görülmüştür. 2002 yılında yüzde 173 olan denetime alınan mükelleflerdeki kaçak oranı, vergi barışına rağmen geçtiğimiz yıl 2003 yılında yüzde 214'e çıkmıştır. 2003 yılında incelemeye alınan mükelleflerin 4 katrilyon 518 trilyon 500 milyar lira gelir beyan ettiği, buna karşılık 9 katrilyon 649 trilyon 900 milyar liranın devletten kaçırıldığı anlaşılmıştır.²⁶⁶

Hesap Uzmanları Kurulu'nun 1999-2003 yılı incelemeleri ise son 5 yıllık dönemde vergideki ortalama kaçak oranının %225 olduğu sonucunu vermiştir. Söz konusu dönemde 10 bin 984 mükellefi bütçe altına alan hesap uzmanları, 11 katrilyon 128 trilyon liralık matrah incelemesi yapmıştır. Bu incelemelerde, 25 katrilyon 88 trilyon 200 milyarlık gelirin devletten gizlendiği ve bu şekilde katrilyonlarca lira verginin ödenmediği tespit edilmiştir. Böylece 5 yıl içinde denetime alınan vergi mükelleflerinin kazandıkları her 1 liranın vergisini ödeyip, 2.2 lirasını da kaçırdığı ortaya çıkmıştır. Hesap Uzmanları Kurulu'nun denetimlerinde temel vergi grupları itibarıyla kaçak rakamları da şöyle belirlenmiştir: Gelir Vergisi mükelleflerinin beyan ettikleri 1'e karşı kaçırdıkları gelir 7.8, kurumlar vergisi mükelleflerinin beyan ettikleri 1'e karşı kaçırdıkları gelir 2.3, KDV mükelleflerinin beyan ettikleri 1'e karşı kaçırdıkları gelir 0.1, veraset ve intikal, damga, ek gelir ve kurumlar ile geçici vergide beyan edilen 1'e karşı kaçırılan gelir 5.1 olarak saptanmıştır.²⁶⁷

Tüm bu nedenler sonucu Türkiye'de girişimcilerin bir vergi planlaması gereği duymadıkları görülmektedir. Yani yaptıkları veya yapacakları ekonomik faaliyetleri

²⁶⁵Yusuf KILDİŞ, "Kayıtdışı Ekonominin Ulusal-Uluslar arası Boyutu ve Çözüm Önerileri", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 2, Sayı:2, 2000, s.4-9.

²⁶⁶ www.hurriyetim.com, "Barış Barışa Müthiş Vergi Kaçırıyorlar", 26.01.2004.

²⁶⁷ www.hurriyetim.com, "Barış Barışa Müthiş Vergi Kaçırıyorlar", 26.01.2004.

planlarken işin vergi yönü hesaplanmamaktadır. Dolayısıyla yatırım kararı alınırken gelecekte oluşacak verginin planlanması veya yatırımın maliyeti içinde vergilerin yeri veya istisna ve muafiyetler yoluyla sağlanacak vergi tasarrufunun çok fazla dikkate alınmaması bir teşvik aracı olarak yatırım indiriminin yatırım kararları üzerinde çok fazla etkili olmadığını göstermektedir. Ancak genel eğilim yukarıda belirtilen şekilde olmasına rağmen son yıllarda parasal teşviklerin sistemden çıkarılması ile birlikte yatırım indiriminin teşvik sistemi içindeki önemi ve ağırlığı artmış ve vergi öder durumda olan büyük işletmelerin yatırım kararlarını etkileyecek duruma gelmiştir. Yatırım indirimi, yararlanan tüm işletmelere (aynı oranlarda yararlansalar bile) aynı oranda katkı sağlaması ve etkiyi yapması mümkün olmamaktadır. Yatırım indiriminin yatırımın sektörüne, bölgesine, büyüklüğüne ve kârlılığına göre değişmektedir.²⁶⁸

Yatırım indirimi teşviki bazı firmalar için önemli bir teşvik aracı iken diğer bazıları için çok önemsiz bir teşvik aracı olabilmektedir. Faaliyette olan ve işletme kârı yüksek olan işletmelerin yatırım nedeniyle yaptıkları harcamalar aynı yıl vergiden düşülebildiğinden bu tür firmalara yatırım indirimi ile önemli miktarda katkı sağlanmaktadır. Özellikle büyük işletmelerin yapacakları tevsi-modernizasyon, yenileme, entegrasyon, darboğaz giderme ve ürün çeşitleme gibi yapacakları ilave yatırımlarda yatırım indiriminden azami oranda, üstelik yatırım döneminde yararlanabilmektedirler. Dolayısıyla yatırım indirimi büyük işletmelerin yapacakları yatırımlara önemli oranda katkı sağlamaktadır.²⁶⁹

Mevcut ticari, zirai, sınai faaliyeti bulunmayıp ve/veya kârlı durumda bulunmayan işletmelerin yapacakları yatırımlar için yatırım indiriminden yararlanma imkanları yatırım döneminde mümkün olmamaktadır. Ancak; bu tür işletmeler işletme döneminde kâra geçmeleri durumunda yatırım indiriminden yararlanabilmektedir. Ne var ki, bu tür işletmelerin işletme döneminde de bir taraftan yetersiz sermaye nedeniyle kullanılan kredilerin geri ödenmesi, sabit kıymetlerin amortismanının büyük değer tutması, yüksek pazarlama masrafları ve işletme sermayesi maliyetlerinin yüksek olması gibi nedenlerle kısa sürede kâra geçmeleri mümkün olmamaktadır. Bu nedenle özellikle KOBİ niteliğindeki mevcut işletmelerle, yeni kurulan işletmeler açısından yatırım indirimi çok cazip bir teşvik

²⁶⁸ Dr. M. Sungur DURAN ve Begüm AYDINLI, "Türkiye'de Yatırım İndirimi Uygulaması ve Bir Teşvik Aracı Olarak Etkinliği", *Vergi Sorunları*, Sayı 137, Şubat 2000, s.104.

²⁶⁹ DURAN, a.g.e., s.114.

aracı niteliğinde değildir. Yapılan anketlerden de anlaşıldığı gibi sermaye sıkıntısı olmayan büyük firmalar daha çok vergisel ve idari teşvikleri talep ederken, küçük ve orta ölçekli işletmeler daha çok parasal nakit teşvikleri talep ve tercih etmektedirler.²⁷⁰

2. YATIRIM İNDİRİMİNİN ETKİLERİ

2.1. YATIRIMIN MALİYETİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yatırım teşvik unsurlarından biri olan yatırım indirimi devletin yatırımlara sağlamakta olduğu, gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerine tanınan bir vergi istisnasıdır. Vergiden istisna edilen ve hazineye ödenmeyen kısım, işletmenin finansman gücünü arttıran bir teşviktir. İşletmeler için bir maliyet unsuru olarak görülen verginin bu etkisinin ortadan kaldırılmasının yaratacağı cazibe yatırım indiriminin etkinliğini doğrudan etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Yatırım indiriminin yatırımın maliyeti üzerindeki azaltan etkisi gelir ve kurumlar vergisi oranları dikkate alınarak ayrı ayrı incelenecektir.²⁷¹

2.1.1. Gelir Vergisi Üzerindeki Etkisi

Türkiye’de uygulanan gelir vergisi oranları şu şekildedir:

TABLO 4.1

2004 YILINDA ÜCRET DIŞINDAKİ GELİRLERE UYGULANACAK GELİR VERGİSİ TARİFESİ	
6.000.000.000 liraya kadar	%20
14.000.000.000 liranın 6.000.000.000 lirası için 1.200.000.000 lira fazlası	%25
28.000.000.000 liranın 14.000.000.000 lirası için 3.200.000.000 lira fazlası	%30
70.000.000.000 liranın 28.000.000.000 lirası için 7.400.000.000 lira fazlası	%35
140.000.000.000 liranın 70.000.000.000 lirası için 22.100.000.000 lira fazlası	%40

²⁷⁰ Mustafa DURAN, *Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998)*, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara 1998, s.18.

²⁷¹ ŞENYÜZ, a.g.e., s.81.

140.000.000.000 liradan fazlasının 140.000.000.000 lirası için	%45
50.100.000.000 lira fazlası	

Kaynak: A.Murat YILDIZ ve Cem TEKİN, “Kurumlar Vergi Rehberi”, **Vergi Sorunları**, Sayı 187, Nisan 2004.

Çalışmamızın daha önceki bölümlerinde de belirttiğimiz gibi 4842 sayılı Kanunla yatırım indirimine tek bir indirim oranı getirilmiş, yöreler ve sektörler itibariyle farklı oranlar uygulamasından vazgeçilmiştir. Her iki düzenlemede de yatırım indirimi oranı %40’dır. 4842 sayılı Kanundan önceki uygulamada çeşitli kriterlere göre ayrı ayrı belirlenen yatırım indirimi oranları %40, %60, %100 ve %200 oranları idi. Şimdi eski uygulamaya göre bu oranlardan ve gelir vergisi oranlarından yararlanarak yatırımın yatırım maliyeti üzerindeki azaltan etkisini hesaplayalım.

TABLO 4.2

YATIRIM İNDİRİMİNİN YATIRIM MALİYETİ ÜZERİNDEKİ AZALTAN ETKİSİ (GELİR VERGİSİ KANUNU AÇISINDAN)

	Yatırım İndirimi Oranları				VERGİ AVANTAJI
	%40	%60	%100	%200	
[%20+(%20x%10)=]%22	%8.8	%13.2	%22	%44	VERGİ AVANTAJI
[%25+(%25x%10)=]%27.5	%11	%16.5	%27.5	%55	
[%30+(%30x%10)=]%33	%13.2	%19.8	%33	%66	
[%35+(%35x%10)=]%38.5	%15.4	%23.1	%38.5	%77	
[%40+(%40x%10)=]%44	%17.6	%26.4	%44	%88	
[%45+(%45x%10)=]%49.5	%19.8	%29.7	%49.5	%99	

Kaynak: Mustafa DURAN, **Türkiye’de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği**, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İncelenme Dizisi No:32, Ankara 2002, s.16.

Yukarıdaki tablo yatırım indirimi ve gelir vergisi oranları dikkate alınarak oluşturulmuştur. Hesaplamalarda %10 fon payı da gelir vergisi oranlarına dahildir.

Yatırım indirimi ile elde edilen avantajı, indirim oranı ile vergi oranının çarpımı sonucu bulunur. Örneğin; gelir vergisi oranının %20 ve yatırım indirimi oranının %100 olduğunu düşünelim. Öncelikle %20 gelir vergisi oranına %10'luk fon payı eklenerek toplam vergi yükünün %22'ye eşit olduğu bulunur. %100'lük yatırım indirimi oranı bu değerle çarpılarak yatırım indirimiyle yatırımcıya sağlanan vergi avantajı %22 olarak bulunur. Tabloda görüldüğü üzere, gelir vergisi oranları yükseldikçe yatırımcının yatırım indirimi sayesinde elde edeceği vergi avantajı da artacaktır.

2.1.2. Kurumlar Vergisi Üzerindeki Etkisi

Yatırım indiriminin, gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin yatırıma yönelttikleri fonların belirli bir yüzdesinin matrah veya vergi borçlarından düşülmesini öngören bir vergi avantajı olduğunu söylemiştik. Ancak yatırımlara uygulanacak bir indirim-işletme eğer bu indirimi massedebilecek kadar bir vergi borcuna sahipse-yatırımın iktisap değerini düşürme yönünde etki eder. Bu bakımdan yatırım indirimi ile sübvansiyon arasında bir benzerlik vardır. Şu şartla ki sübvansiyonlardan önceden kararlaştırılan bütün işletmeler istifade edebildikleri halde yatırım indiriminin uygulama alanı sadece kâfi derecede vergi borcu taşıyan firmalarda etkili olur. Kâr elde etmeyen ve zararlı çalışan işletmeler bu metottan faydalanamamakla beraber, indirimler için ileriki veya geçmiş senelere doğru nakil imkanı tanındığı takdirde, onlara da böyle bir fırsat verilmiş olur.²⁷²

Yatırım indiriminin beyan etkisi, yapılan yeni yatırımların vergi sonrası net gelirinde meydana gelen artışla ölçülür. Yatırım indirimi oranı %40 ise, diğer bir ifadeyle yatırım maliyetinin %40'ı vergi borcundan indirilebiliyorsa, bu takdirde bütün yeni yatırımların maliyeti %40 oranında düşüş kaydeder. Bu durumun sonucu olarak yeni yatırımların vergi sonrası umulan gelirinde bir artış tespit edilecektir. Fakat umulan gelir nispetindeki yükseliş uzun vadeli yatırımlara nazaran kısa vadeli için daha fazla olacaktır. Uzun vadeli gelirlerin halihazır değerini bulmakta uygulanan iskonto haddi kısa vadeliye nazaran daha yüksektir. İşte bu sebepten

²⁷² Arif NEMLİ, "Hızlandırılmış Amortisman ve Yatırım İndirimi", Maliye Enstitüsü Konferansları, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1975, s.131.

gayri safi yatırıma uygulanacak bir yatırım indirimi müteşebbisleri kısa vadeli yatırımlara sevkedebilir. Bu durumda kısa vadeli yatırımların cezbedici bir karakter kazanması onların kısa dönemlerle paraya çevrilmelerinden ve dolayısıyla müteşebbislere ardarda indirimden faydalanma imkanını vermelerinden ileri gelir.²⁷³

Şimdi yatırım indiriminin yatırımın maliyeti üzerindeki azaltan etkisini aşağıdaki tabloda görelim.

TABLO 4.3

YATIRIM İNDİRİMİNİN YATIRIMIN MALİYETİ ÜZERİNDEKİ AZALTAN ETKİSİ (KURUMLAR VERGİSİ KANUNU AÇISINDAN)

		YATIRIM İNDİRİMİ ORANLARI				
		%40	%60	%100	%200	
1	KURUMLAR VERGİSİ ORANI %30	%12	%18	%30	%60	VERGİ AVANTAJI
2	KURUMLAR VERGİSİ FON PAYI %10	%1.2	%1.8	%3	%6	
3	TOPLAM VERGİ AVANTAJI (1+2)	%13.2	%19.8	%33	%66	
4	YATIRIM İNDİRİMİ ÜZERİNDEN HESAPLANAN GELİR VERGİSİ STOPAJI %18	%7.2	%10.8	%18	%36	VERGİ YÜKÜ
5	FON PAYI %10	%0.72	%1.08	%1.8	%3.6	
6	TOPLAM VERGİ YÜKÜ (4+5)	%7.92	%11.8	%19.8	%39.6	
7	MALİYET ÜZERİNDEKİ AZALTAN ETKİSİ (3-6)	%5.28	%7.92	%13.2	%26.4	NET ETKİ

Kaynak: Mustafa DURAN, Türkiye’de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İncelenme Dizisi No:32, Ankara 2002, s.16 ve Kurumlar Vergisi ve Gelir Vergisi Kanun yer alan vergi oranlarından yararlanarak tarafımda düzenlenmiştir.

²⁷³ NEMLİ, a.g.e., s.131.

Yukarıdaki tabloda, yatırım indiriminin yatırım maliyeti üzerindeki azaltan etkisi hesaplanmıştır. Yatırım indiriminin yatırım maliyetine katkısı hesaplandığında, bu oranın yüzde 5.28 minimum ile yüzde 26.4 maksimum oranları arasında değişmekte olduğunu görüyoruz. Bunun anlamı, yapılan 100 birimlik bir yatırımın yüzde 5.28'i ile yüzde 26.4'ü arasında bir oranda subvanse edilir.

Yatırım indiriminden yüzde %40'lık oranlarda yararlanılması durumunda sağlanan net tasarruf 5.28, yüzde 60 oranında yararlanılması durumunda yüzde 7.92, yüzde 100 oranında yararlanılması durumunda sağlanan vergi tasarruf oranı yüzde 13.2 ve yüzde 200 oranında yararlanılması durumunda ise yüzde 26.4 olmaktadır.

Yatırım indiriminden yararlanan firmalardan yüzde 19.8 oranında stopaj kesilmesi yatırım indiriminin etkinliğini zayıflatmaktaydı. Yatırım indiriminde ve stopaj hükümlerinde değişiklik yapılmadan önce mükellefin GVK'nın Ek 1-6 maddelerine göre yapmış olduğu yatırım harcamaları gelir ve kurumlar vergisinden istisna edildiği için, tablodan da görüldüğü üzere, istisna tutarı üzerinden yüzde 18 stopaj ve ek olarak stopajın yüzde 10'u tutarında fon payı alınmaktaydı.

Son değişiklik uyarınca yatırım dolayısıyla yapılan harcamanın yüzde 40'ı kurum kazancından yatırım indirimi olarak indirildiğinde, bu tutar üzerinden stopaj yapılmayacaktır. Aşağıdaki örnekte mükelleflerin eski ve yeni uygulamayı seçmelerine göre yüklerini hesaplayacak olursak, (kâr dağıtımı yapılmadığı durum)

	<u>GVK Ek: 1-6</u>	<u>GVK 19</u>
Kurum Kazancı (I)	2.000.000	2.000.000
Yatırım Harcaması (II)	1.000.000	1.000.000
Yatırım İndirimi Tutarı (III)	1.000.000	400.000
Matrah (IV=I-III)	1.000.000	1.600.000
Kurumlar Vergisi Oranı (V)	%30	%30
Kurumlar Vergisi (VI=Vx IV)	300.000	480.000
Tevkifat Oranı (VII)	19.8	0
Tevkifat Tutarı (VIII=VIIx III)	198.000	0
Toplam Vergi (IX=VI+VIII)	498.000	480.000

Yukarıda görüldüğü üzere vergi yükü eski uygulamada daha fazladır.²⁷⁴

Yatırım indiriminin sadece net yatırıma tahsis edilmiş olması halinde devletin varidat kaybı önlendiği, ekonominin gelişme hızı teşvik edildiği gibi kısa vadeli yatırımlar lehine olan avantajlı durum da ortadan kalkar. Net yatırım için uygulanan bir indirim yalnız gelişen firmaların vergi sonrası umulan gelir nispetini yükseltecek ve indirim mevzu teşkil eden yatırım miktarını azaltacaktır.²⁷⁵

İndirim için net yatırım üzerinde durulmakla karşılaşılan sonuçlardan biri de şudur: Net yatırım yapan bir müteşebbis bugünden bir gelir elde etmekle beraber, ileride yatırımın iktisadi ömrü sona erdiği zaman onun maliyetine eşit ölçüde birikmiş amortisman tutarıyla karşılaşacaktır. Birikmiş amortismanların üstündeki yatırımlar indirimden faydalandığına göre, sabit tesislere yapılan her bir ilave-indirim oranı %40 olduğu için-firma için ileride 40 TL'lik bir kayba sebebiyet verecektir. Çünkü bu durumda munzam bir yatırım ileride, maliyetine eşit bir meblağın birikmiş amortismanlar hesabında yer alması sonucunu doğuracak ve o kıymette bir yatırımın artık net olma özelliğini ortadan kaldıracaktır. Hal böyle olunca yatırım indiriminin kısa vadeli yatırımlar lehine meydana getirdiği söylenen avantajlı durumdan artık bahsedilemez.²⁷⁶

2.2. YATIRIMIN KARLILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yatırım indirimi, işletmenin ödeyeceği vergiyi azaltması nedeniyle yatırımdan elde edilen kazancı arttıran bir teşvik aracıdır. Böylelikle yatırımın kârlılığı da artacaktır. Yatırım indirimi sayesinde yatırımın kârlılığında meydana gelen artışı hesaplayalım.

(Y) : Yatırım Tutarı (indirime tabi)

(V) : Vergi Oranı

(G) : Vergiden Önceki Kâr

(K) : Yatırımın Kârlılık Oranı

$$K = G \cdot (1 - V) / Y$$

²⁷⁴ACAR, a.g.e., s.182

²⁷⁵NEMLİ, a.g.e., s.131.

²⁷⁶NEMLİ, a.g.e., s.131.

Örnek: Yatırım tutarının 200.000.000.000 TL., vergi oranının %30, vergiden önceki kârın 30.000.000.000 TL olduğunu düşünelim. Yatırımcının yatırımından yararlanamadığını dikkate alarak yatırımın kârlılığını hesaplayalım.

$$K = 30.000.000.000 (1-0,33) / 200.000.000.000 = 0,1005$$

Böylece yatırımın kârlılık oranı %10,05 olacaktır.

Şimdi de, aynı yatırımcının yatırım indiriminden yararlandığını düşünerek yatırımın kârlılığını hesaplayalım (indirim oranı %40 olsun). Daha önce incelediğimiz Tablo 4.3’de görüldüğü üzere indirim oranı %40 olduğunda yatırımın maliyeti %5,28 azalmaktadır. Böylece yatırımcının kârlılığı yatırım indiriminden yararlandığı dönemde %5.28 artacaktır ve toplam kârlılığı %10.33’e ulaşacaktır.

Yatırım indirimi oranı %100 olduğunda ise; yatırımın maliyeti %13,2 artacaktır. Dolayısıyla yatırımcının elde edeceği toplam kârlılığı da %23,25’e ulaşacaktır.

4842 sayılı Kanun öncesinde, yatırım harcamalarının %100’ü kurum kazancından indirilebilirken (hatta kanunda belirtilen bazı yatırımlarda %200’ü), yeni düzenlemede yatırım harcamasının sadece %40’ı kurum kazancından indirilebilecektir. Bu düzenleme aslında gelir vergisi stopajının kaldırılmasının getirdiği avantajı da ortadan kaldırmaktadır. Yatırım indirimi oranının %100’den %40’a indirilmesi sonucu, yatırımcının sırtındaki toplam vergi yükü değişmemektedir.

Böylelikle, girişimci yatırım kararını verirken yatırım indiriminin kendisine sağlayacağı avantajı dikkate alarak en kârlı yatırımı gerçekleştirecektir.

2.3. YATIRIMLARIN BÖLGELER VE SEKTÖRLER ARASINDAKİ DAĞILIMI

4842 sayılı Kanun öncesinde yatırım indirimi oranlarının %40 ila %200 arasında değiştiğini söylemiştik. Bu farklı yatırım indirimi oranları ile bölgesel kalkınmışlık farklarının giderilmesi, yatırımların göreceli olarak az gittiği bölgelerde (Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Normal Yörelere) yatırım ve istihdamın artırılması amaçlanmıştır. Daha önce tablo 4.3’de incelediğimiz gibi %40 yatırım indirimi oranının uygulandığı bir yatırımda yatırımcının avantajı %5,28’dir. Yatırımcının avantajı, yatırım indirimi oranı %60 olduğunda %7,92, %100 olduğunda ise %13,2 olacaktır.

2000, 2001, 2002 ve 2003 yıllarında yatırım teşvik belgelerinin bölgesel dağılımını gösteren tablo 4.4'ü incelediğimizde, genel olarak bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesine yönelik yapılan yoğun düzenlemelere ve tanınan vergisel ayrıcalıklara rağmen, kalkınmada öncelikli yörelerde yatırımların beklenen düzeye ulaşmadığı görülmektedir. Teşvikli yatırımlar gelişmiş bölgeler olan Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerinde yoğunlaşmakta olup en büyük payı Marmara Bölgesi almaktadır. Kalkınmada öncelikli yörelerin toplam yatırımlar içindeki payı, Doğu Anadolu Bölgesinde ortalama %12,6 olmuştur. Ege, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinin teşviklerden yararlanma açısından belirli bir istikrara sahip olduğu görülürken, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde yatırımların teşvikinde bir başarı sağlanamamıştır.

Kalkınmada öncelikli yöreler olarak belirlenen Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde gerçekleştirilen yatırımlarda uygulanacak yatırım indirimi oranı %100 idi. %100'lük indirim oranına rağmen yatırımcılar bölgelerde yatırım yapmaya meyilli değillerdir.

Yatırımcıların bu davranışının nedenlerini inceleyecek olursak, yatırımcıların yatırım kararı sürecinde kuruluş yeri seçimini etkileyen faktörleri sıralayabiliriz.

- İstem ve dağıtım olanakları açısından pazar uygunluğu, pazara yakınlık,
- Hammadde kaynaklarının şimdiki ve gelecekteki durumu,
- Yan sanayi kuruluşları,
- Çeşit, yoğunluk ve maliyetler açısından ulaşım olanakları,
- Enerji kaynaklarının şimdiki ve gelecekteki durumu ve maliyetleri,
- Fabrikanın faaliyetlerinin ve işgörenin yaşantısını etkileyecek iklim koşulları,
- Miktar, kalite ve ücret açısından işgücü kaynakları,
- Devletin yasalarla belirlediği kısıtlayıcı ve özendirici öğeler.

Pazara ve hammadde kaynaklarına uzaklık, kalifiye işgücü temininde karşılaşılan güçlükler, ulaşım problemleri yatırımcı açısından başlıca maliyet öğeleri olduğu için, yatırımcılar bu faktörleri göz önüne alarak kendileri için en kârlı yatırımı gerçekleştireceklerdir.²⁷⁷

²⁷⁷ Hulusi DEMİR, Şevkinaz GÜMÜŞOĞLU, Üretim / İşlemler Yönetimi, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 1994, s.166.

Söz konusu bölgelerdeki alt yapı yetersizliği kuruluş yeri seçimini etkileyen en önemli faktördür. Bu olumsuz faktörler, yatırım maliyetlerinin yükselmesine ve dolayısıyla yatırımcılara bu bölgelerde gerçekleştirecekleri yatırımlar için tanınan avantajlar önemini yitirmektedir. Yatırım indirimi de dahil olmak üzere bu bölgelerde yatırımları arttırıcı devlet teşviklerinin amacına ulaşabilmesi için öncelikle alt yapı sorununun çözülmesi gerekmektedir. Aksi takdirde teşvik uygulamalarından beklenen sonuca ulaşmak imkansızdır.²⁷⁸

Geri kalmış bölgelere daha yüksek indirim oranlarının uygulanmasına rağmen, yatırım indiriminin bölgelerarası dengeli dağılımı etkilediği söylenemez. Yatırım teşvik belgelerinin bölgesel dağılımını gösteren tablo 4.6 ve 4.7’de de görüldüğü üzere yatırımların kalkınmada öncelikli yörelere aktarılması yönündeki amaçlar gerçekleşmemiştir. Yatırım teşvik belgeleri, toplam yatırım tutarı ve istihdam hacmi bakımından Marmara Bölgesinde diğer bölgelere nazaran daha fazla eğilim olduğunu görmekteyiz. Tabloları yıllar itibariyle incelediğimizde, Marmara Bölgesinin birinci sırada yer aldığını ve ortalama %35-40’lık bir orana sahip olduğunu görürüz. Diğer taraftan Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleri sırasıyla %4-7 ve %2-4 oranları ile yatırımların yoğunluğu açısından son iki sırayı almıştır. Yatırım indiriminin yatırımların sektörler ve bölgelerarası dağılımında önemli bir etkisinin olmaması bu teşvik tedbirinin yetersizliğini göstermektedir.²⁷⁹

Yatırım teşvik belgelerinin sektörel dağılımını değerlendirdiğimizde, ağırlığın imalat ve hizmetler sektörleri arasında paylaşıldığı görülmektedir.(Tablo4.8) Teşviklerden en çok yararlanan sanayi kollarının başında tekstil-giyim gelmektedir. Bunu turizm, sağlık, eğitim, gıda ve diğer imalat sektörleri izlemektedir. Hizmetler sektöründe ise yatırımların yarısına yakını ulaştırma sektöründe gerçekleşmiştir. Madencilik ve enerji sektörlerinin, teşvikli yatırımlar içindeki paylarında ise önemli değişiklik olmamıştır.

4842 Sayılı Kanun ile yatırım indirimine tek bir indirim oranı getirilmiş, yöreler ve sektörler itibariyle farklı oranlar uygulamasından vazgeçilmiştir. Yatırım indirimi oranı bölge ve sektörler itibariyle ayrıma tabi tutulmaksızın tüm bölgeler için %40 olarak uygulanacaktır. Yeni düzenlemeyle birlikte ülkelerin kalkınmasında

²⁷⁸ İsmet MUCUK, *Modern İşletmecilik*, Türkmen Kitabevi, İstanbul 1998, s.123.

²⁷⁹ Emin Serhat YILDIRIM, “Yatırım İndiriminde Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi ve İlginç Bir Örnek”, *Vergi Raporu*, Vergi Denetmenleri Derneği Yayını, Sayı:68, Aralık-Ocak 2004, s.92.

önemli pay sahibi olan yatırım planlamasının tamamen devre dışı bırakılması yerinde değildir. Ayrıca Türkiye gibi gerek bölgesel gerekse sektörel açıdan büyük farklılıklar bulunan bir ülkede tek oran uygulamasının bu farklılıkların giderilmesine katkı sağlamayacağı daha çok açılmasına da sebep olabilecektir. Konuya sosyal açıdan bakıldığında da ekonomik yönden daha az kalkınmış, dışarıya göç veren bölgelerimizde daha yüksek bir yatırım indirimi oranının uygulanması yatırımların bu bölgelere kanalize olmasına katkı sağlayabilecektir.²⁸⁰

2.4. DEVLETİN VERGİ KAYBI

Yatırım indirimi, kanunda belirtilen koşullara uygun olarak yapılan yatırımların tutarının belirli bir yüzdesinin yatırımı yapan kişinin kazancından indirilerek kazancın belirli bir kısmının vergi dışında bırakılması esasına dayanır ve böylelikle yatırımcılar için vergi avantajı yaratır. Kazancın vergi dışında bırakılan tutarı yatırımcılar için bir vergi avantajı iken devlet için bir vergi kaybıdır. Bu durumda devlet kendi isteğiyle alması gereken vergiden vazgeçmektedir. Devletin vergi kaybı oranı yatırım indiriminin yatırım maliyetini azaltıcı etkisine eşittir.

Devletin uğradığı reel vergi kaybını bulabilmek için, yatırım indiriminden yararlanan tüm yatırımcıların vergi beyannamelerinin tek tek incelenmesi gerekir. Fakat bu konuda yeterince bilgiye ulaşmak oldukça zordur. Ancak Gelirler Genel Müdürlüğü'nün 2000 yılında yayımladığı faaliyet raporunda yer alan 1999 yılında Kurumlar Vergisi mükelleflerinin yararlandığı toplam yatırım indirimi tutarını ele alabiliriz. Kurumlar Vergisi mükelleflerinin 1999 yılı beyannamelerine göre yatırım indirimine konu olan toplam yatırım tutarı 3.5 katrilyon TL'dir.²⁸¹

Bu tutarı dikkate alacak olursak, yatırım indirimi nedeniyle 1999 yılında devletin uğradığı vergi kaybı (3.5 katrilyon x %33) 1.1 katrilyon TL'dir.

Fakat bu tutarın devletin reel vergi kaybı olduğunu söyleyemeyiz. Zira yararlanan yatırım indirimi tutarı üzerinden stopaj uygulanmaktadır. Bu durumda %15 Gelir Vergisi Stopajı (1000/1689 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 08.12.2000 tarihinden önce geçerli olan oran) ile %10 Fon Payı dikkate alınmalıdır. Böylece, $[(\%15+(\%15 \times \%10)=) \%16,5]$ 'lik vergi devlete geri döneceği için devletin yatırım

²⁸⁰ YILDIRIM, a.g.e., s.91.

²⁸¹ T.C. Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, **Faaliyet Raporu 2000**, Ankara 2001, s.141.

indirimi nedeniyle uğradığı vergi kaybı %50 oranında ($\%16,5 / \%33 = \%50$) azalacaktır. Netice itibariyle, yatırım indirimi nedeniyle devletin reel vergi kaybı (3.5 katrilyon x %16,5) 580 trilyon TL. olacaktır. 1999 yılı için hesaplanan devletin vergi kaybını aynı yılın toplam vergi gelirlerine oranladığımızda bu oran devletin vergi kaybı / 1999 yılı vergi gelirleri= 580 trilyon / 14,8 katrilyon=0,04 olarak bulunur. Başka bir ifadeyle bu oran bize 1999 yılı vergi gelirlerinin %4'ünün yatırım indirimi nedeniyle devletin uğramış olduğu vergi kaybı olduğunu göstermektedir. Toplam vergi gelirleri içerisindeki bu vergi kaybı oranı çok da dikkate alınacak büyüklükte bir oran değildir.

Burada, sadece 1999 yılını baz alarak devletin vergi kaybını hesapladık. Fakat, bu hesaplamaların teorik düzeyde olduğu ve sadece bir dönemi (1999 yılı) içerdiği göz önüne alınmalıdır.

4842 sayılı Kanunla yatırım indiriminde yapılan en önemli değişikliklerden birisi de stopaj uygulamasının kaldırılması idi. Dolayısıyla yeni düzenlemeyle birlikte yatırım indirimi dolayısıyla devletin uğrayacağı vergi kaybı artacaktır.

Yatırım teşviklerinin tarihsel gelişimine baktığımızda 1980 sonrası dönemde, dışa dönük kalkınma stratejisi çerçevesinde gümrüklerin indirilerek uluslar arası piyasalara entegrasyon, iç piyasada serbest rekabet koşullarının oluşturularak faiz, fiyat ve dövizin serbest piyasa koşullarının oluşturularak faiz, fiyat ve dövizin serbest piyasa koşullarında belirlenmesi ve özel sektörün ekonomik kalkınmanın öncülüğünü yüklenmesi hedeflenmiş ve yatırımcılara yönelik cazip teşvik araçlarının getirilmiştir.²⁸²

Bu bölümdeki açıklamalarımızı genel olarak değerlendirirsek, 1980'den sonra toplam yatırım hacminde reel bir artış sağlanmakla birlikte, vergi kanunlarında yatırımların desteklenmesi amacıyla yatırım indiriminin yanı sıra getirilmiş diğer teşviklere rağmen özel sektör yatırımlarında öngörülen hedeflere ulaşamamıştır. 1980 sonrası dönemde, dışa dönük kalkınma stratejisi çerçevesinde gümrüklerin indirilerek uluslar arası piyasalara entegrasyon, iç piyasada serbest rekabet koşullarının oluşturularak faiz, fiyat ve dövizin serbest piyasa koşullarının oluşturularak faiz, fiyat ve dövizin serbest piyasa koşullarında belirlenmesi ve özel

²⁸² DURAN, a.g.e., s.80.

sektörün ekonomik kalkınmanın öncülüğünü yüklenbilmesi hedeflenmiş ve yatırımcılara yönelik cazip teşvik araçları getirilmiştir.²⁸³ Bir başka ifade ile mali, sosyal ve iktisadi maliyeti çok yüksek olan yatırım teşvik tedbirlerinin uygulanmasına karşın, özel sektörün ekonomiyi yönlendirme görevinde başarılı olduğu söylenemez. Geniş bir vergi kaçığının var olduğu, kayıt ve belge sisteminin tam olarak oturmadığı, işlem sürecinin denetlenemediği, verginin tahakkuku ve tahsilatı arasında büyük farkların bulunduğu bir sistemde teşvik amaçlı vergi politikalarının sonuçları olumsuz olmuş ve vergi erozyonuna yol açmışlardır.²⁸⁴

Yatırımları teşvik edici vergi politikalarının uygulanması ile, devlet kendi isteğiyle alması gereken vergiden vazgeçmekte ve böylece verginin asli fonksiyonu olan mali amacın gerçekleşmesini zora sokmaktadır. Teorik olarak, teşvik tedbirlerinin yarattığı yatırım artışının vergi kaybı artışından fazla olduğu süreçte, bu maliyetlere katlanmanın yerinde olduğu savunulabilir. Ancak, yatırım artışları ile vergi kaybındaki artışların eşit olduğu noktaya ulaşıldıktan sonra, devletin vergi almaktan vazgeçmesi için bir gerekçe bulmak kolay değildir.²⁸⁵

Ekonominin istikrarlı dönemlerinde yatırım indirimi kurumu, yararlananlara öncelikle indirim oranında vergi yükünden kurtulma imkanı yaratarak, vergilemenin getireceği nakit varlığı temin maliyeti kadar veya ödeme öz kaynaklardan yapılacak idiye bunun kullanım kazancı değerinde mali imkan elde etme fırsatı vermektedir.²⁸⁶ İstikrarlı dönemde vergi dışı kalmanın etkisini göstermek amacıyla şu örnek verilebilir:

Yatırım indirimi oranının %30, indiriminden yararlanılabilir harcama tutarının 220 milyon ve işletmenin ilk faaliyet yılı mali kârının 34 milyon olduğu varsayıldığında, daha birinci yılda yatırım kazancına ilişkin vergi yükü sıfır değerde, vergi ödemeden doğan nakit ya da mali imkan 34 milyon ve yatırım kârlılığını

²⁸³ Aykon DOĞAN , "1980 Sonrası Türk Vergi Politikası", 1983'de Türk İktisat Politikası Sempozyumu ve 1980 Sonrası Türk Vergi Politikası Semineri, Marmara Üniversitesi İİBF Yayını No: 364, İstanbul 1984, s.106.

²⁸⁴ Emine KOBAN, "Vergi Politikası-İktisadi Kalkınma Planları İlişkisi ve Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi", (Basılmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1996, s.245.

²⁸⁵ Özhan ULUATAM , Yatırımları Teşvik Edici Vergi Politikası, Ankara Üniversitesi SBF Yayını No: 311, Ankara 1971, s.91-92.

²⁸⁶ Yakup TOKAT, "Vergi Teşvik Tedbirleri ve Enflasyon", Maliye Dergisi, Sayı 53, Eylül-Ekim 1981, s.49.

%15,4 olacaktır. Söz konusu avantaj, vergiye tabi gelir toplam yatırım indirimi tutarı, örneğimizde 220 milyon x %30=66 milyona eşit oluncaya kadar geçerli olacaktır.

Aynı varsayım altında, fakat yatırım indirimi uygulamasının bulunmadığı durumda yatırımcı adına vergilememeden doğan avantajlar, yerini ek mali yüklerle bırakacaktır. Vergi oranının %55 olması durumunda, vergi yükü 18.700.000.-TL. işletme sermayesi olarak kullanılabilir mali imkan sıfır ve üstelik vergi ödemesi için gerekli paranın temin maliyeti %30 normal faiz haddinde 5.610.000.-TL olacak, yatırım kârlılığı ise %7'ye düşecektir.

Ekonomi, hiperenflasyon sürecinde ise, yatırım indiriminin işletme büyümesine olumlu katkısı azalacak ve enflasyon oranına göre belki de kaybolacaktır. Ancak, işletme bu haktan mahrum ise, enflasyona bağlı fiktif kârlar dolayısıyla, sermayenin vergilenmesi sonucu doğabilecektir.²⁸⁷

Yatırım indirimi başta olmak üzere uygulanan teşvik araçlarının hemen önemli bir kısmının boyutu konusunda kesin rakamlar bilinmemektedir. Bunun nedeni devletin bilgi vermekteki ketumluğundan çok bilgi tabanının bilimsel ölçüklere uygun olarak ayrıştırılamaması, uygulanan teşvik araçlarının sıklıkla değişmesi ve birden fazla uygulayıcı kurumun olması sonucu sağlıklı bir vergi tabanının oluşturulamamasıyla daha fazla ilgilidir. Verilen teşvikler konusunda yeterli bilgi olmayınca konu ile ilgili çalışmacılara mevzuat üzerinden masa başında teorik hesaplamalar yapmak düşmektedir.²⁸⁸

Teşviklerin yatırımlara katkısı hesaplanırken gerçekleştirmeler üzerinden yola çıkmak gerekir. Yani, firma bazında ne kadar yatırım yapıldığı ve bu yatırımı yaparken ne kadar devlet desteği alındığının bilinmesi gerekir. Veya genel olarak yatırım teşvik belgesi kapsamında verilen teşviklerin tutarı ile yatırım tutarının bilinmesi gerekir. Bunun bile ciddi ölçüde bilinmemesi sektörel, bölgesel veya dönemsel olarak teşviklerin etkilerinin ölçülmesini zorlaştırmaktadır.²⁸⁹

²⁸⁷ TOKAT, a.g.e., s.51.

²⁸⁸ Mustafa DÜRAN ve Begüm AYDINLI, "Türkiye'de Yatırım İndirimi Uygulaması ve Bir Teşvik Aracı Olarak Etkinliği", **Vergi Sorunları**, Sayı 137, Şubat 2000, s.114.

²⁸⁹ DÜRAN ve AYDINLI, a.g.e., s.115.

Tablo-4.4: Ocak-Aralık Aylarında Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı									
Table-4.4: Regional Breakdown Of Investment Incentive Certificates (January-December)									
	Marmara	İç Anadolu	Ege	Akdeniz	Karadeniz	Doğu Anadolu	Güney Doğu Anadolu	Muhtelif	Toplam
Belge Sayısı (Adet)									
Number of Certificates									
2000	1.360	558	557	321	306	147	208	73	3.521
2001	836	300	347	201	168	109	153	41	2.155
2002	1.353	372	452	300	187	85	212	41	3.002
2003	1.768	413	591	477	201	107	286	33	3.876
Toplam Yatırım (Milyar TL.)									
Total Investment (Billion TL.)									
2000	3.44236	7822	716.022	1.871.662	740.504	203.025	314.095	745.620	8.821.335
2001	4.59062	9605	1.232.463	2.179.313	681.585	338.320	774.435	754.635	11.515.359
2002	6.02322	2.3122	1.905.359	2.010.404	592.787	412.706	1.442.177	1.037.834	15.735.080
2003	12.547.090	3.4051	2.534.984	3.568.544	637.275	397.616	1.893.572	952.972	25.936.583
Sabit Yatırım (Milyar TL.)									
Fixed Investment (Billion TL.)									
2000	3.441.516	788.272	716.020	1.865.659	740.504	203.025	314.092	745.620	8.814.668
2001	4.590.442	964.045	1.232.463	2.179.323	681.585	338.320	774.435	754.635	11.515.247
2002	6.034.065	2.313.292	1.905.359	2.010.404	592.787	412.706	1.442.177	1.037.834	15.748.623
2003	12.547.082	3.404.513	2.534.584	3.568.544	637.275	397.616	1.893.572	952.972	25.936.156
İşletme Sermayesi (Milyar TL.)									
Working Capital (Billion TL)									
2000	525	-	5	-	-	-	-	-	530
2001	10	-	-	-	-	-	-	-	10
2002	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2003	5	19	-	-	-	-	-	-	24

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, <http://www.hazine.gov.tr/stat/tesvik/ti102.htm>.

Döviz Kullanımı (1000 \$)									
Foreign Exchange (1000 \$)									
2000	3.026.227	678.215	519.103	1.537.295	291.906	135.259	308.920	462.799	6.959.724
2001	2.624.362	558.106	717.774	1.080.038	358.553	180.768	420.854	190.818	6.131.273
2002	2.532.012	876.853	581.354	818.449	236.426	152.646	744.064	464.620	6.406.424
2003	5.633.025	1.184.984	1.050.190	1.030.709	243.675	132.759	941.600	184.262	10.401.204
İstihdam (Kişi)									
Employment (Person)									
2000	78.568	25.375	25.203	19.133	14.737	6.232	9.321	8.399	186.968
2001	41.423	13.243	17.821	12.283	8.625	3.872	7.771	1.990	107.028
2002	53.764	19.000	22.103	16.348	11.270	3.499	11.632	5.225	142.841
2003	64.748	19.464	26.932	31.578	9.082	4.992	14.741	10.268	181.805

TABLO 4.5: TÜRKİYE'DE YATIRIM TEŞVİK BELGELERİ GELİŞİMİ VE YATIRIM SONUÇLARI (2000-2003)

Yıl	Belge Sayısı	Toplam Yatırım (Milyar TL)	Sabit Yatırım (Milyar TL)	İşletme Sermayesi (Milyar TL)	Döviz Kullanımı (\$ 1000)	İstihdam (Kişi)
2000	3521	8.821.336	8.814.668	530	6.959.724	186.968
2001	2154	11.515.359	11.515.247	10	6.131.273	107.028
2002	3002	15.735.080	15.748.623	-	6.406.424	142.841
2003	3876	25.936.583	25.936.158	24	10.401.204	181.805

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, <http://www.hazine.gov.tr/stat/tesvik/ti102.htm>.

TABLO 4.6: 2000-2001 YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI (%)

ÖLGELER	BELGE SAYISI (ADET)				SABİT YATIRIM (MİLYAR TL)				İSTİHDAM (KİŞİ)			
	2000		2001		2000		2001		2000		2001	
	ADET	ORA N%	ADET	ORA N%	SABİT YATIRIM (MİLYAR TL)	ORA N%	SABİT YATIRIM (MİLYAR TL)	ORA N%	İSTİHDAM (KİŞİ)	ORA N%	İSTİHDAM (KİŞİ)	ORA N%
MARMARA BÖLGESİ	1.356	38,5	832	38,6	3.221.760	36,8	4.177.008	39,4	78.418	41,6	34.013	33,0
ORTA ANADOLU BÖLGESİ	560	15,9	301	14,0	786.953	9,0	964.030	9,0	25.534	13,5	15.288	14,9
EGE BÖLGESİ	560	15,9	346	16,1	661.074	10,5	1.110.436	10,5	25.377	13,5	17.897	17,4
AKDENİZ BÖLGESİ	311	8,8	203	9,4	1.865.879	9,3	981.581	9,3	19.233	10,2	12.060	11,7
AKDENİZ BÖLGESİ	304	8,7	168	7,8	732.519	5,8	614.887	5,8	14.852	7,8	8.749	8,5
DOĞU ANADOLU BÖLGESİ	148	4,3	110	5,1	208.510	2,4	259.972	2,5	6.891	3,6	4.297	4,2
GÜNEY DOĞU ANADOLU BÖLGESİ	209	5,9	153	7,1	312.590	3,5	1.998.872	18,9	9.396	5,0	8.631	8,4
BİR DEN FAZLA	73	2,0	41	1,9	971.854	11,0	491.775	4,6	9.069	4,8	1.990	1,9
TOPLAM	3521	100	2154	100	8.761.139	100	10.598.56	100	188.870	100	101.925	100

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, <http://www.hazine.gov.tr/stat/tesvik/ti102.htm>.

TABLO 4.7: 2002-2003 YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI (%)

BÖLGELER	BELGE SAYISI (ADET)				SABİT YATIRIM (MİLYAR TL)				İSTİHDAM (KİŞİ)			
	2002		2003		2002		2003		2002		2003	
	ADET	ORA N%	ADET	ORA N%	SABİT YATIRIM (MİLYAR TL)	ORA N%	SABİT YATIRIM (MİLYAR TL)	ORA N%	İSTİHDAM (KİŞİ)	ORA N%	İSTİHDAM (KİŞİ)	ORA N%
MARMARA BÖLGESİ	1.353	45,0	1.768	45,6	6.034.065	38,3	12.547.082	48,4	53.764	37,6	64.748	35,6
İÇ ANADOLU BÖLGESİ	372	12,3	413	10,6	2.313.292	14,7	3.404.513	13,1	19.000	13,3	19.464	10,7
EGE BÖLGESİ	452	15,0	591	15,2	1.905.359	12,1	2.534.584	9,8	22.103	15,5	26.932	14,8
AKDENİZ BÖLGESİ	300	10,0	477	12,3	2.010.404	12,8	3.568.544	13,8	16.348	11,5	31.578	17,4
KARADENİZ BÖLGESİ	187	6,3	201	5,2	592.787	3,8	637.275	2,4	12.270	7,9	9.082	5,0
DOĞU ANADOLU BÖLGESİ	85	3,0	107	2,8	412.706	2,6	397.616	1,5	3.499	2,5	4.992	2,7
GÜNEY DOĞU ANADOLU BÖLGESİ	212	7,0	286	7,4	1.442.177	9,1	1.893.572	7,3	11.632	8,1	14.741	8,1
BİR DEN FAZLA	41	1,4	33	0,8	1.037.834	6,6	952.972	3,7	5.225	3,6	10.268	5,7
TOPLAM	3002	100	3876	100	15.748.623	100	25.936.158	100	142.841	100	181.805	100

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, <http://www.hazine.gov.tr/stat/tesvik/ti102.htm>.

TABLO 4.8: 1999-2003 YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Table-4.8: Sectoral Breakdown Of Investment Incentive Certificates (January-December)						
	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler	Toplam
	Agriculture	Mining	Manufacturing	Energy	Services	Total
Belge Sayısı (Adet)						
Number of Certificates						
1999	109	93	1.602	48	1.116	2.968
2000	94	85	2.095	46	1.201	3.521
2001	52	63	1.298	46	696	2.155
2002	43	101	1.954	29	874	3.001
2003	84	123	2.559	38	1.072	3.876
Toplam Yatırım (Milyar TL.)						
Total Investment (Billion TL.)						
1999	122.473	54.375	2.421.068	369.222	4.128.399	7.095.536
2000	133.259	77.476	3.656.503	2.130.548	2.843.245	8.841.032
2001	106.831	94.234	6.144.469	1.960.412	3.278.079	11.584.026
2002	177.669	654.399	9.131.277	511.053	5.250.497	15.724.895
2003	326.797	349.288	13.087.506	494.865	11.701.599	25.960.056
Sabit Yatırım (Milyar TL.)						
Fixed Investment (Billion TL.)						
1999	122.473	54.375	2.438.552	369.222	4.128.249	7.112.870
2000	133.259	77.476	3.655.964	2.130.548	2.837.120	8.834.367
2001	106.831	94.234	6.144.439	1.960.412	3.277.997	11.583.914
2002	177.669	654.399	9.144.549	511.053	5.250.767	15.738.438
2003	326.797	349.288	13.086.080	494.865	11.701.599	25.958.630
İşletme Sermayesi (Milyar TL.)						
Working Capital (Billion TL.)						
1999	-	-	525	-	50	575
2000	1	-	530	-	-	530
2001	-	-	10	-	-	10
2002	-	-	-	-	-	-
2003	-	-	24	-	-	24

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, <http://www.hazine.gov.tr/stat/tesvik/ti102.htm>.

SONUÇ

Türkiye’de yatırımcılara yatırım yapmayı cazip kılmak amacıyla uygulanan ve yatırımın niteliğine, yapılacağı yöreye ve büyüklüğüne göre farklılıklar gösteren teşvik sisteminde, yatırımcılar tarafından en önemli sorun olarak belirlenen husus teşvik sisteminin şeffaflıktan uzak, karmaşık yapısıdır.

Türkiye’de uygulanmakta olan teşvik sistemi, sıklıkla değişen ve zaman zaman birbiriyle çelişen yasa ve yönetmeliklerle düzenlemekte ve yetkileri birbiriyle kesişebilen birden çok kurum tarafından idare edilmektedir. Mevcut teşvik sisteminde bulunan teşvik araçlarının uygulaması Maliye Bakanlığı ve Gümrük Müsteşarlığınca yapılmaktadır. Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü işlerin akışını sağlayıcı, takip ve kontrolü yapıcı bir görev üstlenmiştir. Yatırımcı açısından bakıldığında her kurumun bağlı olduğu yasa ve yönetmeliğin farklı olması sebebiyle aynı konu üzerinde farklı kurumlardan farklı yorumlar alınabilmekte ve her kurumun gerektirdiği prosedürler sebebiyle de vakit kayıpları fazlalaşmaktadır. Yatırım teşviklerinin elde edilmesinde harcanan süre de uzunluk bakımından sorunlar yaratmaktadır. Bu sebeplerle, Türk teşvik sistemi gerek uluslar arası gerekse de Türk yatırımcılar açısından karmaşık bir hal almaktadır.²⁹⁰

Sistemin hızlı işleyişinin sağlanabilmesi için bürokrasi azaltılmalı, mevzuat basitleştirilmeli ve gerekirse mahalli organizasyonlara (meslek örgütleri gibi) yetki verilmelidir. İhracat Genel Müdürlüğü ihracat teşviklerine ilişkin uygulamayı büyük oranda İhracatçı Birliklerine devretmiş ve işlerin daha hızlı ve etkin yürütülmesi sağlanmıştır. Teşvik Uygulamaları her yıl çıkartılan Kararnameler ve tebliğlerle şekillenmektedir. Ancak yıl içinde karar değişikliğe uğramaktadır. Yatırım teşvik araçlarından biri olan yatırım indirimi uygulaması da bir yıl içerisinde üç kez değişikliğe uğramıştır. En temel ve en eski teşvik araçlarından biri olan yatırım indiriminin bu denli sıklıkla değişiklik göstermesi hem sistemin hem de teşvik araçlarının güvenilirliğini ve etkinliğini son derece olumsuz etkilemektedir. Uygulanan teşvik politikalarının yatırım kararları üzerinde etkili olmasının temel şartlarından biri de teşvik sisteminin istikrarlı olmasına bağlıdır. Sistemin sürekli değişiklik göstermesi yatırımcıların uzun dönemli karar almalarını zorlaştırdığından sistemin etkinliğini zayıflatmaktadır. Bu nedenle sistemde süreklilik sağlanmalı ve

²⁹⁰ DURAN, a.g.e., s.121.

yatırımcıların en az normal bir yatırım döneminde önlerini görebilecek kadar bir sürede sistemle asla oynanmamalıdır.²⁹¹

Yatırım indirimi mevcut teşvik sistemimiz içinde en önemli teşvik aracı niteliğindedir. Ancak bu teşvik aracının yatırımlar üzerindeki etkisi sektöre, bölgeye, işletme büyüklüğüne, yatırımın mahiyetine ve kârlılığına göre değişebilmektedir. Yatırım indirimi teşviği daha çok büyük işletmelerin yaptığı tevsi, modernizasyon, yenileme, entegrasyon benzeri yatırımları için cazip bir teşvik aracı olurken, küçük ve orta ölçekli işletmeler ve komple yeni yatırım yapan işletmeler için cazip bir teşvik aracı niteliğinde değildir.

Yatırım indiriminin teşvik sistemi içindeki önemi ve ağırlığının artması ile birlikte uygulaması, oranları ve kapsamı sıklıkla değiştirilmiştir. Teşvik sistemimiz içinde önemli yeri olan Yatırım İndirimi uygulamasının da sıklıkla değiştiği görülmektedir. Teşvik sisteminin etkinliği büyük oranda yatırım indirimi gibi temel bir teşvik aracının istikrara kavuşması ile mümkün olacaktır.

Kamuoyunda vergi reformu olarak bilinen vergi kanunlarında değişiklik yapan 9 Nisan 2003 tarihinde kabul edilen 4842 sayılı “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun” ile yatırım indirimi uygulamasında önemli ölçüde değişiklikler yapılmıştır.

4842 sayılı Kanunda yatırım indirimi ile ilgili temel bazı değişiklikler yapılmıştır. Bunlar özetle;

- Yatırım teşvik belgesi kaldırılmıştır
- Yatırım indirimi oranı sadece %40 olarak belirlenmiştir.
- Yatırım indirimi istisnası dağıtılmadığı müddetçe stopaja tabi tutulmayacaktır.
- Yatırım indirimi uygulamasında sektörel ve yöresel farklılaştırmalar kaldırılmıştır.

Yeni düzenlemeler eski uygulamaya göre çok daha basit, çok daha saydam olan ve bürokratik engelleri çok daha azaltan bir düzenlemedir. Eski hükümlere göre mükellef, yaptığı yatırım harcamasının belirli bir oranını istisna kapsamında önce matrahından indiriyor, ardından gelir vergisi tevkifatına tabi tutuyordu. Yani bu konuda mutlak bir istisna söz konusu değildi. Şu anda ise dağıtılmamak kaydıyla mutlak bir istisna söz konusudur. Eski uygulamada yatırım indirimi istisnası, Gelir

²⁹¹ DURAN, a.g.e., s.209.

Vergisi ve Kurumlar Vergisinden istisna ancak gelir vergisi tevkifatından istisna değildi. Üç taksitte alınan %33'lük vergi yükü yerine tek taksitte alınan %19,8'lik bir vergi yükü vardı. Dolayısıyla mükellefler açısından bakıldığında paranın zaman değeri de dikkate alınırsa net olarak sadece %10'luk bir vergi avantajı sağlamaktaydı. Bu durum ise, yatırım indirimi müessesesinden beklenen faydanın gerçekleşmesine pek fazla katkı sağlamıyor; tam tersine yatırım indirimi istisnası bu yönüyle mükellefler açısından cazip olmaktan çıkıyordu. Yeni getirilen düzenlemeyle stopaj oranı sıfırlanmaktadır. Ancak elde edilen bu avantajın ortaklara kâr olarak dağıtmaması, sadece işletmede tutulması gerekmektedir. Sermayeye ilave edilebilen bu tutar, kâr dağıtımını sayılmamaktadır. Şirketlerin, işletmelerin sermaye yapılarını güçlendirerek imkanlarını, kaynaklarını yatırımlara daha çok kanalize etmeleri teşvik edilmektedir.

Bugüne kadarki uygulamada, yatırım indiriminden faydalanmak isteyen mükelleflerin çok az bir bölümü proje bazında yararlanırken, büyük bir çoğunluğunun mutlak surette usulüne uygun bir şekilde teşvik belgesi alması gerekiyordu. Alınan teşvik belgeleri ise, kalkınma planıyla ve onun yıllık uygulama programlarıyla bağ kurmak açısından belki doğru bir yaklaşımdı ama, sistemi saydamlıktan uzaklaştırıyordu. Yeni düzenlemeyle teşvik belgesi olmadan da mükelleflerin yatırım indiriminden faydalanma imkanı getirilmektedir.

Yöresel ve sektörel ayırımı kaldırılarak tek yatırım indirimi oranının uygulanması, belirli gruplara veya belirli faaliyet alanlarına diğerlerine nazaran bir ayrıcalık tanımaktadır. 5 milyar liranın üzerindeki amortismanına tabi bütün iktisadi kıymet alımları, yatırım indiriminden yararlandırıldığında, yatırım indiriminin teşvik olma özelliği tartışılır bir hal alır. Hizmet sektöründeki bazı mükelleflerin haricinde (amortismanına tabi iktisadi kıymet tutarları çok az olacağından), neredeyse bütün mükellef grupları bundan yaralanacaktır.

Ayrıca yatırım indirimi oranının sadece %40 olarak kabul edilmesiyle geri kalmış bölgeler kendi kaderlerine terkedilmiştir. Gerçi daha önceki uygulamalarda yatırımcılara bu bölgelerde yatırım yapmaları için sağlanan yüksek indirim oranlarına rağmen söz konusu bölgelerdeki alt yapı yetersizliği nedeniyle yatırımcılar için tanınan avantajlar önemini yitirmekteydi. Geri kalmış bölgelerde uygulanacak teşvik politikasının en öncelikli hedefi, bölgeyi yatırım yapılabilir duruma getirecek

beşeri ve fiziki alt yapının oluşturulması yönünde olmalıdır. Bölgesel kalkınmaya dönük teşvik politikasında “yaygın bölge” sınıflaması yerine daha “dar bölgeler” oluşturularak her bölgenin özelliklerine uygun bir teşvik sistemi oluşturulmalıdır. Bölgelerin ekonomik ve sosyal envanterleri çıkarılmalı ve gelişme potansiyeli olan sektörler iyi tespit edilmelidir. Bu bölgelerde öncelik alt yapı hizmetlerine dönük olmalıdır.²⁹²

4842 sayılı kanun ile yeniden düzenlenen yatırım indirimi istisnası uygulamasında ilk bakışta göze çarpan, eski karmaşık uygulamanın sade hale getirilmiş olmasıdır. Zira önceki düzenlemede bulunan birçok şart, izin, oran farklılıkları yeni düzenlemeyle kaldırılmıştır. Bu düzenlemeler tartışmalı ve karmaşık konuları azaltarak uygulamayı, denetimi ve sonuçların izlenmesini kolaylaştıracaktır.

Önceki uygulamada getirilmiş olan kısıtlamaların kaldırılarak yatırım indirimi istisnasının genele yaygınlaştırılması, ekonomik krizler nedeniyle önemli ölçüde azalan yatırımların çoğalmasında ve ekonomik durgunluğun aşılmasında bir işlev üstlenmesi öngörülmüştür.

Çok uzun yıllardır yüksek enflasyon ortamında bulunan ülkemizde, geç de olsa vergi mevzuatında bazı değişiklikleri kapsayan 5024 sayılı Kanunla birlikte, 2004 yılından itibaren enflasyon muhasebesi uygulamasına geçilmiştir. Bilindiği üzere makro açıdan ele alındığında enflasyonun ekonomiye olumsuz etkileri olduğu gibi, mikro açıdan işletmeler ve dolayısıyla açıklanan mali tablolar üzerinde de olumsuz etkileri söz konusudur. Zira işletmelerin açıkladıkları bilançolar enflasyonla tahribata uğramaktadırlar. Bu durumda paranın değerindeki değişimleri yansıtmaması nedeniyle gerçek durumu göstermeyen finansal tablo kalemlerinin enflasyon düzeltmesine tabi tutulması gerekecektir. Ekonomik alandaki en büyük tahribat, gerçek olmayan kârlardan vergi ödenmesi nedeniyle sermayenin gerçek değerinin korunamaması olarak ortaya çıkmıştır. Aksi halde enflasyon neticesinde fiyat artışları nedeniyle ekonomiye katkısı ne olursa olsun, yatırımcılar her şekilde yatırım indiriminden faydalanmakta ve böylece vergi hasılatını düşürmektedir.

Yatırım indirimi uygulamasında da istisna tutarı yatırımcıların reel yatırım harcamaları tutarları üzerinden hesaplanacaktır. Ayrıca yatırım harcamalarının

²⁹² DURAN, a.g.e., s.206.

yapıldığı yıla ilişkin vergi matrahının tespitinde, kazancın yetersiz olması nedeniyle dikkate alınamayan istisna tutarı, izleyen dönemlerde enflasyon düzeltmesi sayesinde gerçek değerleri ile dikkate alınacaktır. Herşeyden önce Anayasa'nın 73. maddesinin amir hükmü gereğince, enflasyon düzeltmesi vergi matrahının doğru ve adil tespiti için mutlaka gereklidir. Aksi takdirde, fiyatlar genel seviyesindeki artışlar, ister büyük ister küçük oranlı olsun, vergi matrahının doğru tespit edilememesine yol açmaktadır. Bu da vergi adaletini ve rekabet ortamını zedelemektedir. Bunun sonucu olarak da, işletmeler özkaynakla çalışmaktan uzaklaşıp, borçlanmaya yönelmekte, bu durum, ülkemizin kaynak dağılımını ve işletmelerin finansal dengelerini bozmakta ve mali yapının zayıflamasına yol açmaktadır. 2004 yılında uygulanacak olan enflasyon düzeltmesi ile işletmelerin mali tabloları enflasyondan arındırılarak işletmelerin gelir ve giderleri, bilançolarında yer alan varlık, borç ve özsermayeleri gerçek değerleri yansıtacak, vergiler gerçek kazançlar üzerinden alınarak vergi adaletsizliği ortadan kalkabilecektir. Böylece, işletmelerin üretim ve yatırım kararlarını daha sağlıklı almaları kolaylaşabilecektir.²⁹³

---

²⁹³ Mesut ZALOĞLU, "Enflasyon Düzeltmesi", *Vergi Dünyası*, Sayı 254, Ekim 2002, s.9.

KAYNAKÇA**KİTAPLAR**

AKDOĞAN Abdurrahman, **Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması**, Gazi Kitabevi, Ankara 1998.

AKBULAK Yavuz, **Türkiye’de Yatırımların ve İstihdamın Durumu ve Mevcut Ortamın İyileştirilmesine İlişkin Öneriler**, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, Ankara 2003.

ALKIN Erdoğan ve ESİN Arif, **Sanayileşmede Teşvik Sistemleri**, TÜSİAD Yayını, İstanbul 1990.

ARSLAN Mehmet, **Türk Vergi Sistemi**, Nobel Basımevi, Ankara 2004.

BALİ O. Orhan, **Yatırım Teşvikleri**, Doruk Matbaacılık Sanayii, Ankara 1979.

BENLİKOL Sebahattin ve SUBAŞI Birgül, **Sorunlarla Vergi Mevzuatı ve Yatırım Teşvik Rehberi**, İstanbul Ticaret Odası Yayını No:20000-37, İstanbul 2000.

BIYIK Recep ve KIRATLI Aydın, **Vergi Teşvikleri Ve Korumaları**, Maliye ve Hesap Uzmanları Derneği, Acar Matbaacılık, İstanbul 2000.

BİLDİRİCİ Ziyaeddin, **Çeşitli Ülkelerde ve Ülkemizde Yatırımları Özendirici Vergi Teşvikleri**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1989.

DOĞAN Aykon, **“1980 Sonrası Türk Vergi Politikası”, “1983’de Türk İktisat Politikası Sempozyumu ve 1980 Sonrası Türk Vergi Politikası Semineri**, Marmara Üniversitesi İİBF Yayını, No:364, İstanbul 1984.

DPT, **“Yatırım Teşvik Politikaları”, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Yayını, Ankara 1989.

DURAN Mustafa, **-Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998)**, Hazine Müsteşarlığı Araştırma İnceleme Dizisi, Ankara 1998.

-**Türkiye’de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği**, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi:32, Ankara 2002.

-**Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları**, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi:33, Ankara 2003.

DÜLGEROĞLU Ercan, **Kalkınma Ekonomisi**, Vipaş A.Ş. V. Basım, Bursa 2000.

EDİZDOĞAN Nihat, **Yatırım İndirimi ve Türkiye Uygulaması**, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Fakültesi Yayını No:25, Bursa 1997.

ERKAN Hüsnü ve TATLIDİL Rezan, **Serbest Bölgelerde Uygulanacak Teşvik Tedbirlerinin Sektörlere Katkı Yönünden Değerlendirilmesi**, TOBB Yayını, No:175, Ankara 1990.

Gelir Vergisi Muktezaları 1996-1997, İstanbul Maliye Vakfı Yayınları-1, İstanbul 1998.

GÜVEMLİ Oktay, Yatırım Projelerinin Düzenlenmesi ve Değerlendirilmesi, İstanbul Bilim Teknik Yayınevi, 1990.

İNCEKARA Ahmet, **Türkiye’de Teşvik Sistemi**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul 1995.

İNECİ Barboros, **Avrupa Topluluğu ve Türkiye’de Sübvansiyonlar**, Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü Yayını, İstanbul 1995.

KARAKOYUNLU Erdoğan, Yatırım ve İhracat Teşvikleri, YASED Yayınları, İstanbul 1987.

KOBAN Emine, **Vergi Politikası-İktisadi Kalkınma Planları İlişkisi ve Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi**, (Basılmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1996.

KÖKLÜ Aziz, **Makro İktisat**, Sevinç Matbaası, Ankara 1976.

MALİYE HESAP UZMANLARI DERNEĞİ, **Beyanname Düzenleme Klavuzu 2004**, Acar Matbaacılık A.Ş., Mayıs 2004, s.70.

MALİYE HESAP UZMANLARI VAKFI, **Türk Vergi Sistemi; Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, TOBB Yayını, Doğu Matbaacılık Ltd. Şt., Ankara 2002.

MUCUK İsmet, **Modern İşletmecilik**, Türkmen Kitabevi, İstanbul 1998.

MUSGRAVE Richard ve MUSGRAVE Peggy, **Public Finance İn Theory and Practice**, Second Edition, McGraw-Hill Kogakusha Ltd., Tokyo, 1976.

MUTER Naci B. ve KOVANCILAR Birol, **Doğrudan Yabancı Yatırımlara Yönelik Teşvik Rekabetinin Türk Kamu Mali Yapısı Üzerine Olası Etkileri Olası Etkileri: Türk Vergi ve Teşvik Sistemine Yönelik Öneriler**, Celal Bayar Üniversitesi Maliye Yazıları, 2004.

NADAROĞLU Halil, **Kamu Maliyesi Teorisi**, Beta Basım Yayım A.Ş., İstanbul 1998.

ÖZBALCI Yılmaz, **-Gelir Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları**, Oluş Yayıncılık A.Ş., Ankara 1998.

-Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık A.Ş., Ankara 2004.

ÖZBİLEN Şevki, **Enflasyonun Gelir Vergisi Sistemine Etkisi ve Türkiye Uygulaması**, Gazi Kitabevi, Şubat 2004.

PAKDEMİRLİ Ekrem, **Kalkınma Politikamız İçinde Teşvik ve Yönlendirme Politikaları**, 2. İktisat Kongresi, C.2.

PINAR İbrahim, **Yürürlükteki Tüm Vergi Kanunları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004.

ŞAHİN Hüseyin, **Yatırım Projeleri Analizi**, Ezgi Kitabevi, 2000.

ŞENYÜZ Doğan, **Türk Vergi Sistemi**, Ezgi Kitabevi, Bursa 1996.

T.C. Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü, **Faaliyet Raporu 2000**, Ankara 2001.

TEKELİ İlhan ve İLKİN Selim, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi Yayını No:30, Ankara 1977.

TOBB, Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, TOBB Yayınları, No:244, Ankara 1992.

TOSUNER Mehmet, ARIKAN Zeynep, YERELİ A.Burçin, **Türk Vergi Sistemi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Maliye Bölümü Masaüstü Yayıncılık Birimi, İzmir 2001.

ULUATAM Özhan, **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınları, Ankara 1991.

-Yatırımları Teşvik Edici Vergi Politikası, Ankara Üniversitesi SBF Yayını No:311, Ankara 1971.

YALÇIN Hasan, Yatırım İndirimi, Klavuz Yayınları, İstanbul 1996.

MAKALELER

ACAR Mustafa Gürhan, “Yatırım İndirimi Stopajı”, **Vergi Dünyası**, Sayı 262, Haziran 2003.

AKIL Mustafa, “Yatırım İndirimine Konu Aktif Değerlerin Satışında Vergi Avantajı”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl 12, Sayı 137, Mayıs 2004.

ALTINDAĞ Mehmet, “Yatırım İndirimi İstisnasında Yeni Uygulama”, **Vergi Dünyası**, Sayı 272, Nisan 2004.

BALCI Süleyman Hayri, “Amortisman Tabi İktisadi Kıymetlerin Aktife Girmesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı:225, Mayıs 2000.

CABAR Halil ve ÇELİKKAYA Ali, “Yeni Uygulamaya Göre Yatırım İndiriminden Yararlanamayacak Harcamaların Tespitinde Yaşanacak Güçlükler”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı 134, Şubat 2004.

DAKIN Mustafa, “Vergi Kanunlarına Getirilen Yeni Düzenlemeler ve Yatırım İndirimi”, **Vergi Dünyası**, Sayı 261, Mayıs 2003.

DERDİYOK Türkmen, “Türkiye’nin Kayıtdışı Ekonomisinin Tahmini”, **İktisat Dergisi**, Sayı:14, Mayıs 1993.

DOĞRUSÖZ A.Bumin, “Yatırım İndirimi ve Stopaj”, **Dünya Gazetesi**, 23.12.2002.

DURAN Mustafa ve AYDINLI Begüm, “Türkiye’de Yatırım İndirimi Uygulaması ve Bir Teşvik Aracı Olarak Etkinliği”, **Vergi Sorunları**, Sayı 137, Şubat 2000.

ERDEM Hayrettin, “Vergi Hukukunda Enflasyon Muhasebesinin Uygulandığı Alanlar”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı 58, Ekim 1997.

ERDİKLER Şaban, “Türkiye’nin Yabancı Sermaye Performansının İyileştirilmesinin Önündeki Vergisel Engeller ve Alınabilecek Önlemler”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Sayı 30.

GÜNDÜZ N.Kemal ve PERÇİN Necati, “Yatırım İndirimi Vergilendirme Rehberi”, **Vergi Sorunları (Ücretsiz Eki)**, Sayı 133, Ekim 1999.

KAYRAK Metin, “4842 Sayılı Kanunla Getirilen Yatırım İndirimi İstisnası Uygulaması”, **Vergi Dünyası**, Sayı 262, Haziran 2003.

KELECİOĞLU M. Aykut, “Yatırım İndirimi Müessesesinde Yapılan Değişiklikler ve Geçiş Süreci”, **Mali Çözüm**, İSMMMO Yayını, Sayı: 64, Kasım 2003.

KILDİŞ Yusuf, “Kayıtdışı Ekonominin Ulusal-Uluslar arası Boyutu ve Çözüm Önerileri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 2, Sayı:2, 2000.

KOYUNCU Muzaffer, “Öngörülen Yatırım İndirimi”, **Vergi Sorunları**, Sayı 167, Ağustos 2002.

MORISSET Jacques, “Tax Incentives”, **Viewpoint**, The World Bank Group Private and Infrastructure Network, Note Number 25, January 2003.

SARKIN Figen, -“Yatırım İndirimi İstisnasında 4842 Sayılı Kanunla Yapılan Yeni Düzenlemeler-I”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı 126, Haziran 2003.

-“Yatırım İndirimi İstisnasında 4842 Sayılı Kanunla Yapılan Yeni Düzenlemeler-II, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı 127, Temmuz 2003.

SEVİĞ Veysi, -“Yatırım İndirimi Uygulaması İle İlgili Geçiş Hükümleri”, **Dünya Gazetesi**, 05.09.2003.

-“Özel Maliyet Giderleri Yatırım İndiriminden Yararlanır mı?”, **Dünya Gazetesi**, 26.04.2004.

TECER Meral, “Türkiye’de Teşvik Uygulamaları ve Avrupa Birliği”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 29, Sayı 1, Mart 1996.

TEKİN, Cem “4842 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Uyarınca Dar Mükellef Kurum Kazançları Üzerinden Yapılacak Gelir Vergisi Tevkifatı”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı 129, Eylül 2003.

TOKAT Yakup, “Vergi Teşvik Tedbirleri ve Enflasyon”, **Maliye Dergisi**, Sayı 53, Eylül-Ekim 1981.

TOKAY S.Hüseyin, “Amortisman Hesaplama Yöntemlerinin Giderlere ve Yeniden Değerleme İşlemlerine Etkisi”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı 127, Temmuz 2003.

UFUK Mehmet Tahir, “Yatırım İndirimi”, **Diyalog Dergisi**, Sayı 168, Temmuz 2002.

ÜLGEN Soner, “Öngörülüp de İndirilemeyen Yatırım İndirimi Tutarı İnceleme Sonucunda Bulunacak Matrah Farkından İndirilecek midir?”, **Vergi Dünyası**, Sayı 238, Haziran 2001.

VURAL Selim, “4842 Sayılı Kanun Sonrası Yatırım İndirimi Uygulaması ve Dönem Sonlarına İlişkin Özellik Arzeden Hususlar”, **Vergi Dünyası**, Sayı 268, Aralık 2003.

YILDIRIM Emin Serhat, “Yatırım İndiriminde Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi ve İlginç Bir Örnek”, **Vergi Raporu**, Sayı 68, Aralık-Ocak 2004.

YILDIZ Mehmet, “Güncel Yatırım İndirimi Uygulaması ve 4842 Sayılı Kanun Sonrası Oluşacak Yeni Durum”, **Mali Çözüm**, Sayı 62, Mayıs 2003.

YILDIZ A.Murat ve TEKİN Cem, “Kurumlar Vergi Rehberi”, **Vergi Sorunları**, Sayı 187, Nisan 2004.

YÜCEL Mehmet, “Yatırım İndirimi ve İstisna Kazanç Tevkifatında 4842 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler”, **Vergi Raporu**, Sayı 67, Ekim-Kasım 2003.

ZALOĞLU Mesut, “Enflasyon Düzeltmesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı 254, Ekim 2002.

WEB SİTELERİ

www.hazine.gov.tr/stat/tesvik/ti102.htm

2000-2003 Ocak-Aralık Aylarında Verilen Yatırım Teşvik Belgelerini Bölgesel Dağılımı

Türkiye’de Yatırım Teşvik Belgeleri Gelişimi ve Yatırım Sonuçları (2000-2003)

2000-2001 Yatırım Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı(%)

2002-2003 Yatırım Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı(%)

1999-2003 Ocak –Aralık Aylarında Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı

www.hurriyetim.com, “Barış Barışa Müthiş Vergi Kaçırıyorlar”, 26.01.2004.

www.ist-def.gov.tr, İstanbul Defterdarlığı’nın, B.07.4.DEF.0.34.11/GVK-19 sayılı Özelgesi, 29.12.2003.

www.vydenetim@e-kolay.net, Veysi YEŞİLKAYA, “Azalan Bakiyeler Yöntemine Göre Amortisman Ayırmak Her Zaman Vergisel Avantaj Yaratır mı?”, 15.09.2003.

Jüri Üyesi :

Doç. Dr. Oğuz FEYZİOĞLU (Danışman)

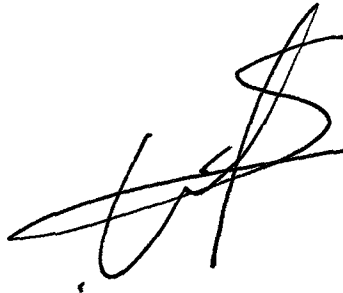
Jüri Üyesi :

Doç. Dr. Hakan ÜZELTÜRK

Jüri Üyesi :

Prof. Dr. Seyfettin GÜRSEL

Doç. Dr. İdil KAYA
Galatasaray Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürü

Tez Savunma Tarihi: 22.09.2024 Saat: 14:00